

Jeugdgroepen van toen

Jeugdgroepen van toen

Een casusonderzoek naar de leden van drie criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw

Redactie:

H. Ferwerda

B. Beke

E. Bervoets

Met medewerking van:

B. Bremmers

T. Copper

T. van Ham

E. Klein Hofmeijer

T. Jongepier

D. Keijzer

K. Tijhof

In opdracht van:
Programma Politie & Wetenschap

Foto omslag:
Hollandse Hoogte/Gerard Wessel

Ontwerp:
Vantilt Producties & Martien Frijns

ISBN: 978 90 3524 703 1
NUR: 800, 624

Realisatie:
Reed Business, Amsterdam

© 2013 Politie & Wetenschap, Apeldoorn; Bureau Beke, Arnhem; Beke Advies, Arnhem;
Lokale Zaken, Rotterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoud

Voorwoord	7
1 Terug in de tijd: jeugdgroepen van toen	9
1.1 Het in beeld brengen van problematische jeugdgroepen	9
1.2 Waarom een onderzoek naar jeugdgroepen van toen?	12
1.3 Een lacune: weinig kwalitatief langlopend (doorlopend) onderzoek	13
1.4 Onderzoeksvragen, selectie van groepen en methoden van onderzoek	18
1.5 Leeswijzer	22
2 De Willem Drostgroep in Amsterdam	23
2.1 Slotervaart-Overtoomse Veld en de ontwikkeling van een jeugdgroep	23
2.1.1 Onrust in de wijk	25
2.1.2 Rellen in april 1998	26
2.1.3 Ontwikkelingen richting een 'nieuwe' groep	27
2.1.4 Over het gedrag van de groep en groepsleden	29
2.1.5 Rellen in oktober 2007	30
2.2 Carrières van de leden van de Willem Drostgroep gevolgd	31
2.2.1 Een algemene beschrijving van de leden van de jeugdgroep van toen	31
2.2.2 Politiecontacten van aangehouden verdachten	32
2.2.3 Een beeld van de groepsleden op basis van open bronnen	35
2.2.4 Tussen stoppen en doorgaan: carrières van de groepsleden gevolgd en beschreven	37
2.3 Resumé	51
3 De Kanaalbruggroep in Utrecht-Kanaleneiland	53
3.1 Utrecht-Kanaleneiland en de ontwikkeling van een jeugdgroep	53
3.1.1 Een oude taaie groep	55
3.1.2 De Kanaalbrug als symbool voor jeugdproblematiek op Kanaleneiland	57

3.1.3	Geen hechte groep: wel een vaste kern	58
3.1.4	Over het gedrag van de groep en groepsleden	60
3.1.5	De nieuwe groep: nog altijd een 'family business'	60
3.2	Carrières van de leden van de Kanaalbruggroep gevolgd	61
3.2.1	Een algemene beschrijving van de leden van de jeugdgroep van toen	61
3.2.2	Politiecontacten van aangehouden verdachten	62
3.2.3	Een beeld van de groepsleden op basis van open bronnen	66
3.2.4	Tussen stoppen en doorgaan: carrières van de groepsleden gevolgd en beschreven	66
3.3	Achtergronden van de groep van toen	75
3.4	Resumé	82

4 De groep Tektos in Dordrecht 85

4.1	Oud-Krispijn en de ontwikkeling van een jeugdgroep	85
4.1.1	Het profiel van de groep	88
4.1.2	Massale ongeregelde heden in 2000	91
4.1.3	De aanpak van overlast	93
4.1.4	Krispijn nog steeds een veiligheidsrisicogebied	95
4.2	Criminele carrières van de leden van Tektos gevolgd	96
4.2.1	Selectie van de vaste kern uit ruim 200 criminele personen	96
4.2.2	Politiecontacten van aangehouden verdachten	98
4.2.3	Prevalent criminaliteitsprofiel	101
4.2.4	Tussen stoppen en doorgaan: carrières van de groepsleden gevolgd en beschreven	105
4.3	Tektos 'nieuwe stijl'	116
4.3.1	Relaties met de groep Tektos	117
4.3.2	De criminele geschiedenis herhaalt zich	118
4.4	Resumé	118

5 De balans opgemaakt 121

Literatuur 137

Voorwoord

Er is in Nederland relatief weinig kennis over rekrutering en doorstroming van jeugdige criminelen naar zware en georganiseerde criminaliteit. De bestaande onderzoeken zijn bijvoorbeeld gericht op een cohorte en baseren zich – alleen of voornamelijk – op systeeminformatie van politie en justitie.

In dit casuonderzoek combineren wij systeeminformatie uit politieregistraties en dossiers, waaronder informatie van diverse Teams Grootschalige Opsporing (TGO), met de straatinformatie van wijkagenten, chercheurs en doelgroep-specialisten binnen de politie, gemeente, het jongerenwerk en medewerkers van het veiligheidshuis (waaronder het Openbaar Ministerie). Dat leidt tot een scherper inzicht in de wijze waarop een (substantieel) aantal leden van criminele jeugdgroepen op latere leeftijd deel gaat uitmaken van de middelzware en zware criminaliteit. Sommigen bouwen zelfs een carrière op in de georganiseerde zware criminaliteit.

Dit casuonderzoek kenmerkt zich door diepgang en terugkijken. We hebben van in totaal 89 leden van drie criminele jeugdgroepen, die eind jaren negentig van de vorige eeuw in negatieve zin van zich deden spreken in Amsterdam, Utrecht en Dordrecht, een reconstructie van hun maatschappelijke en criminele carrière gemaakt.

Centrale vraag in dit onderzoek – waarin we op basis van alle voorhanden zijnde bronnen ongeveer vijftien jaar terugkijken in de tijd – is hoe het de leden van criminele jeugdgroepen is vergaan als twintiger of dertiger. Zijn ze gestopt met criminele activiteiten of zijn ze crimineel gebleven, en zo ja: in welke mate, om welke delicten gaat het, en in welke sociale setting worden de delicten gepleegd?

De uitkomsten van dit onderzoek zijn ook relevant voor de huidige aanpak van ernstig overlastgevende en criminele jeugdgroepen, omdat ontwikkelingen en aanpak over een langere periode zijn bekeken. Zo bieden de resultaten kansen om juist personen met een hoog risicoprofiel voor betrokkenheid in de zware criminaliteit (ZwaCri) tijdig te signaleren en een op maat gesneden aanpak te ontwikkelen.

Met dit casusonderzoek ontstaat meer *real life* kennis over stoppen of doorgaan – *desistance* of *persistance* – met een criminele carrière. Hierdoor ontstaat een beeld van (de waarde van) interventiemogelijkheden.

Verskillende personen binnen en buiten de politie hebben een bijdrage geleverd aan de drie casestudies. Het gaat concreet om *streetlevel*-functionarissen vanuit politie (wijkagenten, recherche, analisten), gemeente, jeugd- en jongerenwerk, veiligheidshuizen en maatschappelijk werk. Bij dezen willen we hen heel erg bedanken, want zonder hun medewerking hadden we de casestudies nooit kunnen optekenen. We danken de volgende personen voor hun medewerking: Marike de Boer, Lahcen Bentoumi, Jan Buijze, Mo Choud, Chris van Ditmarsch, Ted Elberse, Toaufik Elfalah, Abby Fakidi, Eddy Klein Hofmeijer, Wilfred Janmaat, Paula Klomp, Johan Mandemaker, Martin Nanninga, Theo Okhuijsen, Mustapha Rahali, Ben Schouws, Ton Smakman, Arthur Smit, Bas van Tebberen en Dwight van de Vijver. De anderen hebben vanwege hun functie aangegeven liever anoniem te blijven.

Tot slot danken we als onderzoeksteam het Programma Politie en Wetenschap voor het feit dat het dit onderzoek mogelijk heeft gemaakt. Los van de alledaagse hectiek van actuele veiligheidsissues, gaf het ons de ruimte voor dit in onze ogen unieke onderzoek dat zich kenmerkt door reconstructie en beschouwing.

Het onderzoeksteam
september 2013

Terug in de tijd: jeugdgroepen van toen

In dit hoofdstuk wordt eerst stilgestaan bij het in beeld brengen van problematische jeugdgroepen om vervolgens in te gaan op het onderwerp van dit boek: hoe is het de leden van drie ernstig overlastgevende of criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw vergaan? Verder wordt ingegaan op het unieke karakter van dit onderzoek en de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd.

1.1 Het in beeld brengen van problematische jeugdgroepen

In ons land worden problematische jeugdgroepen in beeld gebracht en aangepakt met behulp van de zogeheten shortlistmethodiek. Het betreft een werkwijze die, na een uitgebreid onderzoek naar ruim honderd problematische groepen in ons land in opdracht van het Programma Politie en Wetenschap,¹ verder is ontwikkeld en die medio 2013 overal in Nederland wordt toegepast. Met deze methode worden problematische jeugdgroepen in beeld gebracht en op basis van hun achtergronden, kenmerken en gedrag onderverdeeld in hinderlijke, overlastgevende of criminele jeugdgroepen. We geven – op basis van onderzoek – een korte typering van de drie groepen.²

Jongeren die deel uitmaken van *hinderlijke groepen* komen samen en hangen rond in hun eigen wijk op een of meer plekken. De omvang van de groep ligt tussen de tien en twintig jongeren, ze zijn meestal tussen de dertien en zestien jaar en hebben een overwegend Nederlandse achtergrond. Hinderlijke jeugdgroepen kennen verhoudingsgewijs veel wisselingen in de samenstelling en ook groeit de groep in de loop van de tijd. Het grootste deel gaat naar school en de rest heeft een baantje. De groepsleden gebruiken wel alcohol, maar weinig in verhouding tot de andere twee typen jeugdgroepen. Softdrugsgebruik is gangbaar, het gebruik van XTC of andere drugs een uitzondering. Deze jongeren

1 Ferwerda & Kloosterman 2004.

2 Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000.

hebben redelijk veel contacten buiten de groep, nieuwelingen worden relatief gemakkelijk toegelaten. Hinderlijke groepen bestaan gemiddeld tweeënhalf jaar. Ze zijn ‘gespecialiseerd’ in hinderlijk gedrag (ze hangen rond, provoceren winkelend publiek, veroorzaken geluidsoverlast, overtreden verkeersregels, plegen lichte vernielingen, en soms, veelal lichte, gewelds- en vermogensdelicten), zo blijkt uit hun criminaliteitsprofiel. Dat leidt hooguit tot een Halt-afdoening of een boete. Ze gaan af en toe over de schreef, maar zijn nog goed te corrigeren. Binnen dergelijke groepen bestaat een lichte neiging om zich te verzetten tegen het openbaar gezag.

Overlastgevende groepen tellen ook meestal tussen de tien en twintig leden, maar de leeftijd ligt een fractie hoger dan die van hinderlijke groepen. Het opleidingsniveau is vaak ook iets lager. Meestal betreft het jongeren die voortijdig op school zijn afgehaakt en/of werkloos zijn. Ze zijn vaker van verschillende etniciteit dan hinderlijke groepen. Dit type jeugdgroep opereert minder wijkgebonden. De jongeren gaan regelmatig uit en gebruiken fors alcohol, maar ook softdrugs, XTC en speed. Ze raken vaker betrokken bij openlijke geweldpleging en lichte mishandeling (soms met gebruik van wapens). Daarnaast komen ze regelmatig in aanraking met politie en een deel van hen is, naast tegen een Halt-afdoening of boete, ook al tegen een (on)voorwaardelijke vrijheidsstraf aangelopen. Overlastgevende jeugdgroepen zijn, vergeleken met hinderlijke groepen, hechter en ze bestaan langer (gemiddeld vier jaar). Jongeren die een centrale of leidende rol spelen, worden vaker als zodanig (h)erkend door de andere leden van de groep. Er zijn weinig wisselingen en er is een geringe instroom, nieuwelingen komen er niet zomaar binnen. Geweldpleging wordt niet geschuwd en het blijft dan niet altijd bij de lichtere vormen. Confrontaties met het openbaar gezag komen vaker voor en zijn ook ernstiger dan bij het hinderlijke jeugdgroepen. Daaruit blijkt ook de antisociale kern van dit type groepen.

Criminele groepen bestaan uit gemiddeld dertig leden en ze kennen een brede spreiding in leeftijd: de jongste leden zijn ongeveer twaalf jaar, de oudste zijn boven de twintig. Qua opleidingsniveau scoren ze extreem laag, een substantieel deel komt niet veel verder dan het basisonderwijs of volgt speciaal onderwijs, en velen zijn werkloos. De samenstelling van dit type jeugdgroep is vaak etnisch gemengd of volledig allochtoon (Marokkaans of Antilliaans). Dit type jeugdgroep heeft de grootste actieradius en opereert soms zelfs regionaal en landelijk. Dat is vooral vanwege criminele redenen. Alcohol- en drugsgebruik komen breed voor. De meerderheid van de leden heeft een wapen (veelal een steek- of stootwapen), dat in voorkomende gevallen ook gebruikt wordt. De

groep scoort hoog op alle vormen van hinderlijk gedrag, maar pleegt ook zwaardere delicten, zoals handel in drugs, geweldpleging en geweldpleging met diefstal. Het gedrag is crimineel vanwege het (financiële) gewin. In deze groepen hebben diverse jongeren, naast geldboetes, (on)voorwaardelijke vrijheidsstraffen gekregen.

Uit het eerdergenoemde onderzoek komt verder naar voren dat een klein aantal jeugdgroepen zich manifesteert als collectief. Dergelijke jeugdgroepen hebben een duidelijke structuur en hiërarchie en beslissingen worden afgewogen tegen het collectieve belang. Yablonsky (1959) spreekt in dit verband van *near-groups* en *groups*, ook aangeduid als 'bendes'. De kenmerken van een bende leggen sommige onderzoekers bij criminaliteit die gepleegd wordt vanuit een financieel motief, anderen noemen de organisatiegraad als criterium. Soms wijst men nog op het territoriale element. In het onderzoek van Beke e.a. naar groepsriminaliteit is een reeks groepskenmerken geïnterviewd die zijn terug te brengen tot twee factoren:

- 1 Hecht, georganiseerd versus los, ongeorganiseerd, met als kenmerken:
 - de hechtheid van de groepsstructuur;
 - de mate van onderlinge solidariteit;
 - de mate van organisatie;
 - de mate waarin criminele acties worden gepland;
 - de mate waarin er wisselingen binnen de groep plaatsvinden.
- 2 Open, niet-hiërarchisch versus gesloten, hiërarchisch, met als kenmerken:
 - de mate van hiërarchie;
 - de mate van onderlinge rivaliteit;
 - de mate waarin de groep zich als groep profileert.

Overlastgevende groepen die hoog scoren op beide dimensies worden binnen de shortlistmethodiek *straatbendes* genoemd, criminele groepen die hoog scoren, heten *jeugdbendes*.³

Op basis van de informatie die via de shortlistmethodiek wordt verzameld, kan per groep een aanpak geformuleerd en uitgevoerd worden. Dit is meestal een combinatie van groepsgerichte, domeingerichte, situatiegerichte en persoonsgerichte aanpak. Bij de aanpak zijn altijd de gemeente, de politie, het Openbaar Ministerie en organisaties voor jeugd- en jongerenwerk betrokken. Afhankelijk van bestaande overlegvormen of de problematiek kunnen ook andere organisaties bij de aanpak betrokken zijn, bijvoorbeeld de leerplicht-

3 Beke, Van Wijk & Ferwerda 2000.

ambtenaar, Halt, Bureau Jeugdzorg, de Raad voor de Kinderbescherming of onderwijsinstellingen.

De eerste problematische jeugdgroepen werden aan het einde van de vorige eeuw in kaart gebracht en vanaf 2009 worden er landelijke rapportages van problematische jeugdgroepen opgesteld.⁴

1.2 Waarom een onderzoek naar jeugdgroepen van toen?

Zoals aangegeven, zijn de eerste problematische jeugdgroepen eind jaren negentig van de vorige eeuw in kaart gebracht. De leden van deze groepen zijn nu in de meeste gevallen oudere twintigers en dertigers. Het is waardevol om te bezien hoe het deze groepen – en dan met name de zwaar overlastgevende en criminele groepen – in de afgelopen tien à vijftien jaar is vergaan: hoe gedroegen ze zich toen en hoe gedragen ze zich nu? Met bijzondere aandacht voor het delictpatroon en de invloed daarop van allerlei interventies in combinatie met veranderingen in het sociale leven.

Beleidsmakers, politiemensen en onderzoekers zien zich geconfronteerd met vervolgvragen. Hoe vergaat het de voormalige overlastgevende en criminele jongeren zelf: blijven ze wel of niet crimineel en heeft de aanpak – vaak een combinatie van persoons-, groeps- en domeingerichte maatregelen – gewerkt of niet? Maar ook: wat is de invloed van deze personen op andere (jongere) kinderen in het ouderlijk gezin, of omgekeerd? Of, zoals een politiechef het onder woorden bracht: ‘Komen ze tot inkeer en voelen ze zich verantwoordelijk om hun broertjes uit de criminaliteit te houden of leren ze die broertjes juist hoe ze de delicten plegen moeten, zonder dat ik ze oppak?’ Dit roept meteen de vraag op wanneer de aanpak van – of aandacht voor – criminele groepen stopt. Als de groepsleden 23 jaar geworden zijn, als ze één of enkele jaren geen delicten hebben gepleegd, als de groep uit elkaar is gevallen of zodra criminele groepen die meer prioriteit verdienen zich aandienen?

Helaas is er weinig empirisch onderzoek voorhanden dat een antwoord geeft op de vraag hoe het de leden van criminele jeugdgroepen vergaat als twintiger en dertiger. Precies deze vraag staat centraal in dit onderzoek. We koppelen hieraan de vraag wat dit ons leert over de eventuele effecten van aanpak en interventies.

⁴ Zie bijvoorbeeld Ferwerda & Van Ham 2010.

De shortlist is een instrument dat helpt om problematische jeugdgroepen te ordenen langs drie lijnen: hinderlijke jeugdgroepen, overlastgevende jeugdgroepen en criminele jeugdgroepen. De driedeling voorziet ook in een werkverdeling: de eerste twee groepen zijn vooral een bestuurlijke zaak (met politie en justitie als partner), terwijl criminele groepen – in elk geval ook of eerst – in een politieel en justitieel traject worden aangepakt.

Criminele jeugdgroepen bestaan deels uit jongeren tot ruim in de twintig, die op het criminele pad zijn geraakt. Ze zijn vaker dan leden van de andere twee groepen met de politie in aanraking geweest, en niet alleen door aanhoudingen. Deze groepen plegen vaker delicten voor financieel gewin dan voor de kick of het (interne) aanzien. De precieze aard van het criminele patroon varieert, maar het betreft zonder uitzondering gewelds- en vermogensdelicten.

De zogeheten aangifteloze of aangifteluwe delicten – zoals drugshandel of wapenbezit – laten zich lastiger in kaart brengen, maar drugsdelicten maken geregeld deel uit van het daderprofiel van criminele jeugdgroepen die door politie, justitie en bestuur zijn geanalyseerd en worden aangepakt.

Het precieze criminele profiel van criminele jeugdgroepen loopt uiteen, maar de delicten die ze plegen worden mede ingegeven door een meer volwassen of rationeel element: financieel gewin. Dit is een verzwarende factor, omdat het geen factor is die vanzelf ooit ophoudt, zoals wel het geval is bij factoren die de literatuur in verband brengt met jongeren. Dergelijke factoren zijn de vatbaarheid voor groepsdruk of de behoefte aan erkenning en waardering door leeftijdsgenoten. Deze basiskenmerken van een criminele groep roepen de vraag op hoe de interventies die worden gepleegd, uitwerken. Die vraag is des te relevanter, omdat er meer en meer geld wordt uitgegeven aan interventies variërend van PIJ-maatregel tot gezinscoach of gezinsinterventies.⁵

1.3 Een lacune: weinig kwalitatief langlopend (doorlopend) onderzoek

Er is nauwelijks of geen kwalitatief onderzoek voorhanden naar het criminele patroon of de levensstijl van personen die als jongere of jongvolwassene frequent delicten pleegden dan wel deel uitmaakten van een sociaal verband (groep) waarin dit gebeurde. Er is wel het nodige longitudinale onderzoek

⁵ De PIJ, Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen, is de zwaarste strafrechtelijke maatregel voor minderjarigen (maximale lengte van zes jaar).

uitgevoerd, maar daarbij baseren onderzoekers zich op grote databestanden.⁶ Dergelijk onderzoek speurt naar een correlatie tussen delictfrequenties en veranderingen in leefomstandigheden. Het nut van dergelijk onderzoek staat buiten kijf, maar brengt eerder statistische verbanden in kaart dan dat het feitenkennis oplevert die inzicht geeft in de wijze waarop jongeren in groepsverband criminaliteit plegen en zich op dit vlak verder ontwikkelen. En juist deze kennis is essentieel om te komen tot een vroegtijdige signalering en een effectieve aanpak. De shortlistmethodiek zoekt juist naar mogelijkheden om in te grijpen.

Wij kiezen in dit onderzoek voor een meer kwalitatieve benadering en zoeken interactie met het (politie)veld. We gebruiken wel enkele aangrijpingspunten waarop longitudinale onderzoeken wijzen. De criminologische literatuur attendeert op factoren die bij kunnen dragen aan een ommekeer: veranderingen in het leefpatroon, ook wel *desistance* genoemd.⁷ Bij voorkeur van crimineel naar niet-crimineel, al zijn er tal van andere – ook minder rooskleurige – wendingen denkbaar, bijvoorbeeld van het ene naar het andere delict of van groepsdelicten naar individuele delicten. De mate van recidive kan ook afnemen. Om afstand te nemen, zullen jongeren veelal moeten breken met hun criminele vrienden, een werkkring moeten zien op te bouwen en ook af moeten kunnen stappen van middelengebruik of verslaving. In sommige gevallen zullen ze moeten zien te leven met psychische stoornissen en weer anderen vinden – volgens het voorbeeld van Ali B. – eindelijk een weg om gebruik te maken van de positieve talenten waarover ze beschikken.⁸ Praktijkmensen voelen dit ook wel aan en spreken niet zelden over de drie w's die een wending kunnen inluiden: een woning, een 'wif' en werk. Dit valt in de praktijk bepaald niet mee en dat attendeert op de plausibiliteit van minder rooskleurige scenario's.

Stoppen met criminaliteit

Op basis van eerder onderzoek is bekend dat er verschillende levensgebeurtenissen zijn (*life events*) die van invloed kunnen zijn op het stoppen met criminaliteit door delinquenten. Te denken valt aan de dood van een familielid of vriend(in), het aangaan van een relatie of trouwen, het krijgen van een baan, betekenis geven aan religie, het krijgen van kinderen,

6 Zie bijvoorbeeld Nieuwbeerta 2007.

7 Laub, Nagin & Sampson 1998; Laub & Sampson 2001; Maruna 2001.

8 Blokland 2005.

in andere sociale circuits komen en andere vrienden krijgen. Naast levensgebeurtenissen speelt ook de aanwezigheid van zogenaamde *significant others* in de sociale omgeving van de betreffende persoon een grote rol bij het mogelijk stoppen met crimineel gedrag. Het gaat om belangrijke personen die steeds weer pogingen ondernemen om de betreffende persoon op de rails te helpen en te houden. Life events en *significant others* hebben vooral invloed op het stoppen met criminaliteit als er door de persoon in kwestie ook waarde en betekenis aan wordt gegeven.⁹

Het boek *Crime in the Making*¹⁰ pleit voor meer kwalitatief onderzoek naar hardkernjongeren. De betrokken onderzoekers maken melding van klassieke factoren die voor een ommekeer kunnen zorgen: het krijgen of verliezen van vast werk of een relatie. Ze constateren echter ook, en dat attendeert op zelden beschreven patronen, dat er een soort negatieve of, zo men wil, destructieve onderstroom blijft bestaan bij criminele jongeren zodra ze twintiger zijn, maar dat dit zich op steeds weer andere wijze uit. Ze blijven, met andere woorden, deviant, maar het precieze patroon daarvan fluctueert: gezinsgeweld, slecht voorbeeldgedrag tegenover jonge gezins- of familieleden, regel- of codeovertreding op het werk (steeds tijdelijke contracten, nooit vast werk), een opeenstapeling van onbetaalde boetes en (mede daarom) financiële problemen. Het is dus mogelijk dat er weliswaar veranderingen optreden, maar geen ommekeer. Goed om daarbij op te merken, is dat, zeker bij jongeren uit criminele jeugdgroepen, continuering van een criminele carrière het meest voor de hand ligt. Alternatieven, zoals het verzamelen van kwalificaties die noodzakelijk zijn voor een maatschappelijke carrière, zijn vaak niet meer voorhanden en bovendien weten ze door criminele activiteiten goed tot zeer goed in hun onderhoud te voorzien. In hun optiek 'loont' criminaliteit.

Geregistreerde feiten of een op zich succesvolle aanpak van een criminele jeugdgroep zijn momentopnames. Hoe het verder gaat, komt niet in beeld en het gevaar dreigt zelfs dat criminelen die op enig moment (vol) in beeld zijn, enkele jaren later uit beeld zijn geraakt, maar nog steeds crimineel zijn. Het criminele patroon van de twintigers en dertigers is een dynamisch proces dat naar

9 Rutenfrans & Terlouw 1994; Beke, Ferwerda, Van der Laan & Van Wijk 1998; Blokland & Nieuwbeerta 2005; Geenen 2010.

10 Sampson & Laub 1993.

onze mening, naast om grootschalig statistisch onderzoek, ook vraagt om onderzoek dat onderzoeksmethoden en -bronnen combineert: systeemkennis, strafrechtelijke en andere dossiers én de kennis van professionals over de personen naar wie we onderzoek verrichten (straatkennis).

Het argument om zwaar overlastgevende en criminele jeugdgroepen en daarbinnen hun (toonaangevende) leden tot het onderwerp van onderzoek te maken, heeft verschillende achtergronden. We beschreven al academische redenen, maar er zijn ook praktische en empirische argumenten. Er zijn namelijk groepen of netwerken van criminele twintigers en dertigers die zijn doorgegroeid als criminelen en die delicten plegen met maatschappelijke schade. Die schade bestaat niet alleen uit directe of indirecte slachtoffers, maar ook uit slecht voorbeeldgedrag (*copycat*-gedrag van jongeren in een buurt of familie, die ook het criminele pad kiezen) en uit ontwrichtende patronen: buurtbewoners die aanstoot nemen aan datgene wat zichtbaar kan zijn van de criminaliteit (nooit werken, wel dure kleding en dure auto) of buurtbewoners die meeprofiteren en hun bezwaren tegen bijvoorbeeld wietteelt overboord zetten.

De (toenmalige) Amsterdamse recherchebaas Woelders attendeerde in 2007 al op de snelle criminalisering van enkele Marokkaanse jongens en jongemannen.

Opvolgers Holleeder staan te trappelen

‘[...] Woelders, die Amsterdam verruilt voor Utrecht, waarschuwt: een generatie topcriminelen staat buitenspel, maar de opvolgers staan al klaar. “Een groep jonge Marokkanen, vijf jaar geleden nog kleine criminelen, is doorgegroeid. Ze begonnen in de eigen wijk, maar werken nu landelijk. Ze plegen grote kraken en schuwen geweld niet. Als die nu een kans krijgen om de vacante machtsposities te pakken, doen ze het. Ze zijn inmiddels gewend aan het grote geld en geweld.” Woelders noemt nog een tweede groep potentiële opvolgers: de zonen van de topcriminelen uit de jaren ’90. Hij doelt onder meer op de zonen van John Mieremet en Greg R., die al vastzitten. “In een aantal gevallen geldt: zo vader, zo zoon. Die jongens zijn opgegroeid in een bepaald milieu. Dat heeft invloed.” Hun vaders bleven bovendien altijd actief.’

(Bron: *Algemeen Dagblad*, 2007)

De nieuwe Holleeder heet Omar

‘Hij is pas 22, maar de politie noemt hem al de nieuwe Willem Holleeder: Omar El H., een Marokkaanse jongen uit de Diamantbuurt. “Zijn ontwikkeling is uiterst zorgwekkend.” De agenten in de Diamantbuurt waren geschokt. Op een muurtje in hun wijk lazen ze hun eigen namen, keurig op een rijtje. Vreemd. Maar erger nog was het woord dat er boven stond: “Dodenlijst”.

De opsteller is nooit bekend geworden, maar het tekent de sfeer in de Amsterdamse Diamantbuurt. De politie heeft er te maken met een groep jongens van Marokkaanse afkomst, die zich stelselmatig misdragen en de politie minachten. Ze zijn jong, maar hebben vaak al een behoorlijk strafblad. Een van hen springt eruit: Omar El H. Gisteren werd bekend dat justitie hem vervolgt voor onder meer drugshandel.

Omar, in 1985 geboren in de Diamantbuurt, komt in 2003 voor het eerst in het nieuws. Hij wordt veroordeeld voor zijn betrokkenheid bij de dood van Anja Joos, een zwerfster die na het stelen van een blikje bier door een groep jongens werd doodgeschoten. Er volgen nog drie veroordelingen: twee voor heling, één voor bezit van vals geld.

Begin dit jaar komt hij opnieuw in het vizier van politie en justitie in Amsterdam. “Een groep jongens leek veel overlast in de buurt te veroorzaken,” zegt officier van justitie Otto van der Bijl. “Een deel van die jongens, onder wie Omar, kenden we al uit eerdere zaken. We vermoedden dat ze zich bezighielden met auto-inbraken.”

Vanaf januari dit jaar tapt de politie de telefoons van tien jongens af. Daaruit blijkt al snel iets anders: de groep blijkt zich te hebben toegelegd op cocaïnehandel. Van der Bijl: “Het beeld ontstond dat ze een bestellijn voor cocaïne runden. Klanten belden op, de jongens sprongen op de scooter en bezorgden de coke thuis. We verdenken hen ervan dat ze tientallen mensen bedienden.”

Na maandenlang onderzoek arresteert de politie in april de groep van tien, plus nog eens zo’n twintig medeverdachten. Alleen Omar, een spilfiguur in de groep, wordt niet gevonden. Stomtoevallig volgt zijn aanhouding enkele dagen later. In Nijmegen, waar de politie hem oppakt voor een mislukte overval. Inmiddels verdenkt justitie hem ook nog van het wegmaken van sporen bij een overval in Amsterdam.

De ontwikkeling van Omar past in het beeld dat de Amsterdamse recherchechef Willem Woelders vorig jaar in het AD schetste. Hij sprak over de nieuwe topcriminelen in ons land.

Na zijn aanhouding in april blijkt dat de Amsterdamse politie Omar als voorman van deze nieuwe lichting ziet. Politiecommissaris Leen Schaap, nog woest over de dodenlijst die in zijn wijk circuleerde, noemt Omar de “onbetwiste leider” van de net opgepakte groep. “Hij zette verschillende opdrachten weg bij verschillende groepen. De ene deed de overvallen, weer een andere deed drugs. Wie wat fout had gedaan, werd door El H. meteen ter verantwoording geroepen. Als we nu niet fors ingrijpen, zou Omar over een jaar of tien wel eens de nieuwe Willem Holleeder kunnen zijn.”
(Bron: *Algemeen Dagblad*, 2008)

Politiechef Woelders lijkt gelijk te hebben gekregen, want op 5 januari 2013 is in een interview met hem, onder de titel ‘Marokkanen vormen nieuwe generatie topcriminelen’, onder andere het volgende te lezen: ‘de nieuwe Holleeder is een jonge, criminele Marokkaan. De Amsterdamse recherche voorspelde het vijf jaar geleden al. Met de recente liquidaties van Marokkaanse Amsterdammers lijkt die glazen politieboll gelijk te krijgen. Waar vroeger de geliquideerden Willem, Cor en John heetten, dragen ze tegenwoordig namen als Mohammed, Redouan, Nabil, Youssef en Saïd.’ Recherchechef Willem Woelders vertelt dat de kruimeldiefjes van toen nu de zware criminelen zijn. ‘De namen verschillen, hun strafblad niet,’ zegt hij. ‘De jongens op wie ik toen doelde, werken inmiddels landelijk, plegen grote overvallen en schuwen geen geweld.’¹¹

1.4 Onderzoeksvragen, selectie van groepen en methoden van onderzoek

In onderhavig onderzoek staat de reconstructie van criminele en/of maatschappelijke carrières van de leden van criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw centraal. Voor het onderzoek – waarin we ongeveer vijftien jaar terugkijken in de tijd – zijn de volgende vier vragen geformuleerd:

- 1 Hoe is het de leden van criminele jeugdgroepen vergaan als twintiger of dertiger? Zijn ze gestopt met criminele activiteiten of zijn ze crimineel gebleven, en zo ja: in welke mate, om welke delicten gaat het, en in welke sociale setting worden de delicten gepleegd?

¹¹ *Algemeen Dagblad* 2013.

- 2 Welke belangrijke gebeurtenissen en processen hebben ertoe geleid dat de leden van criminele jeugdgroepen hun crimineel gedrag (tijdelijk) hebben stopgezet of voortgezet? Wat is daarin het aandeel van de directe sociale omgeving en van interventies door politie, justitie, bestuur, hulpverleners of anderen?
- 3 In hoeverre hebben de leden van criminele jeugdgroepen invloed op jongeren in de buurt, in het gezin of in de familie? Wat is de aard en impact van deze invloed? Zijn er indicaties voor een criminaliserend effect of voor benutting van jongeren voor criminele activiteiten?
- 4 Wat valt er achteraf te zeggen over de aanpak van toen en welke aanknopingspunten zijn er in de analyse te vinden voor een toekomstige aanpak?

Selectie van groepen

Om bovenstaande onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, is gekozen voor een kwalitatief onderzoek onder de leden van drie criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw. Bij de keuze van de groepen is – in nauw overleg met de opdrachtgever en regiokorpsen van politie – rekening gehouden met drie criteria. Allereerst gaat het om groepen die destijds met de shortlist in beeld zijn gebracht, waardoor wij als onderzoekers in staat zijn om de groep en de groepsleden te identificeren. Verder betreft het groepen die destijds zeer ernstig overlastgevend en crimineel gedrag vertoonden. Als jeugdgroep pleegde de groep frequent delicten, die voor een deel of na verloop van tijd ernstig waren. Die ernst blijkt onder andere uit de strafmaat die staat op bepaalde delicten, maar ook uit de mate van geweld, intimidatie, wapenbezit en -gebruik, de impact op buurten of slachtoffers, de omvang van criminele inkomsten en de ‘organisatiegraad’ bij het plegen van delicten. Tot slot is gekeken naar een spreiding van de groepen over drie verschillende steden.

Dit leidt tot een onderzoek naar de volgende drie groepen:

- de Willem Drostgroep in de wijk Slotervaart-Overtoomse Veld in Amsterdam;
- de Kanaalbruggroep in de wijk Kanaleneiland in Utrecht;
- de groep Tektos in de wijk Krispijn in Dordrecht.

NB. Het is van belang om aan te geven dat de namen van de groepen en groepsleden in dit rapport gefingeerd zijn. Ook zijn voor groepsleden herkenbare situaties of kenmerken soms iets veranderd. Een uitzondering is gemaakt voor

personen die vanwege de ernst van hun strafbare feiten reeds met naam en toenaam in de media zijn verschenen. Te denken valt aan Bilal B. en Mohammed B.

Bijzondere jeugdgroepen

De jeugdgroepen en groepsleden die onderwerp van onderzoek zijn in dit rapport zijn absoluut geen afspiegeling van een gemiddelde problematische jeugdgroep zoals we die in ons land kennen. Dat zijn immers voornamelijk hinderlijke of licht overlastgevende jeugdgroepen, waarvan de leden zich in wisselende samenstelling en soms ook maar een korte periode vooral schuldig maken aan het veroorzaken van overlast. Zoals later zal blijken, zijn de Willem Drostgroep, de Kanaalbruggroep en Tektos bijzonder vanwege hun kenmerken, gedrag, ernstige criminaliteit en ook vanwege het feit dat ze alle drie na een extreem incident het landelijke nieuws haalden.

Methoden van onderzoek

Het uitvoeren van een onderzoek naar leden van jeugdgroepen die ongeveer vijftien jaar geleden actief waren, is deels lastig vanwege de factor tijd en de mate van beschikbaarheid van geregistreerde informatie (in systemen) en niet-geregistreerde informatie (in hoofden van mensen). Dat is de reden dat we gekozen hebben voor een eenvoudige opzet, waarmee we aansluiten bij de shortlistmethodiek en het veld nadrukkelijk bij het onderzoek betrekken. De leden van het onderzoeksteam hebben ervaring met veld- en speurwerk in (rand)criminele milieus en maken gebruik van systeemkennis, dossiers en straatkennis van professionals en burgers, onder wie personen ‘uit het milieu’.¹² Uiteindelijk zijn de hierna beschreven onderzoekshandelingen en -activiteiten uitgevoerd.

- Startgesprek en opstellen groslijst van groepsleden.
Voor alle onderzoeksactiviteiten is het van belang een goed en helder beeld te hebben van de jeugdgroepen en van de leden (op naamsniveau) die er destijds deel van uitmaakten. Hiertoe zijn gesprekken gevoerd met wijkagenten van toen en is, op basis van documentatie van toen en kennis bij de wijkagenten, een eerste beeld opgetekend van de groep en is een groslijst

12 Onder meer bij veldwerk in de prostitutiebranche en in drugsscenes.

van groepsleden (inclusief eerste kenmerken, bijnamen en rollen in de groep) opgesteld.

- Secundaire analyses.

Er zijn secundaire analyses uitgevoerd van bestaande analyses van de drie groepen, zoals die destijds door het korps zijn uitgevoerd. In concreto gaat het daarbij om rapportages en om steekhoudende netwerkanalyses, die een onderscheid maken tussen de mate van toonaangevendheid van groepsleden.

- Basisanalyse op basis van politieregistratie.

Op basis van politieregistraties¹³ en processen-verbaal is per persoon een overzicht gemaakt van de gepleegde strafbare feiten. Ook zijn netwerkanalyses uitgevoerd om zicht te krijgen op de posities en rollen van personen binnen criminele netwerken.

- Interviews met *stakeholders*.

Op basis van de verzamelde informatie en de groslijst zijn er gedurende het onderzoek diverse interviews uitgevoerd met functionarissen van de politie (zoals wijkagenten en rechercheurs), functionarissen van gemeenten, door gemeenten ingehuurd organisaties of gemeentelijke organisaties. Kenmerkend voor deze professionals is dat ze een goed zicht hebben of hadden op het sociale en criminele leven van een of meerdere personen die we onderzoeken.

- Wijkoriëntaties.

Samen met wijkagenten en/of jongerenwerkers zijn wijkoriëntaties uitgevoerd. In concreto gaat het om het meedraaien van een dienst of dagdeel met de professionals om op deze wijze meer te weten te komen over de wijk waar de jeugdgroep actief was en ook in gesprek te raken over de jongeren die deel uitmaakten van de jeugdgroep en hun gezinnen.

- Documentanalyse.

Relevante documenten en onderzoeken betreffende de groepen of de wijken waar de groepen actief waren, zijn verzameld en geanalyseerd.

- Openbronnenonderzoek en media-analyse.

Via open bronnen, zoals bepaalde sites op internet en sociale media als Facebook en Hyves, is nagegaan of en, zo ja, welke informatie over individuele

13 Dit zijn respectievelijk het Herkenningsdienstsysteem (HKS), Basisvoorziening Handhaving (BVH), De Basisvoorziening Opsporing (BVO), BPS en Xpol. Waar mogelijk maakten we gebruik van Blueview; een applicatie om de genoemde systemen te raadplegen.

jongeren verkregen kon worden. Daarnaast zijn met betrekking tot de groep en de wijk via LexisNexis mediaberichten verzameld en geanalyseerd.

- Analyse en rapportage.

Alle informatie die via bovenstaande onderzoeksmethoden is verzameld, is telkens met elkaar in verband gebracht en geanalyseerd, om langzaam maar zeker een beeld op te bouwen en te krijgen van de groep, de groepsleden en de context waarbinnen een en ander zich heeft afgespeeld of nog steeds afspeelt.

Reflectie op het onderzoek

Dit onderzoek bestaat uit casestudies die door drie verschillende onderzoeksteams zijn uitgevoerd. Ondanks het feit dat er vooraf en tijdens het onderzoek afspraken zijn gemaakt over de wijze van onderzoek, is er in de casestudies soms toch sprake van kleine accentverschillen. De reden hiervoor is de lange periode waarop teruggekeken is, waardoor de onderzoeksteams het moesten doen met het materiaal dat voorhanden was. Op lokaal niveau was er sprake van verschillende mogelijkheden (gesprekspartners en toegang tot informatie), waardoor er ook in de beschrijving verschillen te constateren zijn.

1.5 Leeswijzer

Het hart van dit boek bestaat uit de beschrijving en analyse van de drie jeugdgroepen van toen. Iedere groep heeft zijn eigen hoofdstuk gekregen. De hoofdstukken kennen op hoofdlijnen een vergelijkbare structuur. Hoofdstuk 2 gaat in op de Willem Drostgroep in de wijk Slotervaart-Overtoomse Veld in Amsterdam. Hoofdstuk 3 beschrijft het relaas van de leden van de Kanaalbruggroep in de wijk Kanaleneiland in Utrecht en in hoofdstuk 4 behandelen we de groep Tektos in de wijk Krispijn in Dordrecht. In hoofdstuk 5 maken we de balans op van het onderzoek naar de jeugdgroepen van toen; wat valt op en welke lessen zijn er te leren uit het verleden als het gaat om de actuele aanpak van problematische jeugdgroepen?

De Willem Drostgroep in Amsterdam

Henk Ferwerda, Bo Bremmers & Tom van Ham

In dit hoofdstuk nemen we de Willem Drostgroep onder de loep.¹⁴ Dit is een problematische jeugdgroep die eind jaren negentig in de wijk Slotervaart-Overtoomse Veld in Amsterdam-West van zich doet spreken. We gaan eerst in op de context waarbinnen de groep en zijn groepsleden actief zijn. In deze paragraaf wordt ook ingegaan op het gedrag van de groepsleden, de wijze waarop daarmee omgegaan wordt, de rellen in de wijk en de ontwikkeling van de groep. In de paragraaf daarna volgen we de carrières van de jongens die medio 1998 deel uitmaken van de groep. Tot medio 2012 kijken we hoe de groepsleden van toen terechtgekomen zijn. We besluiten dit hoofdstuk met een aantal concluderende opmerkingen.

2.1 Slotervaart-Overtoomse Veld en de ontwikkeling van een jeugdgroep

De wijk Slotervaart-Overtoomse Veld geldt eind jaren negentig van de vorige eeuw als een open Amsterdamse wijk met veel groen.¹⁵ De bevolking van de wijk bestaat voor een aanzienlijk deel uit jonge allochtonen, met name Marokkanen, waarbij sprake is van een zekere concentratie van allochtonen in bepaalde delen van de wijk.

Marokkaanse jongeren brengen om meerdere redenen veel tijd op straat door. De grote gezinnen en krappe behuizing zorgen er, net als conflicten met de ouders over bijvoorbeeld schoolprestaties en zakgeld, voor dat zij in vergelijking met Nederlandse jongeren veel op straat hangen en daar leeftijdsgenoten opzoeken. Zij beschouwen de straat, met andere woorden, als hun domein en er woedt in de ogen van Marokkaanse jongens een strijd over de zeggenschap op straat. In de namiddag en vooravond zijn er op en rond het August Allebéplein vaak meer dan vijftig jongeren te vinden.

¹⁴ Zoals eerder aangegeven, zijn groepsnamen en namen van groepsleden gefingeerd.

¹⁵ Zie ook Van Dijk & Geldorp 1997; Bicknese & Slot 2007.

De straat

‘De 28-jarige Mohammed, die anoniem wil blijven, geldt voor veel Marokkaanse jongeren als een vertrouwenspersoon. Hij zegt dat veel jongeren opkijken tegen de durfals. “[...] Thuis hebben ze ruzie, op school gaat het slecht en dan zien ze die jongens met hun cabrioetje, een pak geld, telefoontje, meiden, zuipen. Denken ze: waarom zou ik leren? Ik ben Marokkaantje, ik kom toch niet aan de bak.”

In Amsterdam-West worden voornamelijk Marokkaanse jongens verdacht van criminaliteit. Ze stelen in winkels, kraken auto’s, jatten fietsen, roven tasjes en plegen inbraken. Een groot aantal van de brommertjes waarop ze rijden, is volgens de politie afkomstig van diefstal. De angst onder ouderen is groot. Vrouwen die een groepje jongens zien staan, drukken hun tasje vast tegen het lijf. In de Jan Tooropstraat, die dwars door de wijk loopt, worden voortdurend straatroven gepleegd. Pas nog werd een oudere vrouw van haar tasje beroofd. De drie daders waren twaalf, elf en zes jaar oud. Iedereen erkent dat het met de criminele jeugd de spuigaten uitloopt. Keurige Marokkanen gaan eronder gebukt, want ook zij worden erop aangekeken. In de vijf westelijke tuinsteden, waar 30.000 kinderen onder de achttien jaar wonen, veroorzaakt vooral een relatief kleine groep Marokkaanse jongeren ernstige overlast. De meeste raddraaiers zijn meeloper. De politie schat hun aantal op hooguit een paar honderd. Ze zouden worden aangezet door een kleine groep oudere jongeren.’

(Bron: de Volkskrant, 1998)

In het stadsdeel Amsterdam-West in zijn algemeenheid en Slotervaart-Overtoomse Veld in het bijzonder maken met name jongens van Marokkaanse komaf zich schuldig aan verschillende vormen van vermogenscriminaliteit, zoals winkeldiefstal, auto-inbraken, fietsendiefstal, tasjesroof en woninginbraak. Overvallen worden met name buiten de eigen wijk gepleegd. In deze periode heeft de politie geen vast aanspreekpunt binnen de gemeenschap waar zij het problematische gedrag van deze groep jongens aan kan kaarten.

Stedelijke vernieuwing

De stedelijke vernieuwing in het gebied lijkt op twee manieren haar invloed te hebben op de problematiek. In eerste aanleg lopen de vernieuwingsplannen achter, iets wat midden jaren negentig grote sociale gevolgen heeft. Zo verkeren bewoners in onzekerheid over wat er met hun woning zal gebeuren en of ze na de renovatie weer terug kunnen keren. Eigenaren doen door deze onzekerheid ook weinig meer aan onderhoud, waardoor de woningen snel verloederen. Dit leidt tot spanningen en ontevredenheid onder de bewoners.¹⁶

Eind jaren negentig wordt de stedelijke vernieuwing goed zichtbaar in de vorm van nieuwbouwprojecten, maar ook in de vorm van het afbreken van hele straten, waardoor hele gezinnen – waaronder probleemgezinnen en -jongeren – uit de wijk naar andere stadsdelen verhuizen.

2.1.1 Onrust in de wijk

De algemene teneur in 1997 en 1998 is dat de veiligheid in de wijk zienderogen afneemt en er behoefte is aan meer politie op straat. Marokkaanse jongens gedragen zich asociaal tegenover passanten en vanwege intimidatie en fysieke bedreigingen trekken toezichthouders zich, op last van de districtschef en na overleg met de buurtregisseur, terug of ze verdwijnen uit de wijk. Bovendien blijken medewerkers van thuiszorg zich onveilig te voelen op straat en wordt overwogen het huisvuil uit de wijk niet langer op te halen. Veel bewoners en ondernemers klagen over overlast.

In februari 1998 geven Marokkaanse jongens in een bijeenkomst met het stadsdeel aan dat er te weinig voorzieningen voor hen zijn. Partijen zijn met elkaar in gesprek, maar er is sprake van een snel toenemende spanning, een verruwing van het gedrag van Marokkaanse jongens en een aanscherping van het politieoptreden. De politie is van mening dat Marokkaanse jongens in het publieke domein enkele locaties monopoliseren. Dit is een van de redenen dat de politie overgaat tot het zogenaamde no-nonsense- of zerotolerancebeleid,¹⁷ wat betekent dat de politie eerder optreedt bij overlast door Marokkaanse jongens.

¹⁶ Zie Van Kempen 2003.

¹⁷ In deze jaren stond het zerotolerancebeleid stevig op het netvlies van politiechefs, onder andere vanwege de experimenten ermee door de NYPD in New York.

Een respondent hierover: ‘In die tijd moest je als politie oppassen, want we hadden regelmatig dat onze banden werden leeggeprikt wanneer we huiszoeking aan het doen waren. Daarnaast was het toen ook zo dat sommige mensen tol moesten betalen voordat ze het plein op mochten.’

2.1.2 Rellen in april 1998

Door toenemende overlast en de bestrijding daarvan is er vanaf medio 1997 tot april 1998 al sprake van kleinschalige botsingen tussen de politie en Marokkaanse jongens. Op 23 april 1998 is het echt raak en breken in de Amsterdamse wijk Slotervaart-Overtoomse Veld rellen uit tussen de politie en Marokkanen. De aanleiding voor deze rellen is gelegen in de arrestatie van drie Marokkaanse jongens vanwege het negeren van een politieverordening. In de optiek van de buurtbewoners is er sprake van discriminerend en te hard optreden van de politie en zij bezetten een rotonde. Uiteindelijk moeten negen ordebussen, een groep ruiters, zes hondengeleiders en tientallen agenten worden ingezet om de orde te herstellen.¹⁸

Jongeren in botsing met de politie

‘In het Amsterdamse stadsdeel Slotervaart-Overtoomse Veld zijn donderdagavond allochtone, voornamelijk Marokkaanse, jongeren en de politie hard met elkaar in botsing gekomen. De politie voerde tot rond 23.00 uur charges uit en arresteerde vier mensen. Er raakten vier politieagenten gewond. Er werden in totaal circa 100 politiemensen ingezet, waaronder de mobiele eenheid en politie te paard. De omgeving rond de Postjesweg was een groot deel van de avond afgezet. Aanleiding voor de confrontatie was de arrestatie van een jongere. Volgens boze omwonenden en jongeren mishandelde de politie hem. De politie ontkent dat overigens. Volgens politiewoordvoerder K. Wilting stond er op een speelterreintje iets in de brand en verwijderde een jongen zich op verzoek van agenten niet. Hij zou op de stoep van een ouderenwoning zijn gaan zitten. Toen hij een proces-verbaal kreeg, zou hij een agent een kopstoot hebben gegeven. De politie voerde hem en nog twee andere jongens af. Daarna escaleerde de

18 COT 1998.

zaak. Volgens getuigen kwam er een groep van enkele honderden, voornamelijk Marokkaanse jongeren en omwonenden op de been die opheldering van de politie wilde. De zaak liep uit de hand toen er stenen naar auto's en de politie werden gegooid en de politie charges ging uitvoeren. (Bron: ANP, 1998)

Na de rellen barst in de media een stroom van publiciteit los over de wijk Slotervaart-Overtoomse Veld, waarin melding wordt gemaakt van het feit dat Marokkanen de buurt zouden terroriseren en rellen zouden worden geënceneerd om de eigen criminele praktijken te verbloemen; de relschoppers zouden behoren tot de volgende generatie maffiosi. De stadsdeelvoorzitter spreekt over een kleine groep jongens, een harde kern, die zich niet aan laat spreken op zijn gedrag; volgens een vertegenwoordiger uit de gemeenschap heeft het migrantenjeugdbeleid gefaald; de stadsdeelvoorzitter wijt dit onder andere ook aan de jongens zelf.¹⁹

Naar aanleiding van deze rellen tussen de politie en jongeren werd door de politie het Amazoneteam opgericht.²⁰ Dit leidde in 8 maanden tijd tot 116 aangehouden personen, van wie 34 jongens tot een harde kern van jonge criminelen zouden behoren. Een aantal van deze aangehouden jongens zou deel uitmaken van de Willem Drostgroep.

2.1.3 Ontwikkelingen richting een 'nieuwe' groep

Ook in de jaren na de rellen van 1998 blijft de Willem Drostgroep bestaan en wordt hij in de jaren tot 2005 door de politie nadrukkelijk gevolgd. Soms krijgt de groep het label 'crimineel' of 'overlastgevend' en soms – nadat meerdere groepsleden zijn opgepakt en uit het straatbeeld zijn verdwenen – 'hinderlijk'. Reeds in het najaar van 2004 maken de jongere broertjes van oorspronkelijke leden van de Willem Drostgroep deel uit van een andere problematische jeugdgroep in de wijk. Deze groep heet de Youngsters en wordt, met het verstrijken van de tijd, steeds brutaler en minder toegankelijk voor professionals. In 2005 trekken de overgebleven leden van de Willem Drostgroep steeds meer op met

¹⁹ COT 1998.

²⁰ Merkwaardig is wel dat de jongeren werden gesteund door een deel van de buurt. Het waren dus zeker niet alleen jongeren versus de politie.

de leden van de Youngsters, waarna in het najaar 2005 definitief gesproken wordt over één nieuwe groep: de Doesburggroep. Ook deze nieuwe groep veroorzaakt overlast in de wijk Slotervaart-Overtoomse Veld en geldt als een overlastgevende jeugdgroep, hoewel deze in het verleden op basis van de door Bureau Beke ontwikkelde shortlistmethodiek ook als hinderlijke jeugdgroep is beoordeeld.²¹ Een belangrijke verzamelplaats voor deze groep is de snackbar gelegen aan de Jan Tooropstraat.

Buurtregie, JIB, buurtvaders en ENIP

Rond 2000 begint de Amsterdamse politie met buurtregie, waardoor de politie meer voet aan de grond krijgt in de wijk en er contacten worden opgebouwd met buurtbewoners, waaronder jongeren. De komst van Justitie in de Buurt (JIB), als voorloper op de latere veiligheidshuizen, wordt negatief ontvangen. Bij de opening worden alle ramen vernield: 'De dichtgetimmerde ramen waren een kenmerk van de vijandigheid van de jongeren richting de overheid,' aldus een respondent. Uiteindelijk zorgt de samenwerking op locatie vanuit JIB langzaam maar zeker wel voor meer grip op de jongeren.

In deze jaren wordt ook een nieuw fenomeen uitgevonden, dat onder de naam 'buurtvaders' als project niet alleen grote bekendheid krijgt, maar ook de Hein Roethofprijs en de European Crime Prevention Award wint. Een kenner uit de wijk zegt hier achteraf over: 'De buurtvaders hebben een bijdrage geleverd aan de betrokkenheid van de bewoners in hun geheel. Dat was goed voor de sociale cohesie in de wijk, die daarvoor nihil was.' Naast het buurtvaderproject levert ook het preventieproject En Nu Iets Positiefs (ENIP) een bijdrage aan de langzaam maar zeker verbeterende omstandigheden en relaties in de buurt.

De samenstelling van de Doesburggroep is verschillend; jongens uit de groep zijn voor een deel schoolgaand (ROC), hoewel een aantal jongens spijbelt, en voor een deel werkloos. Veel groepsleden hebben in het verleden al contact gehad met justitie, hebben familiebanden met voormalige leden van de Willem Drostgroep en de Youngsters of hebben deel uitgemaakt van een van deze twee

21 Zie bijvoorbeeld Ferwerda & Van Ham 2010.

groepen. Bewoners en ondernemers in de buurt voelen zich onmachtig om de jongens aan te spreken op hun gedrag en in feite is er sprake van een zekere angst voor deze Marokkaanse jongens. Van bewoners en ondernemers die de jongens zelf aanspreken op het overlastgevend gedrag worden bezittingen vernield; zo worden autoruiten ingeslagen of autobanden lek gestoken. Bovendien staken de jongens hun activiteiten niet als er voorbijgangers zijn en lijken ze zich onaantastbaar te voelen.

De moord op Theo van Gogh

De moordenaar van Theo van Gogh, Mohammed B., woont in dezelfde buurt als de leden van de Willem Drostgroep. In het voorbijgaan maakt hij regelmatig een praatje met de jongens. Op de dag van de moord – 2 november 2004 – worden in de middag tijdens de huiszoeking in het huis van de ouders van Mohammed B. op straat de auto's van de recherche vernield. Het is dan Ramadan en het is weken na de moord heel stil in de buurt.

(Bron: wijkagent)

2.1.4 Over het gedrag van de groep en groepsleden

Onder zowel ondernemers als buurtbewoners is er rond de eeuwwisseling sprake van angst voor een aantal Marokkaanse jongens. Het ontbreekt aan aangiften van strafbare feiten waar men slachtoffer van wordt uit angst voor repercussies, en de politie kan de anonimiteit van getuigen niet garanderen. Dit laatste is algemeen bekend en zal derhalve ook eventuele getuigen binnen de Marokkaanse gemeenschap weerhouden een verklaring af te leggen. Voor de politie is en blijft het lastig om de groep jongens aan te pakken, ondanks onder andere de inzet van Marokkaanse buurtvaders. Geconstateerd moet dan ook worden dat een aantal jongens van de radar verdwijnt en er criminele samenwerkingsverbanden ontstaan tussen Marokkaanse jongens, waarbij de samenstelling van de groepen constant wisselt.

Binnen de Doesburggroep is sprake van een zekere hiërarchie. Uit observaties van de wijkagent kan worden afgeleid dat de oudere jongens (vanaf circa zestien jaar) jongens in de leeftijd van tien tot vijftien jaar langzaam wegwijs maken in het criminele circuit, door hen bijvoorbeeld te betrekken bij het plegen van

auto-inbraken. De jongere jongens doen in dit geval de voorverkenning en seïnen de oudere jongens in als er waardevolle voorwerpen zichtbaar in de auto liggen. Het geheel van deze activiteiten kan worden omschreven als een vorm van georganiseerde criminaliteit op informele basis, waarbij loyaal naar elkaar zijn en het niet verlinken van elkaar de kenmerkende normen zijn. Deze cultuur heeft, in combinatie met het feit dat jongens al op jonge leeftijd bij de criminele activiteiten betrokken worden, tot gevolg dat het vrijwel ondoenlijk is voor de politie om een goede informatiepositie te verwerven. Dat een aantal personen daadwerkelijk betrokken lijkt te zijn bij de zwaardere vormen van criminaliteit, kan worden afgeleid uit het volgende citaat: ‘Nadat X was veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf, werd hij per brief uitgenodigd de resterende straf van 110 dagen uit te komen zitten. Uit onderzoek bleek echter dat een ander persoon (Y) zich gemeld had als zijnde X en reeds een gedeelte van de resterende gevangenisstraf had uitgezeten. Hij zou hiervoor een beloning van 10.000 euro ontvangen.’

Persoon X komt echter in beperkte mate in aanraking met de politie en justitie, ondanks dat hij veel in beeld is bij de recherche. Hetzelfde geldt voor Y. Beide personen gedragen zich afstandelijk maar correct richting de wijkagent en lijken binnen de Doesburggroep een leidersrol te vervullen. Beide personen waren reeds ten tijde van de Willem Drostgroep bij de politie bekend.

2.1.5 Rellen in oktober 2007

Op zondag 14 oktober 2007 schiet een agente op het politiebureau in Slotervaart-Overtoomse Veld de dan 22-jarige Bilal B. dood, nadat hij haar en een collega heeft aangevallen met een mes. Bilal B. is een van de jongeren die na 1998 deel uitmaken van de Willem Drostgroep. Het incident leidt tot een langere periode van onrust in de wijk. Tientallen Marokkaanse jongens steken 's nachts auto's in brand, vernielen de ramen van het politiebureau en belagen een cameraploeg. In de week daarop wordt het noodzakelijk geacht de brandweer bij het blussen van diverse branden te laten ondersteunen door de mobiele eenheid. Bilal B. was bekend bij de politie. Zo zou hij in 2005 contact hebben gehad met de Hofstadgroep en heeft hij in het verleden vastgezet voor het verwonden van een persoon met een schroevendraaier. Hij had last van psychische problemen en was tijdens zijn verlof ontsnapt. Ook zat hij in een kliniek, waarin hij vanwege zelfmoordneigingen was opgenomen.²²

22 Zie: Elsevier.nl en Headlines.nos.nl.

2.2 Carrières van de leden van de Willem Drostgroep gevolgd

De Willem Drostgroep kent zijn piekjaren aan het eind van de jaren negentig van de vorige eeuw, met als dieptepunt de wijkrellen in 1998. In de jaren daarna nemen andere jongeren uit de wijk het stokje over, wat uiteindelijk resulteert in het ontstaan van de Doesburggroep. De Doesburggroep is een groep die anno 2012 nog steeds aanwezig is in de wijk, maar die door de gezamenlijke inspanningen van de politie, het stadsdeel en het Openbaar Ministerie redelijk goed in toom te houden is.

Oud-Willem Drostgroepleden doen overigens zo af en toe nog van zich spreken, met als dieptepunt de dood van Bilal B. en de rellen die daarna ontstonden in 2007. Met deze constatering komen we bij de kern van ons onderzoek, namelijk het beantwoorden van de vraag hoe het de groepsleden die medio 1998 deel uitmaakten van de Willem Drostgroep is vergaan.

In het vervolg van deze paragraaf geven we eerst een algemene beschrijving van de leden van de jeugdgroep van toen, om vervolgens in te gaan op het criminaliteitspatroon van de groepsleden. Om een beeld te krijgen van de huidige situatie van de jongens is een internetsearch uitgevoerd. De bevindingen uit deze search zijn aangevuld met informatie uit interviews met voormalige en huidige wijkagenten. We besluiten deze paragraaf met het geven van een typering van het tegenwoordige gedrag van de toenmalige groepsleden.

2.2.1 Een algemene beschrijving van de leden van de jeugdgroep van toen

In 1998 bestaat de Willem Drostgroep uit 39 leden. Het zijn allen jongens, waarvan 37 van Marokkaanse komaf. Twee jongens hebben een andere etnische achtergrond, zij zijn van Turkse en Surinaamse komaf. De oudste jongen in de groep is op dat moment 24 en de jongste 12. In de groep zitten soms meerdere jongens uit een gezin, dan wel uit dezelfde familie. Binnen de groep worden door de wijkagent van toen diverse jongens benoemd als zijnde leidend. Het zijn jongens met bijnamen als 'Frikkie, Samson, Calimero, Skinny en Twin'. De laatste bijnaam wordt aan twee jongens uit de groep gegeven en, zoals de naam al doet vermoeden, we hebben hier van doen met een tweeling die later in dit hoofdstuk – maar ook in de openbaarheid – van zich zal doen spreken. Uitgangspunt van de rest van de analyses zijn deze 39 jongens. Als eerste gaan we in op het criminaliteitspatroon van de leden van de groep.

2.2.2 Politiecontacten van aangehouden verdachten

De analyse in deze paragraaf heeft betrekking op de 39 leden van de Willem Drostgroep en we baseren haar op politie-informatie. Op dit moment zijn de leden van deze jeugdgroep gemiddeld 29,9 jaar oud; de jongste is op dit moment 26, de oudste is 38.²³ Iets meer dan de helft (55,3%) van de leden is medio 2012 30 jaar of ouder.

Politieregistraties in HKS

Van de 39 personen zijn er 37 (94,9%) ooit eerder door de politie gehoord als verdachte van een misdrijf. Deze registraties worden bijgehouden in HKS. Daaruit blijkt dat deze 37 verdachten 484 antecedenten hebben opgebouwd. Antecedenten hebben – zo is te zien in tabel 2.1 – voor bijna tweederde betrekking op vermogensdelicten; een flink aantal van deze vermogensdelicten kent een geweldcomponent.²⁴

Een op de vijf delicten (20,3%) is een geweldsdelict. Hieronder vallen mishandeling, geweldpleging, doodslag en één moordzaak. In mindere mate is er sprake van registraties vanwege verboden wapenbezit (4,3%), openbare-ordedelicten (3,7%), verkeersdelicten (3,1%), Opiumwet (0,6%) en overige delicten (1,9%).²⁵

Tabel 2.1: Overzicht van type delicten waarvoor aangehouden verdachten in HKS staan geregistreerd in aantallen en percentages

Type delict	n	%
Vermogen	320	66,1
Geweld	98	20,3
WWM (wapens)	21	4,3
Openbare orde	18	3,7
WVW (verkeer)	15	3,1
Opium	3	0,6
Overig	9	1,9
Totaal	484	100

²³ 11 april 2012.

²⁴ Hieronder valt onder andere diefstal met geweld.

²⁵ Hieronder valt onder andere het plegen van meeneed en een overtreding van de Vreemdelingenwet.

Leeftijd begin criminele carrière

Uit het voorgaande is gebleken dat een groot deel van de leden van de Willem Drostgroep (n=37; 94,4%) in het verleden als verdachte van een misdrijf is aangemerkt. De gemiddelde leeftijd waarop zij voor het eerst in HKS voorkomen, is vijftien jaar. Hieronder bevinden zich twee twaalfminners. De meeste verdachten zijn ten tijde van hun eerste HKS-registratie te kwalificeren als adolescent, zo blijkt uit tabel 2.2.

Tabel 2.2: Leeftijdscategorie van verdachte leden van de Willem Drostgroep ten tijde van de eerste HKS-registratie in aantallen en percentages

Leeftijdscategorie	n	%
<12	2	8,1
12-18	34	89,2
18-25	1	2,7
>25	0	0
Totaal	37	100

Politieregistraties in BVH, Xpol en BPS

Naast HKS zijn de aangehouden verdachten ook bevraagd in BVH, Xpol en BPS. De twee laatstgenoemde systemen waren actief voor invoering van BVH in 2009. In deze systemen wordt informatie over eerdere contacten van personen met de politie vermeld, zonder dat deze noodzakelijkerwijs tot een verhoorsituatie hebben geleid. Derhalve worden in deze systemen meer meldingen geregistreerd dan in HKS en ze geven dan ook een aanvullend beeld van de verdachten en hun afwijkende gedrag. In deze systemen kan vijf jaar teruggezocht worden. De registraties hebben dus betrekking op de afgelopen vijf jaar.²⁶ In de volgende analyse hebben wij ons beperkt tot de twee meest voorkomende rollen van de personen, namelijk die van betrokkene bij een strafbaar feit en die van verdachte. We bespreken de registraties uit deze informatiesystemen (BVH, Xpol en BPS) gezamenlijk.

26 In een enkel geval zijn er uit de zoekvraag nog oudere registraties of pleegtijden meegekomen. Het gros van de registraties bestrijkt echter de periode van 2006 tot en met 2011.

Alle leden van de Willem Drostgroep hebben mutaties als verdachte of betrokkene opgebouwd in BVH, BPS en Xpol. In totaal gaat het om 907 registraties van 39 personen, een gemiddelde van iets meer dan 23 registraties per persoon. Het aantal registraties verschilt echter van persoon tot persoon. Het laagste aantal is 2 en het hoogste aantal is 85.

Bij eerder door Bureau Beke uitgevoerde analyses van problematische jeugdgroepen bleek dat een groot deel van de registraties betrekking had op meldingen waarin groepjes jeugd worden gecontroleerd dan wel overlast veroorzaken.²⁷ Dit heeft alles te maken met de leeftijd van de subjecten. Aangezien meer dan de helft van de Willem Drostgroepleden op dit moment ouder is dan 30 jaar, komen registraties met betrekking tot het controleren van jeugd niet of nauwelijks meer voor. Daarbij moet ook nog rekening gehouden worden met het feit dat de geanalyseerde registraties betrekking hebben op de afgelopen vijf jaar.

Uit tabel 2.3 is op te maken dat meer dan een derde (39,9%) van de registraties onder de categorie 'overig' valt. Dit zijn bijna allemaal algemene mutaties of aandachtsvestigingen die betrekking hebben op leden van de Willem Drostgroep. Twee andere categorieën, vermogen en verkeer, hebben met ongeveer ieder een vijfde ook een aanzienlijk aandeel in het totaal aantal registraties. Ook de geweldsfeiten vallen op. In veel mindere mate gaat het om feiten in relatie tot wapenbezit (0,9%), openbare orde (1,6%), Opiumwet (2,0%), brandstichting (0,8%) en zeden (0,4%).

Tabel 2.3: Overzicht van type delicten waarvoor de leden van de Willem Drostgroep in BVH, BPS en Xpol staan geregistreerd in aantallen en percentages

Type delict	n	%
Vermogen	205	22,6
Geweld	92	10,1
WWM (wapens)	8	0,9
Openbare orde	15	1,6
WVW (verkeer)	202	22,3
Opium	18	2,0
Brandstichting	7	0,8
Zeden	4	0,4
Overig	356	39,3
Totaal	907	100

27 Zie bijvoorbeeld de casus 'de onaanraakbare Haagse jeugdgroep' in Ferwerda e.a. 2013.

Politieregistraties in Basisvoorziening Opsporing (BVO)

Naast de HKS- en BVH-gegevens zijn er ook mutaties onttrokken aan BVO. Dit is het landelijke informatiesysteem voor het eenduidig vastleggen, verrijken en beheren van opsporingsinformatie. Maar liefst 17 van de 39 (43,6%) leden van de Willem Drostgroep komen in de afgelopen 5 jaar voor in dit systeem en worden genoemd bij diverse opsporingsonderzoeken. In totaal komen deze 17 personen 162 keer voor in BVO. De mutaties zijn zeer verschillend qua inhoud en hebben betrekking op verhoren van verdachten, observeren van verdachten, informatie over overvallen, geskimde bankpassen, criminele contacten van de verdachten en opvallende informatie uit tapverslagen. Een zestal jongemannen komt veelvuldig voor in BVO en dit lijken verdachten of betrokkenen te zijn in onderzoeken naar heling, overvallen met wapens, drugshandel en skimmen. Opvallend is dat zes van de tien jongens die in 1998 door de wijkagenten aangemerkt werden als leiders van de Willem Drostgroep nu, ruim een decennium later, voorkomen in BVO.

Onze buurt

‘Door de jaren heen blijkt het moeilijk om als overheid contacten op te bouwen in de buurt. Zo wordt Justitie in de Buurt met glasgerinkel ontvangen, stijgen de criminaliteit en afkeer van de politie als er door persoonlijke wisselingen maanden geen buurtregisseur in de buurt is en stuit de bouw van het nieuwe politiebureau (oplevering maart 2005) in “hun” wijk, nota bene naast hun moskee, op verzet bij de jongeren.’

(Bron: wijkagent)

2.2.3 Een beeld van de groepsleden op basis van open bronnen

Ten behoeve van het onderzoek is een internetsearch uitgevoerd teneinde meer informatie over personen te verzamelen. Alle 39 leden van de voormalige Willem Drostgroep zijn in deze internetsearch betrokken. Van 25 personen is een bijnaam bekend die, naast de eigen naam, in de internetsearch is betrokken. Sites die zijn gebruikt om algemene gegevens van personen te genereren, zijn: wieowie.nl, wiezoekje.nl en google.nl. Ervaring uit eerder onderzoek leert dat vervolgens op de gevonden informatie nader doorgezocht kan worden (het zogenaamde sneeuwbaaleffect) op internetfora en andere open bronnen.

In totaal levert de zoektocht op naamsniveau bij negentien personen (48%) informatie op over activiteiten op sociale netwerksites, zoals Hyves en Facebook. In een aantal gevallen kan er echter aan getwijfeld worden of het profiel in kwestie betrekking heeft op de door ons gezochte leden van de Willem Drostgroep. Dit lijkt onder andere een gevolg te zijn van het feit dat ook elders in Europa, zoals bijvoorbeeld in Frankrijk, veel personen met eenzelfde etnische herkomst wonen met dezelfde (familie)naam. Daarnaast zijn vele profielen afgesloten voor mensen van buitenaf – dit wil zeggen dat alleen vrienden van de gebruiker toegang hebben tot het profiel –, waardoor het niet mogelijk is om meer informatie dan alleen de naam te verzamelen. Het is, gezien het voorgaande, vaak niet met zekerheid te zeggen of de gebruiker van het profiel correspondeert met de persoon waarop onze internetsearch betrekking heeft. Daarnaast zijn verreweg de meeste personen niet (langer) actief bezig met het profiel dat zij hebben aangemaakt op sociale netwerksites.

Naast informatie over personen op sociale netwerksites en daarbuiten, is tevens gezocht op informatie over locaties, zoals de bij ons bekende woonadressen van subjecten.

Het geheel overziend, is de informatie die via open bronnen over de subjecten verzameld is, marginaal. Van bijna de helft van de subjecten (43%) is in het geheel geen informatie te vinden; daarnaast is de informatie die kan worden gevonden over de personen die wel vindbaar zijn op internet, vaak beperkt. Deze bevinding is in lijn met eerder onderzoek waarin personen met een Marokkaanse afkomst een belangrijke rol spelen, waaronder een onderzoek naar drugsrunners en een onderzoek naar een criminele jeugdgroep in Den Haag.²⁸ Ook in deze onderzoeken blijken personen niet dan wel beperkt vindbaar op internet en in beide onderzoeken lijkt dit een bewuste strategie, omdat de jongens weten dat ook de politie mee kan kijken op sociale media en internet.

Wel valt op dat – op basis van open bronnen blijkt dat – in ieder geval 2 van de 39 onderzochte personen recentelijk nog veroordeeld zijn en in verband met deze veroordeling door de politie worden gezocht. Daarnaast is één persoon, die bovendien in het verleden als leider aangemerkt is, tegenwoordig werkzaam als jongerenwerker. Ook is in drie gevallen het woonadres gelijk aan dat van een hulpverleningsorganisatie en zijn op een aantal adressen bedrijven gevestigd die niet staan ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. In totaal is door de internetsearch over 24 subjecten meer informatie – hoewel vaak summier – bekend geworden.

28 Van Wijk & Bremmers 2011 en Ferwerda e.a. 2013.

2.2.4 Tussen stoppen en doorgaan: carrières van de groepsleden gevolgd en beschreven

Om de balans op te maken, hebben we de informatie betreffende het criminele en wetsovertredend gedrag en alle andere informatie – uit open bronnen en interviews – die we over de jongens bij elkaar hebben kunnen brengen, verzameld, waardoor we in staat zijn om de 39 leden van de Willem Drostgroep anno 2012 in de volgende 3 categorieën c.q. groepen onder te brengen (zie ook tabel 2.4):

- 1 Het gaat goed of de jongens zijn uit beeld.
- 2 De jongens zijn kleine criminelen.²⁹
- 3 De jongens zijn grote criminelen.³⁰

Tabel 2.4: Stand van zaken medio 2012 van de leden van de Willem Drostgroep in aantallen en percentages

Categorie	n	%
Goed of uit beeld	16	41
Kleine criminelen	11	28
Grote criminelen	12	31
Totaal	39	100

Een belangrijke conclusie die uit tabel 2.4 af te leiden is, is dat 23 van de 39 jongens (59%) ruim 14 jaar later nog steeds te typeren zijn als kleine (28%) of grote (31%) criminelen.

Van de drie onderscheiden categorieën zullen we in de rest van deze paragraaf beschrijvingen op groepsniveau geven.

Categorie 1: het gaat goed of de jongens zijn uit beeld (n=16)

Op basis van de politiecijfers en interviews blijkt dat 16 van de 39 leden van de Willem Drostgroep (iets meer dan 40%) op basis van politie-informatie niet of nauwelijks meer crimineel actief zijn. Of deze personen een maatschappelijke carrière hebben opgebouwd, blijft echter de vraag. Er is namelijk geen enkel

²⁹ Kleine criminelen plegen relatief weinig en relatief lichte, strafbare feiten.

³⁰ Grote criminelen plegen (zeer) ernstige, strafbare feiten en doen dat soms ook in een hele hoge frequentie.

succesverhaal bekend wat deze personen betreft. Hierbij moet wel gesteld worden dat de onderzoekers veelal met respondenten hebben gesproken die vanuit hun professie in aanraking komen met personen die problemen ervaren. Dit zou een van de redenen kunnen zijn waardoor de succesverhalen uitblijven. Enkele respondenten zijn echter echte wijkkenners, die wel in staat zijn om succesverhalen over broers, zussen, neven of nichten van de leden van de jeugdgroep te vertellen. De kans dat wij een succesverhaal gemist hebben, lijkt derhalve nihil. Het is dus ook mogelijk dat een aantal van deze jongens nog steeds crimineel actief is, maar goed uit handen van de politie weet te blijven.

Wanneer we de ontwikkeling in het criminaliteitspatroon als uitgangspunt nemen en ons baseren op politie-informatie, kunnen de zestien personen ruwweg in drie categorieën ingedeeld worden.

- De eerste groep bestaat uit personen die sowieso niet of nauwelijks in aanraking kwamen met de politie, maar die wel tot de jeugdgroep behoorden.
- De tweede groep betreft personen die als kleine criminelen te boek stonden (vanaf 1997) en nu (2012) niet meer in aanraking komen met de politie.
- Onder de derde groep vallen personen die vroeger, gezien het aantal HKS-feiten, grote criminelen waren en die nu niet meer in aanraking komen met de politie.

Meer dan de helft van de personen die op dit moment niet of nauwelijks in aanraking komen met de politie was vroeger, meestal in de periode van 1997 tot en met ongeveer het jaar 2004, een kleine crimineel. Iets meer dan een derde van deze groep was toen te zien als grote crimineel. Zij lijken hun delictverleden achter zich gelaten te hebben. Twee personen hebben slechts een enkele HKS-registratie op hun naam staan en waren om deze reden dus toen al niet als crimineel te beschouwen (zie tabel 2.5).³¹ We zullen deze drie groepen hierna beschrijven.

Tabel 2.5: Type criminaliteitsprofiel, niet-crimineel

Typering criminaliteitsprofiel	n
Constant niet-crimineel	1
Van kleine crimineel naar niet-crimineel	9
Van grote crimineel naar niet-crimineel	6
Totaal	16

31 Een van de twee wordt door respondenten wel aangemerkt als een van de leiders. Respondenten noemen hem een 'slimme crimineel'.

Constant niet-crimineel (n=1)

Een van de personen waarmee het goed lijkt te gaan, heeft geen enkele HKS-registratie op zijn naam. Opvallend is dat hij destijds wel een van de leidende figuren was. Enkele respondenten noemen hem zelfs 'de leider'. Hij bepaalde volgens respondenten in die periode namelijk wat er gebeurde. Hij wordt omschreven als 'een intelligente jongen die boven de groep stond'. Tegen de politie was hij heel vervelend. Een van onze respondenten weet te vertellen dat hij in het verleden is opgepakt in Spanje. Hij schijnt daar ook enkele jaren vastgezet te hebben. Mogelijk dat dit een van de redenen is dat hij in Nederland geen antecedenten heeft opgebouwd. Verschillende respondenten stellen dat hij momenteel niet of nauwelijks meer in aanraking komt met de politie: 'Ik denk dat hij het licht heeft gezien,' zegt een respondent. Deze uitspraken worden bevestigd door de criminaliteitsanalyse. Zijn naam komt wel een enkele keer naar voren in politiemutaties, maar hij wordt nergens als verdachte aangemerkt.

Van kleine crimineel naar niet-crimineel (n=9)

Negen van de zestien personen waar het nu goed mee lijkt te gaan, waren – met name in de periode tussen 1997 en 2004 – kleine criminelen. In deze periode bouwden zij per persoon maximaal vijf HKS-registraties op. Deze registraties hebben bijna allemaal betrekking op vermogensdelicten. Een enkeling wordt ook nog in de periode na 2004 als verdachte aangemerkt met betrekking tot een misdrijf op het gebied van bijvoorbeeld de Wegenverkeerswet. Op dit moment zijn zij allen uit beeld van de politie.

Geen van deze personen had vroeger een leidende rol binnen de Willem Drostgroep. Een respondent typeert een van hen als een 'echte meeloper'. Bij enkelen van hen lijkt een *life event* hen op het juiste pad te brengen, zo blijkt uit interviews met respondenten. Zo weet een van de respondenten te vertellen dat het gedrag van een van deze personen drastisch is veranderd na het overlijden van zijn vader. Deze persoon heeft inmiddels een goed lopende horecagelegenheid. Keerzijde van deze horecagelegenheid is dat er op dit moment veel criminele jongens samenkomen. Een andere persoon is in 2004 neergeschoten. Hij is daarna verhuisd uit de buurt en sindsdien daar ook niet meer gesignaleerd. Uit de internetsearch blijkt dat deze persoon meegedaan heeft aan een project dat is opgezet voor jongens die op het verkeerde pad zijn geraakt. Het project lijkt gewerkt te hebben, aangezien hij daarna niet meer in aanraking is geweest met de politie.

De meest opvallende persoon binnen deze groep heeft in het verleden, rond het jaar 2000, open kaart gespeeld bij de politie. Nadat hij is opgepakt, heeft hij verteld over zijn delicten en heeft hij verklaard over andere leden van de Willem Drostgroep. Uit interviews blijkt dat dit al snel bekend werd binnen de groep. Zij wilden hem vermoorden vanwege zijn verklaring. Hij is toen gevlucht en uiteindelijk het 'traject beschermde getuige' ingegaan. Hij is destijds verhuisd naar een andere stad in Nederland. Voor de overgebleven leden werd hij een voorbeeld voor wat er kan gebeuren met verklikkers. Wanneer de politie een lid aanhield, riepen zij direct de naam van deze persoon en dat zij niet zoals hij waren. 'Zijn naam werd gelijkgesteld aan die van een verklikker,' zo stelt een respondent.

Van grote crimineel naar niet-crimineel (n=6)

Iets meer dan een derde van de groep, zes personen, waarmee het goed lijkt te gaan, was vroeger als grote crimineel te typeren. Met name in de jaren 1997 tot en met 2002 waren deze personen fors crimineel actief. Het aantal HKS-registraties per persoon ligt tussen de vijf en de negentien. Zij pleegden in deze periode voornamelijk vermogensdelicten. Een van hen heeft enkele jaren vastgezetten vanwege een grootschalige oplichtingzaak. Daarnaast werden zij ook als verdachte aangemerkt voor enkele openbareordedelicten, geweldsdelicten, misdrijven op het gebied van de Wet Wapens en Munitie en de Wegenverkeerswet.

Twee personen van deze groep waren vroeger leidende figuren binnen de Willem Drostgroep. Een van deze personen heeft zijn positie als leidende figuur gebruikt om door te groeien in een maatschappelijke carrière. Hij werd jongerenwerker in de buurt, heeft zich opgewerkt en werd beheerder van het buurthuis. Er ontstonden echter al snel problemen. Hij werd gezien als 'de roverhoofdman', zo stelt een respondent. Een andere respondent vertelt daarover: 'Het is niet altijd een geschikte werkbetrekking om als jongerenwerker te werken in de wijk waar je bent opgegroeid. Je kunt nooit afstand nemen van het verleden. Het straatschoffie komt toch een keer naar boven.' Zo deden er geruchten de ronde over het verlenen van hand-en-spandiensten voor criminele jongens en het niet doorgeven van informatie richting politie, terwijl hij kennis had van gepleegde strafbare feiten. Hij kwam door zijn positie en loyaliteit richting de jongens in een spagaat, zo stelt een respondent. Dit heeft er uiteindelijk toe geleid dat hij in een buurthuis in een andere stad is gaan werken.

De andere leider, die volgens respondenten misschien nog wel hoger in de

hiërarchie stond, heeft ook het criminele pad verlaten. Respondenten weten te vertellen dat hij uit een 'goede familie' komt. De vader van deze persoon nam extra baantjes om zijn zoon maar genoeg geld te geven zodat hij geen strafbare feiten zou plegen, zo stelt een respondent. Het is niet helemaal duidelijk waarom en hoe deze persoon op het rechte pad is geraakt. Een van de respondenten denkt dat het mogelijk te maken heeft met het overlijden van een jongere broer van deze persoon. Dit is echter niet met zekerheid te stellen.

Bij drie personen uit deze groep lijkt er sprake te zijn van verslavings- en of huisvestingsproblematiek. Zij staan bijvoorbeeld ingeschreven op adressen van hulpverleningsorganisaties, omdat zij geen eigen adres hebben. Volgens een van de respondenten werden er veel softdrugs gebruikt door leden van de Willem Drostgroep. Deze respondent weet ook te vertellen dat dit drugsgebruik in sommige gevallen is verergerd en heeft geleid tot verslavings- en ook psychiatrische problematiek. Deze personen waren echter zorgmijdend en wezen zorg af. Volgens respondenten is het binnen de Marokkaanse cultuur niet eenvoudig te praten over psychische problematiek en hulpverlening. Deze personen zijn bijna allemaal uit beeld. Het is dus niet met zekerheid te stellen of het ook echt goed met hen gaat. Feit is dat zij niet of nauwelijks meer in aanraking komen met de politie.

Van grote crimineel naar niet-crimineel

M., die nu 30 jaar oud is, heeft vanaf 1995 in totaal 19 HKS-registraties opgebouwd. Vooral in de jaren 1997 (7), 1998 (4) en 1999 (4) bouwt hij veel antecedenten op. Hij maakt zich dan vooral schuldig aan vermogensdelicten, maar ook openbareordedelicten, geweldsdelicten en een delict op het gebied van de Wet Wapens en Munitie staan op zijn conto. In 2002 wordt hij voor het laatst verdacht in verband met een geweldsdelict. Sindsdien lijkt hij het criminele pad verlaten te hebben en dit wordt bevestigd door de registraties. In 2007 wordt hij een keer genoemd in verband met een geweldsdelict dat gepleegd is door zijn broer. In 2008 komt zijn naam tweemaal naar voren in een algemene mutatie. Respondenten beamen dat hij het criminele pad verlaten heeft. Dit terwijl hij vroeger een van de leidende figuren was binnen de groep.

Categorie 2: kleine criminelen (n=11)

Op basis van de politiecijfers en interviews blijkt dat 11 van de 39 leden (iets minder dan 30%) op dit moment als kleine crimineel te typeren zijn. Zij kwamen de afgelopen vijf jaar nog een enkele keer in aanraking met de politie. Net zoals de personen die op dit moment niet meer in aanraking komen met de politie, kunnen we deze elf leden over drie groepen verdelen. Ook hier nemen wij weer de ontwikkeling in het criminaliteitspatroon als uitgangspunt.

- De eerste groep bestaat uit personen die vroeger niet of nauwelijks in aanraking kwamen met de politie, maar die momenteel wel als kleine criminelen te typeren zijn.
- De tweede groep betreft personen die nog steeds als kleine criminelen te typeren zijn.
- Onder de derde groep vallen personen die vroeger als grote criminelen te typeren waren en die nu minder crimineel actief zijn en daardoor als kleine criminelen aangemerkt kunnen worden.

Meer dan de helft van de personen die op dit moment tot de groep kleine criminelen gerekend worden, was vroeger, meestal in de periode 1997-2004, als grote crimineel te typeren. Iets minder dan een derde van deze groep is constant kleine crimineel gebleven. Eén persoon heeft geen enkele HKS-registratie op zijn naam en was om deze reden niet als crimineel te bestempelen. Uit interviews met respondenten blijkt echter dat hij, door zijn verslavingsproblematiek, toch als crimineel getypeerd kan worden (zie tabel 2.6).

Tabel 2.6: Type criminaliteitsprofiel, kleine crimineel

Typering criminaliteitsprofiel	n
Van niet-crimineel naar kleine crimineel	1
Constant kleine crimineel	3
Van grote crimineel naar kleine crimineel	7
Totaal	11

We zullen deze drie groepen hierna beschrijven.

Van niet-crimineel naar kleine crimineel (n=1)

Een van de oudere leden van de Willem Drostgroep (momenteel 34 jaar) heeft geen enkele HKS-registratie meer op zijn naam staan. Om deze reden lijkt hij dus niet of nauwelijks crimineel actief. Uit interviews met respondenten blijkt echter dat hij al sinds lange tijd in verschillende hulpverleningstrajecten zit vanwege zijn verslavingsproblematiek. Deze respondenten weten ook te vertellen dat hij regelmatig kleine (winkel)diefstallen pleegt om zijn drugsgebruik te bekostigen. Zijn verslavingsproblematiek heeft hem van niet-crimineel naar kleine crimineel geleid.

Constant kleine crimineel (n=3)

Drie leden van de Willem Drostgroep zijn door de jaren heen constant als kleine criminelen te typeren. Uit de criminaliteitscijfers blijkt dat er een bepaalde regelmaat in hun criminele carrière zit. Zo is er niet of nauwelijks sprake van piekperiodes waarin zij meerdere delicten plegen. Elk jaar of om de paar jaar worden deze personen weer opnieuw als verdachte aangemerkt. Het betreft hier voornamelijk vermogensdelicten, maar soms gaat het ook om een enkel opiumdelict of een misdrijf op het gebied van de Wet Wapens en Munitie.

Respondenten stellen dat deze personen regelmatig terugkomen in politiemutaties of worden gecontroleerd onder verdachte omstandigheden. Hieruit blijkt dat zij nog steeds op het criminele pad zijn. Zij zitten echter niet in de zware criminaliteit, zo stellen respondenten.

Constant kleine crimineel

De 32-jarige A. is door de jaren heen crimineel actief gebleven. Er lijkt een soort regelmaat in zijn criminele carrière te zitten, van echte piekperiodes is geen sprake. Bijna elk jaar of om de paar jaar wordt hij als verdachte aangemerkt voor met name vermogensdelicten. Over een periode van dertien jaar is dit tienmaal het geval. Naast van vermogensdelicten wordt hij ook twee keer verdacht van een misdrijf op het gebied van de Wet Wapens en munitie. Niet alleen in HKS, maar ook in de politiemutaties komt zijn naam met enige regelmaat naar voren. Deze mutaties vallen vooral onder de noemer algemene mutaties en aandachtsvestigingen. Respondenten weten te vertellen dat hij vroeger veel omging met een van de leiders binnen de Willem Drostgroep. Deze leider is echter vertrokken uit de wijk, terwijl A. er nog steeds te vinden is.

Van grote naar kleine crimineel (n=7)

Bijna tweederde van de groep die momenteel als kleine crimineel te boek staat, was vroeger te typeren als grote crimineel. Niet alleen het aantal, maar ook de aard van de delicten van deze jongens is ernstig te noemen. Zo weet een van de respondenten dat enkele van deze jongeren vroeger vastgoedhandelaren afpersen en betrokken waren bij overvallen. Met name in de jaren tussen 1997 en 2002 bouwden zij meerdere HKS-registraties op. Over de jaren heen neemt de frequentie echter af en komen zij nog maar een enkele keer in aanraking met de politie.

Opvallend is dat de namen van een aantal van deze jongemannen veelvuldig naar voren komen in politiemutaties. Vaak betreft het algemene mutaties, waarin de wijkagent of politie vastlegt met wie of waar ze deze persoon hebben gezien. De lokale wijkagenten lijken hen goed in de gaten te houden, gezien de reputatie en het verleden van deze mannen.

Uit een interview met een van de respondenten blijkt dat een van deze zeven personen begin 2012 om het leven is gekomen bij een schietpartij. Deze persoon was vroeger als grote crimineel te typeren. Het leek de laatste jaren iets beter te gaan. Wel was hij nog steeds (licht) crimineel actief. Zijn dood kwam echter ook voor de respondenten als een verrassing. De schietpartij is nog niet opgehelderd. Mogelijk is hij om het leven gekomen bij een ripdeal of omdat hij schulden had.

Drie personen uit deze groep zijn vertrokken uit de wijk, zo stellen respondenten. Zij zijn vertrokken na de renovatie en verbouwing van de wijk. Om deze reden hebben de door ons gesproken respondenten weinig zicht op de sociale context waarin de personen zich begeven.

Van grote naar kleine crimineel

De 32-jarige M. is, net zoals zijn broer, een leidende figuur binnen de Willem Drostgroep. Uit de HKS-registraties blijkt dat hij rond 1998 flink crimineel actief was. In de periode van 1997 tot en met 2000 wordt hij elf keer als verdachte aangemerkt, voornamelijk voor vermogensdelicten. Na deze periode neemt het aantal registraties drastisch af. Wel wordt hij in 2002 nog een keer verdacht van een openbareordedelict, in 2003 van een geweldsdelict, in 2005 van een vermogensdelict en de laatste keer dat hij als verdachte is aangemerkt, is in 2010. Ook dat was voor een vermogensdelict. In andere politiemutaties komt M. in de afgelopen jaren nauwelijks voor. Van 2005 tot en met 2011 betreft het drie registraties.

Gezien de HKS- en de politiemutaties mag geconcludeerd worden dat M. minder crimineel is geworden in de afgelopen jaren. Een van onze respondenten weet te vertellen dat M. in 2012 ook weer als verdachte is aangemerkt. Hij blijft om deze reden nog steeds in beeld bij de politie.

Categorie 3: grote criminelen (n=12)

Op basis van de politiecijfers en interviews blijkt dat 12 van de 39 leden (iets meer dan 30%) te typeren zijn als grote criminelen. In de vorige twee paragrafen zijn de groepen ingedeeld en beschreven aan de hand van een driedeling, waarbij de ontwikkeling in het criminaliteitspatroon als uitgangspunt is genomen. Bij de groep grote criminelen is dat echter nauwelijks mogelijk. Het blijkt namelijk dat elf van de twaalf personen vroeger (rond het jaar 2000) ook al als grote crimineel getypeerd konden worden en zij zijn in de jaren daarna alleen maar doorgegroeid. Slechts een persoon is laat gestart met zijn ernstige criminele carrière. We zullen in deze subparagraaf een aantal kenmerken van deze groep belichten en enkele zaken die opvallen, benoemen.

Beroepscriminelen en veelplegers

Enkele personen in deze groep zitten in de zware (georganiseerde) misdaad, terwijl bij andere met name de frequentie van het plegen van (ernstige) strafbare feiten maakt dat zij als grote criminelen getypeerd kunnen worden. Hiermee bedoelen we dat er zowel beroepscriminelen als veelplegers in deze groep zitten. Bij de beroepscriminelen is een afname in frequentie van het aantal strafbare feiten waar te nemen. Zij zijn zich meer gaan toeleggen op specifieke vormen van criminaliteit of gaan veel geraffineerder te werk. Zo blijkt een van de personen die vroeger veelvuldig in aanraking kwam met de politie vanwege vermogensdelicten zich momenteel toegelegd te hebben op vormen van fraude.

Hierna staat een voorbeeld van het criminaliteitsprofiel van iemand die zich volgens respondenten meer is gaan toeleggen op specifieke vormen van criminaliteit en die zich 'heel goed bewust is van de opsporingscapaciteiten van de politie'. Om deze reden komt hij minder in aanraking met de politie, maar hij is wel degelijk een grote crimineel.

Beroepscrimineel

F. is op dit moment 32 jaar oud en is door de wijkagent bestempeld als een van de toenmalige leidende figuren binnen de Willem Drostgroep. Hij heeft zeven HKS-registraties, die hij heeft opgebouwd tussen 1997 tot en met 2003. Het betreft met name gewelds- en vermogensdelicten. In 2002 wordt hij verdacht van het plegen van moord c.q. doodslag. In 1998 is hij veroordeeld tot twee weken voorwaardelijke celstraf voor een openbareordedelict. Zijn aanhouding is tevens de aanleiding geweest voor de hevige rellen in Slotervaart in 1998.

Zijn naam komt tussen 2004 en 2010 nog 33 keer voor in de politie-mutaties. Meer opvallend is dat hij in 2009 en 2010 maar liefst 21 keer voorkomt in BVO-mutaties. Deze mutaties hebben betrekking op opiumdelicten, vervalsingen, Wet melding ongebruikelijke transacties en het vervalsen van bankpassen. Respondenten bevestigen dat F. momenteel nog steeds crimineel actief is. Dit doet hij waarschijnlijk met zijn broer en nog een ander lid uit de Willem Drostgroep van weleer. Al van jongs af aan wisten respondenten dat F. een slimme crimineel zou worden. 'Hij en andere familieleden waren vroeger al erg ingenieus in het plegen van diefstallen.' Volgens respondenten heeft hij zich doorontwikkeld tot een beroepscrimineel.

Eén persoon uit de Willem Drostgroep die carrière heeft gemaakt binnen de criminaliteit heeft dit mede te danken aan zijn vader. Deze had namelijk een koffiehuis waar invloedrijke mannen uit de drugshandel bij elkaar kwamen. Dit lid van de groep maakte al op jonge leeftijd contact met deze personen en raakte betrokken bij drugshandel. Volgens respondenten heeft hij heel veel geld verdiend met de handel in heroïne. Een van de respondenten typeert hem als een 'echte Amsterdamse beroepscrimineel'. Hij wordt in verband gebracht met drugshandel, vrouwenhandel, gewapende overvallen, ripdeals, prostitutie en liquidaties. Vanuit detentie coördineert hij zaken die buiten moeten worden afgehandeld. 'Zowel op straat als in de gevangenis is iedereen doodsbang voor deze man,' zo stelt een respondent.

De zogenaamde veelplegers komen veelvuldig in aanraking met politie. Volgens respondenten ontbeert het hen aan de capaciteiten om succesvol te zijn in de criminaliteit, zij lopen daarom regelmatig tegen de lamp.

Veelpleger

S., momenteel 30 jaar, was vroeger een van de leidende figuren binnen de groep. Hij is over de jaren crimineel actief gebleven en heeft inmiddels dertig HKS-registraties op zijn naam staan. Het betreft vermogensdelicten (16), geweldsdelicten (5), openbareordedelicten (4), feiten die betrekking hebben op de Wet Wapens en Munitie (4) en de Wegenverkeerswet (1). Hij bouwde deze registraties op tussen 1995 en 2010. De kwantiteit van de registraties lijkt de laatste jaren af te nemen. Van 2006 tot en met 2011 komt hij 38 keer voor in de politiemutaties. Ook hier lijkt een afname waar te nemen, aangezien zijn naam in 2010 en 2011 nog maar drie keer voorkomt. In 2010 heeft een van die mutaties betrekking op de controle van zijn verlofadres. Hieruit blijkt dat hij een gevangenisstraf uitzit. Dit is een mogelijke verklaring voor de afname van het aantal politie- en HKS-registraties. Respondenten stellen dat S. een 'echte veelpleger' is en dat hij actief is in verschillende vormen van criminaliteit.

Een van de personen uit deze groep komt veelvuldig in aanraking met politie en justitie voor vermogensdelicten. Het betreft met name auto-inbraken en autodiefstallen. Een respondent weet te vertellen dat deze persoon op de lijst van top 600 zwaarste criminaliteitsplegers staat. Op deze door de politie samengestelde lijst staan plegers van ernstige delicten, zoals mishandeling, overvallen, straatroven, en moord en doodslag, die veelvuldig worden aangehouden. Uit cijfers blijkt dat deze 600 personen tussen 2005 en 2010 in totaal maar liefst 15.000 keer zijn aangehouden.³²

Gezinnen

De personen uit deze groep zijn zonder uitzondering allemaal goed bekend bij de respondenten die we hebben gesproken. Het blijken bekende figuren binnen de wijk en gemeenschap. Ook hun families zijn 'beroemd en berucht', zo stelt een respondent.

Twee van de leden (tweelingbroers) komen uit een crimineel gezin waar broers, zussen, vader en moeder ook strafbare feiten plegen. Beide mannen zijn

berucht in Amsterdam en omstreken, zo stellen respondenten. Vanaf hun twaalfde jaar plegen ze al straatroven. Na verloop van tijd zijn ze in de zwaardere criminaliteit terechtgekomen. Ze staan te boek als vuurwapengevaarlijk. De gezinssituatie van de jongens blijkt verre van ideaal te zijn. De vader van de broers runt een coffeeshop. De broers ontnemen hun gezag en status in de criminele wereld aan hun familie. Onderzoek heeft uitgewezen dat de hele familie betrokken is bij de handel in grote partijen softdrugs. Respondenten spreken van een ‘criminele gezinsorganisatie’.³³

In bovenstaand voorbeeld spelen de ouders een actieve rol in het faciliteren van criminaliteit. In andere gezinnen lijkt juist de afwezigheid van een vader- of moederfiguur een bepalende rol te spelen in de ontwikkeling van de leden van de jeugdgroep. In dit geval gaat het ook weer om twee broers. Zij komen uit een gezin met maar liefst 21 kinderen. Hun vader had twee vrouwen en bij de ene vrouw tien en bij de ander elf kinderen. Beide moeders konden het niet behappen en de hulpverlening was niet in staat om voldoende structuur te bieden, zo stelt een respondent. Toen hun vader overleed, was er niemand meer die enigszins voor structuur kon zorgen. Na verloop van tijd werden er kinderen uit huis geplaatst. Volgens respondenten zijn alle jongens uit dit gezin crimineel actief en in de optiek van een respondent zullen zij dit ook altijd blijven, omdat ze niets anders kunnen en hun ook nooit iets anders geleerd is. Ze leren het ‘vak’ van hun oudere broers. Een van de leden uit de Willem Drostgroep werd op hele jonge leeftijd al verantwoordelijk voor vijf kinderen onder hem. Hij kreeg de opdracht van zijn moeder om zijn jongere broertjes en zusjes te beschermen en moest ze naar school brengen en ophalen terwijl hij zelf nog een kind was, zo stelt een respondent.

Hulpverlening

Zoals reeds eerder gesteld, is het praten over psychische problematiek of hulpverlening een taboe binnen de Marokkaanse cultuur. Respondenten stellen dat hulpverlening of bemoeienis van buitenaf veelal geweigerd wordt. ‘De enige die achter de voordeur kwam bij het gezin waren de leden van het arrestatieteam,’ zo stelt een van de respondenten.

33 Dit komt vaker voor. Bij een van de aanhoudingen van twee broers uit een ander gezin bleek dat de moeder 100.000 euro onder haar jurk had verstopt.

Uit de interviews blijkt dat een aantal leden uit deze groep kampt met ver-slavings- en psychiatrische problematiek. Zij zijn hier waarschijnlijk nooit of pas op latere leeftijd voor behandeld door de starre houding van henzelf en hun ouders. Uit de internetsearch blijkt dat twee broers in het verleden gevolgd zijn in een documentaire waaruit blijkt wat er misgaat in de communicatie tussen Nederlandse hulpverleners en allochtone ouders en kinderen die niet goed geïntegreerd zijn.

Gevarenclassificatie

In HKS kan de politie negen gevarenclassificaties aan personen toekennen. Deze classificaties geven informatie of politiefunctionarissen eventueel een risico lopen bij het aanhouden van deze personen. Zo plegen personen met de classificatie ‘alcoholist’ en ‘medische indicatie’ drie keer zo vaak geweld tegen agenten als personen zonder deze classificatie. Bij de classificaties ‘vluchtgevaarlijk’ of ‘verzetpleger’ is dit zelfs vier keer zo vaak.³⁴

In totaal hebben elf leden van de Willem Drostgroep een gevarenclassificatie toegekend gekregen. Negen van hen staan geclassificeerd als ‘verzetpleger’, twee als ‘harddrugsgebruiker’, een is ‘vluchtgevaarlijk’, een heeft een medische indicatie en een persoon blijkt vuurwapengevaarlijk te zijn.³⁵ Drie personen hebben meerdere classificaties op hun naam staan. Zo is de vuurwapengevaarlijke persoon tevens een harddrugsgebruiker en verzetpleger.

Een politiefunctionaris vertelt over zijn ervaring met een van bovenstaande personen: ‘Hij is gewelddadig, hij heeft diverse keren met de politie gevochten. Geen respect voor politie en gezag, hij bepaalt zelf wat hij doet.’

Hiërarchie en leiderschap

Verschillende respondenten hebben aangegeven dat veel van de jongens die nu ernstig crimineel zijn in het verleden leiders binnen de Willem Drostgroep waren.³⁶ Opvallend is dat verschillende leiders hun leiderschap ontleen aan bepaalde eigenschappen. Een van de leiders onderscheidde zich in een vroeg

34 Naeyé & Bleijendaal 2008.

35 Uit interviews met onderzoekers weten we dat de tweelingbroers ook vuurwapengevaarlijk zijn. Dat we dit niet terugvinden in de systemen, geeft aan dat niet alles wat bekend is ook in de systemen staat.

36 Van de tien personen die in 1998 als leider werden getypeerd, zijn er nu vijf als grote crimineel te typeren.

stadium al van anderen, zo stelt een respondent. ‘Hij was toen al een slimme jongen en tevens een leider. Hij was een andere leider dan de vechtersbazen en volgde een eigen weg. Hij was meer ingenieus en pleegde vermogensmisdrijven dus ook op deze wijze.’ Deze persoon bleek veel geld te verdienen met vermogensdelicten en fraude en was dan ook al snel landelijk actief. Toen hij een keer werd opgepakt en veroordeeld tot een gevangenisstraf, heeft hij een andere persoon uit de jeugdgroep (een persoon die op dit moment nog steeds een grote crimineel is) geld betaald om deze straf voor hem uit te zitten. ‘Dit type leiders is *streetsmart*,’ zo stelt een respondent. Een van de andere leidende figuren moest een keer voor de rechtbank verschijnen samen met zijn advocaat. Hij voerde echter zelf het woord en werd vrijgesproken. Volgens een van de respondenten oogstte hij daarmee veel lof en respect van de rest van de groep.

Naast de leiders zijn er ook personen die lager in de hiërarchie staan. Dit zijn de meelopers of personen die worden ‘gebruikt’ door de leiders. Treffend voorbeeld hiervan is de persoon die, tegen betaling, een gevangenisstraf uit heeft gezeten voor een van de leiders. Een van de respondenten geeft een illustratie van een andere meeloper. ‘Momenteel verkoopt deze man nepdrugs aan toeristen op de wallen. Hij werd toentertijd niet gerespecteerd door anderen in de groep. Zo ging hij een keer helemaal tekeer tegen een meisje dat niets had gedaan. De politie kwam hem oppakken nadat zij aangifte had gedaan. Normaal zou de groep protesteren of actie ondernemen wanneer een van hen werd opgepakt. Zij lieten het echter gewoon gebeuren omdat zij het ook maar raar vonden hoe hij zich gedroeg tegenover het meisje.’

Buiten de regio actief

Volgens respondenten zijn enkele van deze grote criminelen al een langere periode crimineel actief buiten hun eigen wijk. Volgens een van onze respondenten hangen deze mannen ook niet meer op straat, omdat dit aandacht trekt van de politie: ‘Andere grote criminelen doen geen zaken met jongetjes die op straat hangen.’ In de eigen wijk zijn ze bekend bij de politie en wordt er ook veel op hen gelet. Zij worden meer mobiel naarmate ze ouder worden. ‘Het zijn keiharde mannen die overigens niet veel meer in hun oude wijk te vinden zijn, omdat ze criminele activiteiten ontplooiën in andere delen van de stad. Ook zijn zij crimineel actief in andere delen van het land.’

2.3 Resumé

In dit hoofdstuk is een beeld gegeven van de ontwikkeling van 39 jongemannen die eind jaren negentig deel uitmaken van de Willem Drostgroep in Amsterdam-West. De voornamelijk Marokkaanse jongens groeien op in een paar straten in een wijk waar op dat moment de stedelijke vernieuwing – na jaren uitstel – aan de gang is. Ze leven als groep vooral op straat, zorgen voor een waar schrikbewind en boezemen ondernemers en bewoners angst in. Voor politie, justitie en jeugdhulpverlening zijn ze in die jaren nagenoeg ongrijpbaar.³⁷

De groep doet de eerste keer landelijk van zich spreken als er in 1998 fikse wijkrellen uitbreken. Deze doen zich voor nadat er maandenlang botsingen tussen politie en jongeren zijn geweest. De aanhouding van drie van deze jongens betekent de lont in het kruitvat.

Ook in de jaren daarna blijft de groep bestaan en verandert hij langzaam maar zeker van samenstelling. In 2005 heeft de politie het niet meer over de Willem Drostgroep, maar spreekt van de Doesburggroep. Een groep die zijn basis kent in (vaak jongere familieleden van jongens uit) de Willem Drostgroep en de Youngsters. Ook zij bezorgen de overheid handenvol werk en zorgen voor angst bij bewoners en ondernemers in de wijk. Over de jongens die in die jaren uit beeld van de politie raken, leeft het sterke vermoeden dat ze wel crimineel actief zijn buiten de wijk en zelfs in de rest van Nederland.

In 2007 ontstaan er weer rellen in de wijk nadat Bilal B. – een jongen die na 1998 deel uitmaakt van de jeugdgroep – wordt doodgeschoten door een politieagente nadat hij haar en een collega met een mes heeft aangevallen. Tientallen Marokkaanse jongens steken auto's in de brand en maken zich schuldig aan vernielingen en mishandelingen.

Anno 2012 is de Doesburggroep nog steeds aanwezig in de wijk, maar door gezamenlijke inspanningen van de politie, het stadsdeel en het Openbaar Ministerie is het gedrag van de groepsleden veel minder heftig dan in het verleden.

Als we 14 jaar na de rellen uit 1998 de balans opmaken en de vraag stellen hoe het de 39 jongens die deel uitmaakten van de Willem Drostgroep vergaan is, is het beeld deels somber. 60 procent van de jongens is namelijk nog steeds crimineel actief en te typeren als kleine (28%) of grote crimineel (31%). Met de andere jongens gaat het goed, ze komen niet meer in aanraking met politie

37 Zie ook Schaafsma 2010.

en justitie. Dit laatste is vanzelfsprekend geen garantie dat ze zich in het geheel niet meer schuldig maken aan het plegen van strafbare feiten. Dat het goed gaat, is overigens ook betrekkelijk, want succesverhalen op individueel niveau hebben we niet kunnen optekenen.

Wanneer we de groep waar het medio 2012 relatief goed mee gaat en de groep jongens die nu als kleine criminelen getypeerd worden nader beschouwen, dan valt op dat er bij relatief veel jongens sprake is van psychiatrische problemen en verslavingsproblematiek. De verhuizing uit de wijk naar andere gebieden in en buiten Amsterdam, omdat na de stedelijke vernieuwing bepaalde straten gewoonweg niet meer bestaan, en life events³⁸ hebben eraan bijgedragen dat deze jongemannen niet in de ernstige criminaliteit terecht zijn gekomen. Ook valt het op dat twee jongens waar het nu goed mee gaat, in 1998 getypeerd werden als leidende figuren die slimmer waren dan de rest.

De twaalf jongens die we als grote criminelen typeren, hebben gemeen dat ze dat eigenlijk al die jaren zijn geweest. Relatief veel van deze jongens zijn eind jaren negentig al leidende figuren in de Willem Drostgroep. Jaar in jaar uit maken ze zich schuldig aan vermogensmisdrijven, geweld, (vuur)wapenbezit en misdrijven en overtredingen in het kader van de Opiumwet. Ze zijn zowel binnen als ver buiten Amsterdam crimineel actief.

Ook in deze groep is er sprake van psychische problematiek en verslaving. Men blijkt vanuit de cultuur niet open te staan voor hulpverlening, met alle gevolgen van dien.

Op basis van onze informatie en in de optiek van de door ons gesproken politiefunctionarissen is een aantal van deze twaalf jongens te typeren als veelpleger, van wie er één ook op de top 600-lijst staat. Ook is een aantal van deze jongens te typeren als beroepscrimineel en een van hen krijgt van de recherche het ABC-predicaat (Amsterdamse BeroepsCrimineel).

Naast hun ernstig criminele carrière en leiderschapskwaliteiten valt op dat de gezinnen waarin deze jongens opgroeien (heel) groot zijn, waarbij niet zelden één ouder verantwoordelijk is voor de opvoeding. Hierdoor is er nauwelijks controle op de jongens. Ook blijken hele gezinnen te profiteren van het criminele gewin en in sommige gevallen is er zelfs sprake van criminele gezinsorganisaties. Binnen dergelijke gezinnen zijn meerdere gezinsleden – waaronder de ouders – crimineel actief en wordt ‘het vak’ aan de jongere generatie doorgegeven.

38 Zoals het overlijden van een ouder of de zelfmoord van een familielid.

De Kanaalbruggroep in Utrecht-Kanaleneiland

Eric Bervoets & Denise Keijzer

In dit hoofdstuk staat de Kanaalbruggroep centraal, een bekende Marokkaanse jeugdgroep uit de Utrechtse wijk Kanaleneiland, die nog steeds bestaat onder diezelfde naam.³⁹ We gaan eerst in op de context waarin de groep en de groepsleden actief waren (en zijn). Ook wordt het gedrag van de groep en de leden beschreven en de manier waarop met dat gedrag is omgegaan door onder anderen de politie, justitie en de gemeente. We volgen de criminele carrières van de personen die in 2002 volgens de politie deel uitmaakten van de groep. Ook bekijken we in dit hoofdstuk wat er van de jongens van toen terecht is gekomen. We ronden af met enkele concluderende opmerkingen.

De groep hebben we retrospectief in beeld gebracht aan de hand van tien lange diepte-interviews (negen politiemensen en een jongerenwerker), documenten van de politie en andere instanties die direct of indirect betrekking hebben op de Kanaalbruggroep, enkele artikelen uit kranten en tijdschriften, acht analyses van specifieke dossiers van de groep van toen en per groepslid van toen de politie- en justitiegegevens. Voor de groep van toen kon verder nog uitgebreid gebruik worden gemaakt van de dissertatie van een van de onderzoekers, waarvoor destijds ook gesprekken werden gevoerd met onder anderen de (voormalige) groepsleden.⁴⁰

3.1 Utrecht-Kanaleneiland en de ontwikkeling van een jeugdgroep

Kanaleneiland en Transwijk zijn gebouwd als modelwijken voor modale gezinnen van de jaren vijftig. Er zijn veel flats, afgewisseld met laagbouw. Daarbij gaat het veelal om eengezinswoningen met een tuintje. De flats zijn meestal van het type vierhoog-zonder-lift. In 2012 was de wijk volop in het nieuws wegens een

³⁹ Zoals eerder aangegeven, zijn de namen van de groepen en groepsleden gefingeerd.

⁴⁰ Bervoets 2006.

asbestprobleem in de flats aan de Stanleylaan.⁴¹ Tientallen flatbewoners werden geëvacueerd, wat de nodige onrust opleverde. In Kanaleneiland-Zuid staan verder nog drie grote woontorens, waar veel ouderen wonen. In Kanaleneiland zijn veel scholen, er is een aantal kerken, een Marokkaanse en een Turkse moskee, winkelcentra en maatschappelijke voorzieningen. Zo ligt in Kanaleneiland-Noord het ziekenhuis Oudenrijn. Er is veel ruimte tussen de gebouwen en de wijk wordt doorkruist door lange, rechte lanen en straten. Op Kanaleneiland hebben de lanen meestal namen van bekende ontdekkingsreizigers als Marco Polo en Vasco da Gama, of van geallieerde helden uit de Tweede Wereldoorlog als Marshall en Churchill. Precies aan het Amsterdam-Rijnkanaal ligt bijvoorbeeld de Rooseveltlaan. De Beneluxlaan is de grens tussen Kanaleneiland en Transwijk. Over deze laan loopt de sneltramverbinding tussen Nieuwegein en het Centraal Station. Tussen de bebouwing is veel groen: plantsoenen, grasvelden en parkjes die destijds waren aangelegd als speel- en recreatieruimte. Tevens is er een aantal sportvelden. Het grootste stuk groen is Transwijk-Park. Toen een park voor de zondagse wandeling, en ooit een plek waar de straatprostituees van de nabijgelegen prostitutiezone Europalaan met hun klanten heen gingen. Het park beslaat bijna de helft van Transwijk. Het bebouwde gedeelte is dan ook veel kleiner dan Kanaleneiland. Het verschil is verder dat er in Transwijk meer laagbouw is.

Kanaleneiland bestaat uit twee buurten: Kanaleneiland-Noord, met relatief meer (lage) flats, en Kanaleneiland-Zuid, waar de meeste voorzieningen zijn. Zo is er een winkelcentrum aan de Vasco da Gamalaan en sinds enkele jaren is aan de Marco Pololaan een wijkbureau van de gemeente voor Utrecht Zuid-West. Aan de Livingstonelaan ligt een jongerencentrum. Ook is op Zuid meer laagbouw, afgezien van de drie woontorens. Kanaleneiland-Zuid herbergt bovendien een bedrijventerrein. Daarop bevindt zich een regionaal bekende meubelboulevard, met onder andere Ikea en ook de voetbalvereniging KDS heeft hier haar sportvelden. Noord en Zuid worden begrensd door de Churchilllaan.⁴² Bij het Niels Stensencollege ligt het nieuwe politiebureau van het district Marco Polo. Het oude werd in 1999 afgebroken. De politie bivakkeerde toen nog een jaar in een noodgebouw. Noord maakt een grauwe indruk, vergeleken met Zuid. Aan de Beneluxlaan ligt het winkelcentrum Kanalen-eiland. In de lunchgelegenheden zitten geregeld oudere Marokkaanse en Turkse mannen uit de wijk koffie of thee te drinken. Ook wordt het centrum vaak bezocht door groepjes Marokkaanse jongeren.

41 *De Volkskrant* 2012.

42 Vandaar is inmiddels een verbinding gemaakt met Leidsche Rijn, via een brug over het Amsterdam-Rijnkanaal.

De Kanaalbruggroep is een oude bekende op Kanaleneiland. Halverwege de jaren negentig werd door politie, omwonenden en winkeliers al met enige regelmaat een groep Marokkaanse jongens waargenomen voor de ingang van winkelcentrum De Brug aan de Alexanderlaan in Kanaleneiland-Noord. Bij het winkelcentrum stonden vaak jongens van achttien jaar en ouder, veelal via familierelaties met elkaar verbonden. De jongens werden onder de noemer Kanaalbruggroep door de politie aangeduid, nog ver voor de shortlistmethode. In die tijd was het al gebruikelijk om jeugdgroepen te duiden aan de hand van hun (voornaamste) hangplek.

De hangplek van de Kanaalbruggroep was volgens politiemensen en het jongerenwerk allerm minst een willekeurig gekozen ontmoetingsplek. De plek was, naast om praktische redenen, zoals de aanwezigheid van winkels, tevens om strategische redenen gekozen. Een politieman vertelt: 'Het is een plek waar je centraal Kanaleneiland verlaat of inkomt. Het is gewoon een mooi punt. Je ziet de bus aankomen, je ziet politie aankomen. Waarschijnlijk hadden de leden ook een strategische reden om daar te gaan staan. Ze konden echt alles zien. Ik had ook het idee dat ze goed die [...]laan in de gaten konden houden, goed zicht op de [...]laan. Het is een perfect plekje. Voor ons was het altijd lastig, voor de aanrijroute moest je echt je best doen om niet op te vallen.'

3.1.1 Een oude taaie groep

De Utrechtse politie inventariseert jaarlijks alle problematische jeugdgroepen in haar werkgebied. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen hinderlijke jeugdgroepen, overlastgevende jeugdgroepen en criminele jeugdgroepen (zie §1.1). De wijkagenten inventariseren de aard, omvang en achtergronden van de problematische jeugdgroepen. In Utrecht Zuid-West, waarbinnen Kanaleneiland valt, zijn tijdens het onderzoek zes van dergelijke groepen actief.⁴³ Op één groep na, zijn dat groepen in de wijk Kanaleneiland. Twee groepen worden als crimineel beschouwd, de overige vier als overlastgevend. Rond de eeuwwisseling was zowel de Kanaalbruggroep als de Columbusgroep actief, van andere groepen was nog geen sprake. De huidige Kanaalbruggroep bestaat, net als de Columbusgroep, naast nieuwelingen ook uit jongere broertjes en neefjes van de 'oude garde' van 2000.

43 Politie Utrecht 2010.

Van de Kanaalbruggroep en de Columbusgroep was bekend dat er enige animositeit bestond tussen deze groepen. Die openbaarde zich heel sterk toen in 2000 het tijdelijke jeugdcentrum Het Honk, vooral bezocht door de Kanaalbruggroep, werd gesloten vanwege ordeproblemen en bedreigingen van jongerenwerkers door de bezoekers. De Columbusgroep bezocht voornamelijk het Jongerencentrum Kanaleneiland (JCK) aan de Livingstonelaan in Kanalen-eiland-Zuid. De bedoeling was dat, in elk geval tijdelijk, ook de Kanaalbrugjeugd in het JCK zou worden opgevangen. Dat zorgde voor spanningen en vechtpartijen. De situatie duurde niet lang, doordat de toenmalige jongerenwerkers hun bazen, politie en gemeente sterk afraadden om deze groepen hetzelfde buurthuis te laten bezoeken.

Typerend is dat er zoveel groepen worden waargenomen op slechts enkele vierkante kilometers in de stad Utrecht. Kanaleneiland is dan ook een wijk waar gemeente, politie en (andere) veiligheidspartners zich al jaren het hoofd breken over de problemen met aanhoudende overlast en criminaliteit door voornamelijk Marokkaanse jeugd.⁴⁴ De problemen variëren van hinderlijk gedrag, bijvoorbeeld rommel achterlaten op straat en het nafluiten van vrouwen en meisjes, overlastgevend gedrag, met zo nu en dan intimidatie van buurtbewoners, tot crimineel gedrag, waarbij door criminaliteit verkregen winst en goederen het doel zijn. De sterke aanwezigheid van Marokkaanse jongens en jongemannen in de wijk is goed uit te leggen. Vanaf eind jaren zeventig, begin jaren tachtig zijn veel Marokkaanse migrantengezinnen in de wijk komen wonen, op zoek naar woonruimte voor de uit het thuisland overgekomen vrouwen en kinderen. In 2000 was meer dan de helft van de Kanaleneilanders van Marokkaanse afkomst.⁴⁵ Dat heeft gevolgen voor de jeugdgroepen in de wijk. Marokkaanse jeugdgroepen, soms aangevuld met enkele Turkse of Somalische jongeren, zijn onlosmakelijk verbonden met de recente historie van de Utrechtse wijk.

In 2002, ons peiljaar voor de Kanaalbruggroep 'van toen', werd nog geen shortlistmethode gebruikt door de Utrechtse politie. Volgens politiemensen van toen had de groep destijds reeds alle kenmerken van een criminele jeugdgroep, die landelijk actief was en waarvan sommige jongens bijvoorbeeld ook opdoken in het Limburgse drugsrunnercircuit. Dat werd in de hand gewerkt door enkele groepsleden die volgens politiemensen afkomstig waren uit zogeheten 'drugsfamilies'. Het ging daarbij om familieverbanden waarbij met name de mannelijke leden actief waren in de (bovenlokale en soms internationale)

⁴⁴ Zie onder andere Bervoets 2006.

⁴⁵ Bervoets 2006.

drugshandel. Het criminele profiel van de groep lijkt op het eerste gezicht weinig veranderd ten opzichte van de groep van nu, waarover verderop meer.

Voor wat betreft de gemiddelde leeftijd was de Kanaalbruggroep een 'oude' groep, want die was volgens de politiesystemen in 2002 ongeveer 21 jaar. Dat is betrekkelijk oud voor een jeugdgroep. Alle jongens waren al strafrechtelijk meerderjarig. Ook in de interviews wordt een beeld geschetst van een al wat oudere groep jongens. Het oudste lid was K. (toen 25 jaar oud) en het jongste was H. (toen 18 jaar). Destijds onderscheidde de Kanaalbruggroep zich van andere jeugdgroepen in de wijk door het autobezit van veel groepsleden. Met name de jongens uit de notoire drugsfamilies hadden vaak grote auto's van Duitse merken. De andere jeugdgroepen moesten het doen met scooters en een enkel tweedehands (sloop)autootje.

3.1.2 De Kanaalbruggroep als symbool voor jeugdproblematiek op Kanaleneiland

De Kanaalbruggroep bezorgde de omgeving veel (geluids)overlast. Zo werd er vaak tot diep in de nacht gevoetbald op straat en tot in de late uurtjes veel geschreeuwd en lawaai gemaakt met auto's en scooters. Bovendien vielen de jongens met enige regelmaat voorbijgangers lastig, treiterden ze omwonenden die wat zeiden van hun gedrag en pleegden ze vernielingen. Dat laatste deden ze vaak als straf voor personen die de politie hadden gebeld of hen hadden aangesproken op hun gedrag. Boven winkelcentrum De Brug was een aantal kleine appartementen waarin geregeld (vrouwelijke) studenten woonden. Ook die waren met enige frequentie doelwit van treiterijen. Verder was er geregeld ruzie met de eigenaar van een snackbar die tevens werd gebruikt als overdekte hangplek. Een van de voormalige Kanaalbrugjongens vond de aandacht destijds toch een beetje overdreven: 'Daar waren in die groep jongens die waren echt gek, weet je. Die waren tot alles in staat. Maar de meeste van die jongens waren gewoon in voor een lolletje. Het kon daar ook gewoon gezellig zijn. Een beetje ouwehoeren met elkaar. Gewoon echt een ontmoetingsplek. Alleen hebben veel mensen, politie en journalisten ons zwartgemaakt.'

Op de Kanaalbrugstraat hangen, werd door de Marokkaanse jongens in die tijd ook gezien als een voorrecht. Daarmee liet je zien dat je erbij hoorde. Verder hadden de jongens op straat in de gaten dat de Kanaalbrugstraat in die tijd (en nu nog steeds) een uiterlijk symbool was van de jeugdproblematiek op Kanaleneiland. Precies daarom kon heftig worden gereageerd door jongeren op beschuldigingen van buitenaf dat de Kanaalbruggroep een criminele groep was.

In het voorjaar van 1998 haalde de wijk zelfs de landelijke pers vanwege een ‘dodenlijst’.⁴⁶ Enkele Kanaalbrugjongeren kladden de namen van wijkagenten op een muur van winkelcentrum De Brug om hun woede te uiten over het politieoptreden. Na eerdere incidenten wilde de politie via zero tolerance in de wijk de orde herstellen met een speciaal politieteam. De voormalige chef van het team vertelt in 2006: ‘En toen ging het mis. Als team waren wij tamelijk anoniem, maar als wijkagent ben je veel meer het gezicht van de politie. Die collega’s werden het doelwit van de onvrede onder jongeren met het politiebeleid. Toen kwam dus die dodenlijst, die de pers geweldig heeft opgeblazen tot groot nieuws.’

Kort na het incident met de dodenlijst in 1998 zochten twee journalisten Kanaleneiland op. In hun artikel werd gesproken van een Turkse jongen die geregeld door de Kanaalbruggroep werd bedreigd en uiteindelijk in elkaar werd geslagen, met gebruik van een schroevendraaier. Een andere Turkse jongen deelde enkele thaibokstrappen uit om zich te verweren tegen de Kanaalbruggroep. Vanaf die tijd groetten de Kanaalbrugjongens hem en werd hij niet langer lastig gevallen. Verder schreven de journalisten in het artikel ook over de wedijver tussen het noorden en het zuiden van Kanaleneiland. Een foto waarop een aantal jongens van de Columbusgroep duidelijk herkenbaar was, leidde in de wijk tot grote onrust. Met name de foto waarop enkele winkelende Marokkaanse vrouwen te zien waren, vonden de jongens onverteerbaar, want de foto was volgens hen in strijd met de islam. De journalisten kregen tijdens hun reportage ook de maken met de vuisten van Big Salim, een op dat moment bekende wijkbewoner, een stevig gebouwde man van bijna twee meter lang, die niet gediend was van slechte berichten over zijn wijk.

3.1.3 *Geen hechte groep: wel een vaste kern*

De vraag is, volgens politiemensen, of er destijds wel sprake was van een hechte groep. Over de grootte van de Kanaalbruggroep van toen lopen de meningen van respondenten uiteen. Er worden aantallen tussen de 50 en 80 genoemd. Doorgaans stonden er in de avond ongeveer twintig jongens op de hangplek, zowel jongeren en twintigers als een enkele keer dertigers. Die laatsten werden door politiemensen gezien als oudgedienden, die voor de gezelligheid naar de

⁴⁶ De Volkskrant 1998; NRC 1998.

Kanaalbrugstraat bleven komen, maar die soms wel degelijk nog de rol van coach hadden wanneer het criminele activiteiten betrof.

Met name tijdens oud en nieuw kon het erg druk zijn op de Kanaalbrugstraat. De politie was dan erg op haar hoede, want elk jaar sneuvelden er ruiten, werd de telefooncel voor winkelcentrum De Brug vernield en werden voorbijgangers lastiggevallen. Soms werd er met stenen naar bussen gegooid en werden bussen gedwongen om te stoppen. De jongens probeerden in die tijd heel bewust de confrontatie met de politie aan te gaan. De politie probeerde die te voorkomen door al in het najaar gesprekken te voeren en afspraken te maken met prominente personen binnen de Marokkaanse bevolkingsgroep op Kanaleneiland. Met de millenniumwisseling bijvoorbeeld liepen Marokkaanse vaders van de moskee en de Marokkaanse Ouderraad Kanaleneiland (MORK) samen door de wijk om problemen te voorkomen en jongens op hun gedrag aan te spreken. Een oud-wijkagent zegt over toen: 'Het project heeft wel wat geholpen, maar niet genoeg. Ze pakten ook niet voldoende door, die ouders. De projectleider was heel traditioneel en streng en daar stonden de losgeslagen jongeren tegenover. Er was geen middenweg.'

Ondanks de familiebanden was er volgens de politiemensen eerder sprake van een netwerk van jongens die dan wel en dan weer een tijdje niet bij de Kanaalbrugstraat kwamen. Er waren hoe dan ook geen duidelijke groeps grenzen, waardoor de groep in elk geval groter was dan de vaste kern van de veertien jongens die de politie destijds op haar namenlijst had staan. Ook hanteerden de jongens van de Kanaalbruggroep van toen geen eigen groepsnaam en droegen ze bijvoorbeeld geen opvallende kleding of colours die wezen op groeps lidmaatschap, zoals wel gebeurt bij georganiseerde jeugdbendes met duidelijke groeps grenzen. In interviews duidden zij zichzelf soms aan met Kanaalbruggroep, omdat die officiële aanduiding door de politie nu eenmaal gepaard ging met een zekere status. Nog in 2010 deed een journaliste van de *Volkskrant* op Kanaleneiland een rondje interviews op straat, waarbij ze voorbijgangers vroeg te reageren op de plannen van het kabinet-Rutte en de ideeën van Wilders. Als ze twee jongemannen aanspreekt en vraagt naar hun naam, zeggen ze: 'Noem ons maar de Kanaalbruggroep.'⁴⁷

Bij de Kanaalbruggroep van toen hoorden nooit meisjes of vrouwen, anders dan in de rol van zus, buurmeisje of vriendin. Meisjes waren nooit actief als groeps lid. Dat had volgens respondenten te maken met de Marokkaans-Berberse achtergrond en ook met de door de islam geïnspireerde opvattingen van de

47 De *Volkskrant* 2010.

Kanaalbruggroep, waarin een strikte scheiding van de wereld van de mannen en die van de vrouwen een breed geaccepteerde norm was en is. De meeste jongens hadden volgens eigen zeggen veel respect voor de islam, maar waren zelf niet in alle gevallen belijdende moslims. Dat islamitische geloofswetten desondanks doorsijpelden in het gedrag van de groep, bleek bijvoorbeeld uit de soms heftige reacties op bepaalde reclame-uitingen in de wijk. Een oud-wijkagent van toen vertelt: 'Er werden ook met enige regelmaat reclameborden vernield in de wijk. Als er weer wat aanstootgevends op stond naar het idee van de jongens, dan ging-ie eraan. Als er een lingeriereclame op stond, werd-ie er gelijk afgekrabd. Het hoort daar niet thuis kennelijk, op de een of andere manier.'

3.1.4 Over het gedrag van de groep en groepsleden

De Kanaalbruggroep stond te boek als criminele jeugdgroep. Dat wil niet zeggen dat alle groepsleden zich op eenzelfde manier en in dezelfde mate bezighielden met criminaliteit. De jongens gingen prat op hun reputatie van harde carrièrecriminelen, maar door buitenstaanders werden zij toch liever niet als crimineel betiteld. Ze beschouwden 'crimineel' niet als geuzennaam. Sommige jongens zagen hun activiteiten eerder als een soort vak, met al het respect dat een vakman verdient. Zo kende de groep volgens de politie een aantal slimme inbrekers en overvallers, maar ook jongens die zich hadden gespecialiseerd in de drugshandel. Dat waren dan overigens eerder kleine runners (op locatie op de A2 in Limburg) dan grote dealers.

3.1.5 De nieuwe groep: nog altijd een 'family business'

Anno 2011 is er nog altijd een jeugdgroep actief op Kanaleneiland onder de naam Kanaalbruggroep. Een gemeenteambtenaar merkte in een overleg over dit onderzoek op dat dit nogal wiedes is, omdat elke groep jongens die samenklontert aan de Kanaalbrugstraat van de politie die naam krijgt. Het leek deze ambtenaar sterk dat er een verband was tussen de jongens van toen en die van nu. Toch is er meer dan alleen de hangplek wat de jongens van toen met die van nu verbindt. Ten eerste was de Kanaalbrugstraat, zoals reeds aangegeven, altijd een hangplek met een zekere status. Als je als jongen door die groep werd geaccepteerd, had je een zekere status in de wijk. Precies die status probeerden andere jeugdgroepen in de wijk, in het bijzonder de Columbusgroep, onderuit

te schoffelen. Het zag er tot voor kort naar uit dat die groep deze race zou gaan winnen, omdat in 2011 werd overwogen om de Kanaalbruggroep af te voeren van de zogeheten shortlist jeugdgroepen. De groep zou volgens de wijkagenten rustig en aanspreekbaar zijn geworden. ‘Alles wat buiten de wijk gebeurt, nemen we niet mee in de shortlist. Dat monitoren we wel, maar dat is geen overlast meer voor de wijk.’ En: ‘Ik heb er eigenlijk niet veel last van. Ze staan maar te staan. Ik kan er gewoon langsfietsen en gedag zeggen. De helft groet terug.’

Twee politiemensen die de groep al jaren volgen, menen echter dat het netter worden tegenover de politie een zuiver strategische herkomst heeft. De drugshandel moet worden afgeschermd en de aandacht op je vestigen met (jeugd)overlast is dan geen goed idee. Wanneer we naar de jongens (want er zijn nog altijd geen meiden in de groep) kijken, dan zien we nog altijd opvallend veel familiebanden en zijn er in de groep van nu jonge broertjes van jongens die in de periode 2002-2011 actief waren. Zo bezien, was en blijft de Kanaalbruggroep een familieaangelegenheid.

3.2 Carrières van de leden van de Kanaalbruggroep gevolgd

In deze paragraaf gaan we in op de reconstructie van de carrières van in totaal veertien leden van de Kanaalbruggroep.

3.2.1 Een algemene beschrijving van de leden van de jeugdgroep van toen

Uit de interviews maken we op dat niet elke jongen binnen de groep even prominent was. Er was een soort leiderstypes,⁴⁸ noem ze smaakmakers, en daarnaast waren er adjudanten, sukkels en niet (langer) crimineel actieve jongens. In 2002 maakte de politie gebruik van een namenlijst van de Kanaalbruggroep (nog voor de invoering van de shortlistmethode) die geregeld werd geactualiseerd. Er werden dan jongeren weggelaten, omdat ze bijvoorbeeld niet langer actief waren, of nieuwe jongens aan de lijst toegevoegd. Het criterium was: een lijst met alle jongeren die duidelijk bij politiemensen en in de systemen in beeld waren als Kanaalbrugjongere. Dat leverde op 9 november 2002 een lijst op met veertien namen, van wie er negen prominente groepsleden waren vol-

48 H.K., H.L., H.Z. en M.T. werden door de politie en jongerenwerkers gezien als prominente figuren.

gens de geïnterviewden. Op de lijst stonden allemaal jongens van Marokkaanse afkomst, van wie de meeste nog geboren zijn in Marokko. Als we uitgaan van de lijst met de veertien namen, dan lijken de familieverbanden wel mee te vallen. Onze respondenten wisten echter te vertellen dat er soms ook sprake was van aangetrouwde familieverbanden en dat af en toe ook de families Z., L. en T. met meer jongens vertegenwoordigd waren dan er op de lijst uit 2002 stonden. Volgens een van onze informanten waren bijvoorbeeld in 2002 en ruim daarvoor al jongens actief van de familie A., wier jongere broertjes tegenwoordig actief zijn in de Kanaalbruggroep.

De Kanaalbruggroep van toen kende (overigens net als nu) subgroepjes die samen feiten pleegden. Feiten werden echter ook heel vaak gepleegd met personen die (formeel) niet tot de Kanaalbruggroep werden gerekend. De subgroepjes waren vaak ad hoc en niet altijd gebaseerd op criminele specialismen en vaardigheden. Ons onderzoeksmateriaal biedt voor de selectie op basis van specialisme in elk geval geen stevig bewijs. Op grond van ons onderzoeksmateriaal kunnen we bijvoorbeeld niet concluderen dat de inbrekers met elkaar op pad gingen. De subgroepjes waren eerder gekoppeld aan een of meerdere prominente groepsleden die er met minder prominente Kanaalbrugjongens en vaak ook gewoon jongens van buiten de Kanaalbruggroep op uit trokken. De wijkagent: ‘Het was niet echt goed georganiseerd. Dan ging die de wijk in met die en dan weer die met die... werd er een autootje gekraakt of een woninkje gepakt.’

H.L. en H.Z. genoten, mede vanwege het gegeven dat zij deel uitmaakten van bekende criminele families, een zeker respect van de andere jongens, waarbij werd geaccepteerd dat ze het woord voerden namens de groep of het initiatief namen bij de criminele activiteiten. Zij beschikten over veel (criminele) connecties (via hun familie) over de hele stad en soms ver daarbuiten.

Hierna gaan we in op het criminaliteitspatroon van de leden van de groep. Uitgangspunt van de rest van de analyses zijn de veertien jongens die op de lijst staan van de politie van 9 november 2002.

3.2.2 Politiecontacten van aangehouden verdachten

In deze paragraaf belichten we het wetsovertredend gedrag van de leden van de Kanaalbruggroep op basis van verschillende politieregistraties.

Politieregistraties in HKS

De gemiddelde leeftijd van de groep van toen is 31 jaar in 2012. Alle veertien personen op de lijst zijn eerder door de politie gehoord als verdachte van een misdrijf. Deze registraties worden, zoals gezegd, bijgehouden in HKS. Daaruit blijkt dat deze 14 verdachten samen 87 antecedenten hebben opgebouwd. De antecedenten hebben – zo is te zien in tabel 3.1 – voor bijna een derde betrekking op vermogensdelicten en ruim een vijfde (21,8%) heeft te maken met geweld. Hieronder vallen diefstal met geweld, mishandeling, bedreiging, geweldpleging en twee keer een doodslag. Bij twee personen staat er ‘code 6’ achter hun naam, wat betekent dat ze bekendstaan als verzetpleger. Opvallend is dat 19,5 procent verkeersantecedenten betreft. Volgens de geïnterviewden moet dat worden gerelateerd aan het ruime autobezit van de jongens, ook destijds al, en wellicht ook aan de drugsrunnerij waarmee de jongens zich (in het verleden) bezighielden.

In mindere mate is er sprake van registraties vanwege openbareordedelicten (12,6%), waaronder belediging, verzet met geweld en niet voldoen aan bevel of vordering, verboden wapenbezit (3,4%), Opiumwet (3,4%), volgens onze politierespondenten grotendeels vanwege de drugsrunnerij, en overige delicten (6,9%).⁴⁹ Een van de jongemannen heeft in 2009 nog een antecedent dat betrekking heeft op vuurwapenbezit. Dat is opvallend, omdat we weten van de geïnterviewden dat de oude Kanaalbruggroep – weliswaar heel goed verstoep, politiemensen kwamen ze haast nooit tegen – vuurwapens had, maar die zelden of nooit gebruikte. Bij geweld werden steek- of slagwapens (inclusief bijvoorbeeld een schroevendraaier of honkbalknuppel) gebruikt, maar er werden eigenlijk nooit vuurwapens gebruikt.

Onder ‘overig’ vallen vernieling en ontneming verkregen uit wederrechtelijk voordeel. Dat betreft geld verdienen aan een wietplantage en bijstands- of belastingfraude. Dus alle personen op de lijst van veertien werden in het verleden al eens als verdachte aangemerkt voor een misdrijf. De gemiddelde leeftijd waarop zij voor het eerst in HKS voorkomen, is helaas op grond van ons Utrechtse materiaal niet vast te stellen. Wel weten we dat in de buurt van de Kanaalbruggroep altijd jongere broers, neven en buurjongens rondzwerven en hebben rondgezwerm. Dat strookt met de opmerkingen in interviews dat deze jongemannen er al vroeg bij waren met hun eerste antecedent, namelijk als minderjarige.

49 Hieronder valt onder andere het plegen van meeneed en een overtreding op de Vreemdelingenwet.

Tabel 3.1: Overzicht van type delicten waarvoor aangehouden verdachten in HKS staan geregistreerd in aantallen en percentages

Type delict	n	%
Vermogen	28	32,2
Geweld	19	21,8
WWM (wapens)	3	3,4
Openbare orde	11	12,6
WVW (verkeer)	17	19,5
Opium	3	3,4
Overig	6	6,9
Totaal	87	100

Politieregistraties in BVH en BPS

Naast HKS zijn de aangehouden verdachten bevraagd in BVH en BPS. In Utrecht werd, tot de invoering van BVH in 2009, door de politie gewerkt met BPS. Het gros van de registraties bestrijkt de periode 2002 (ten tijde van de ‘oude’ Kanaalbruggroep) tot en met 2011. We hadden welhaast een heel decenium in beeld rondom de veertien jongens. De oudste BPS-registratie is van 1 januari 2002, de meest recente registratie stond in BVH in 2011. In de analyse hebben wij ons beperkt tot de twee meest voorkomende rollen van de personen, namelijk die van betrokkene bij een strafbaar feit en die van verdachte. We bespreken de registraties uit deze informatiesystemen gezamenlijk.

In totaal gaat het om 377 registraties van de veertien personen op de politielijst, een gemiddelde van iets minder dan 27 registraties per persoon. Het laagste aantal registraties per persoon is 1 en het hoogste aantal is 70. Uit tabel 3.2 blijkt dat ruim een derde van de registraties betrekking heeft op openbare orde, waaronder 60 meldingen die te maken hebben met controle jeugd. Dat patroon strookt met eerdere, soortgelijke analyses van jeugdgroepen.⁵⁰ Alleen, de jongste registratie is van mei 2006 en er waren in dat jaar nog zes registraties ‘controle jeugd’, waarbij in totaal vier jongens van de lijst waren betrokken. De meldingen hadden daarom zeker niet uitsluitend te maken met de tijd van toen. Het groepslid waarop de melding uit mei 2006 betrekking heeft (R.G.), was toen reeds 25 jaar oud. Maar die waarneming past weer goed bij de interviews, waarin werd aangegeven dat om de Kanaalbruggroep heen altijd ook wat oudere jongens zwierven die vaak vanwege de gezelligheid rondhingen aan de Kanaalbrugstraat of (zoals deze persoon) als oudgedienden ook de jonge garde

50 Ferwerda & Van Ham 2013.

van crimineel advies en toegang tot soms bovenlokale netwerken voorzagen. De oudere garde zou vooral om de hoek komen kijken bij de heling en de afzetmarkt voor verdovende middelen. Zij zorgden er volgens een wijkagent voor ‘dat de jongens hun spullen kwijt kunnen. Je kunt wel inbreken en goederen wegnemen, maar je moet het wel kwijt kunnen, je moet geld maken. Als je een heler hebt of als je daar een contactpersoon voor hebt, dan ben jij het brein. Het brein is meestal iemand die z’n handjes niet vuil maakt.’

Verder vallen de registraties rond verkeer op. Zoals aangegeven, moeten die volgens de politie in verband worden gebracht met het (al vroege) autobezit, het roekeloze rijden van de jongens en de drugsrunnerij van destijds. Ook uit ander onderzoek weten we dat drugsrunnerij zich zeer geregeld uit in verkeersovertredingen en -misdrijven.⁵¹ Het runnen vindt nu eenmaal vaak plaats met gebruikmaking van auto’s. Dit patroon sluit dus goed aan bij het groepsprofiel, zoals we dat eerder schetsten. Precies daarom vallen ook de registraties vermogen (8,7%) en geweld (6,6%) op. Daaronder bevinden zich zowel oude als meer recente registraties met betrekking tot inbraken en openlijke geweldpleging.

Een flink aandeel van de registraties uit tabel 3.2 heeft te maken met de categorie ‘overig’. Het gaat dan om zaken als een aandachtsvestiging (8,8% van alle 377 registraties), betekensten stukken (4,0%) en aanhouding gezochte (2,9%) en, in veel mindere mate, om relatieproblemen (0,5%), huisvredebreuk (0,3%) en stalken (0,3%).

Tabel 3.2: Overzicht van type delicten waarvoor de leden van de Kanaalbruggroep vanaf 2002 in BVH en BPS staan geregistreerd in aantallen en percentages

Type delict	n	%
Vermogen	33	8,7
Geweld	25	6,6
WWM (wapens)	1	0,3
Openbareorde	131	34,7
WVW (verkeer)	50	13,3
Opium	5	1,3
Brandstichting	1	0,3
Zeden	1	0,3
Overig	130	34,5
Totaal	377	100

51 Van Wijk & Bremmers 2011.

3.2.3 Een beeld van de groepsleden op basis van open bronnen

Een zoektocht op internet, vergelijkbaar met die in Amsterdam, leverde bij de veertien jongemannen van de Kanaalbruggroep niets op. Hoewel we toch ook een aantal bijnamen kenden, bleek het erg lastig zoeken. Bij hits is het dan vervolgens de vraag of we inderdaad te maken hebben met een van de veertien. Een grote, opvallende uitzondering is een van de voormalige groepsleiders die te vinden is op Hyves, herkenbaar op een foto. De foto werd herkend door een van de politierespondenten. De vrienden waarnaar deze jongeman verwijst, hebben dan weer afgeschermd de Hyvespagina's waarbij wij ook niet aansloegen op (bij)namen. Inmiddels is Facebook veel populairder, maar daarop werd niets gevonden. Wel steeds (net als bij ons veldwerk in Amsterdam) naamgenoten uit met name Noord-Afrikaanse landen en Frankrijk. In hoeverre er sprake is van een bewuste strategie om zo min mogelijk sporen achter te laten op internet, omdat politie, justitie en sociale dienst ook meelesen, is niet duidelijk. Ook andere mensen die op internet actief zijn, gebruiken immers vaak *nicknames* om lastig vindbaar te zijn en zo hun privéleven af te schermen. Van jonge Marokkaanse Nederlanders weten we dat een flink deel van hen erg actief is op internet en de sociale media. Ook bijvoorbeeld op allerlei fora en op datingsites.⁵² Dat heeft te maken met de scheiding van de leefwereld van mannen en vrouwen. Mensen zoeken dan toch naar andere wegen om elkaar te leren kennen. De grote sociale controle binnen de Marokkaanse bevolkingsgroep maakt dat personen vaak hun werkelijke identiteit afschermen, naast de eerder genoemde rationele afweging bij 'justitiabelen' om overheidsinstanties niet te laten meekijken.

3.2.4 Tussen stoppen en doorgaan: carrières van de groepsleden gevolgd en beschreven

De 14 jongens van toen zijn nu gemiddeld 31 jaar oud. Uit de literatuur is bekend dat de recidive van jeugdcriminelen sterk afneemt tussen het 20e en 25e levensjaar.⁵³ Aan de basis daarvan zouden sociale bindingen liggen als een huwelijk, kinderen en een baan die men niet graag kwijt zou willen wegens inkomenszekerheid. Een crimineel bestaan levert soms in korte tijd heel veel geld op, maar als jongemannen (want daarover gaat het meestal) gaan trouwen en kinderen krijgen, maken zij andere afwegingen. Om de balans op te maken,

⁵² Van Voorst 2010 en Leurs 2012.

⁵³ Zie bijvoorbeeld Moffitt 1993.

hebben we de informatie betreffende het criminele en wetsovertredend gedrag en alle andere informatie – uit open bronnen en interviews – over de jongeren bij elkaar gebracht, waardoor we in staat zijn om de veertien leden van de Kanaalbruggroep in drie categorieën onder te brengen, zoals we dat reeds deden bij de Amsterdamse groep (zie tabel 3.3).

Tabel 3.3: Stand van zaken medio 2011 van de leden van de groep in aantallen en percentages

Categorie	n	%
Goed of uit beeld	3	21,4
Kleine criminelen	7	50
Grote criminelen	4	28,6
Totaal	14	100

Uit tabel 3.3 blijkt dat elf van de veertien jongemannen van de Kanaalbruggroep na tien jaar nog steeds te boek staan als kleine of grote crimineel. We geven per onderscheiden categorie een beschrijving.

Categorie 1: het gaat goed of de jongens zijn uit beeld (n=3)

Slechts drie van de jongeren die in 2002 op de lijst stonden, zijn buiten beeld, of daarvan weten we dat het goed gaat. Een van de drie had in 2002 al een reguliere baan, maar kwam nog wel voor de gezelligheid naar de Kanaalbrugstraat om met zijn maten te praten en te lachen. Hij deed zijn laatste antecedent op in 2003: het niet voldoen aan bevel of vordering van een politieambtenaar. Dat past bij zijn profiel. Hij kon volgens politiemensen nog wel eens een grote mond opzetten tegen de politie. Nummer twee in deze categorie was een jongeman die destijds echt een soort sukkel van de groep was, iemand die de vuile karweitjes opknapte en ook maar weinig buit kreeg als puntje bij paaltje kwam. Over hem ging het verhaal dat zijn verstandelijk gehandicapte broer door Kanaalgroepjongeren in de Kanaalbrugstraat ondersteboven aan een boom werd gehangen met een stuk touw. Hij durfde daar weinig van te zeggen en lachte mee. Hij woont al jaren in Limburg. Of het goed gaat, is de vraag, maar hij is al jaren buiten beeld. Een eventuele link met de drugshandel in Zuid-Limburg vindt een van de oud-wijkagenten die hem goed kende onwaarschijnlijk, of hij zou een soort loopjongen moeten zijn voor de grotere jongens. Buiten beeld is ook nummer drie in deze categorie: een jongen die in 2002 al tot de

oudere garde behoorde en een carrièreswitch maakte van inbraken naar drugs-handel. De reden volgens politiemensen was dat de drugsrunnerij in Limburg destijds in opkomst was en daarmee goed en snel geld was te verdienen. Ook voor deze jongeman geldt: buiten beeld, maar de vraag is of het ook echt goed gaat met hem. Kortom: alle drie hebben ze zich van kleine criminelen naar (vermoedelijk) niet-crimineel ontwikkeld.

Categorie 2: kleine criminelen (n=7)

Er zijn van de zeven kleine criminelen geen jongemannen die in 2002 nog niet crimineel waren. Wel zijn er vijf altijd kleine criminelen gebleven en twee gingen van grote naar kleine crimineel (zie tabel 3.4).

Tabel 3.4: Type criminaliteitsprofiel, kleine crimineel

Typering criminaliteitsprofiel	n
Constant kleine crimineel	5
Van grote naar kleine crimineel	2
Totaal	7

Constant kleine crimineel (n=5)

Constant kleine crimineel wil geenszins zeggen dat dit de makkelijke jongens waren. Zo liep een van deze jongens op zijn vijftiende al te dealen op Hoog Catharijne, waarvoor hij ooit een gebiedsontzegging kreeg. Hij stond (en staat in HKS nog steeds) bekend als verzetpleger en was volgens een van de politiemensen een ‘rotzakkie, ook veel in beeld geweest’. Een van de jongemannen in deze subcategorie was ooit volgens de politie en jongerenwerk een van de leidersfiguren. Dat uitte zich echter ook toen al niet in heel ernstige criminaliteit en het heel veelvuldig voorkomen in de politiedossiers. Toch is een aantal jongens ook de laatste jaren nog wel in beeld geweest: in 2006 iemand voor rijden onder invloed, een ander voor diefstal in vereniging (2007) en eentje voor geweld (2008). Bij een van de jongens dreigde (vanwege het gedrag van zijn broer) een eerwraakzaak. De vaders en de broers van het meisje waren het niet eens met de partnerkeuze en bedreigden zijn broer. In het proces-verbaal staat overigens ook een andere (jongere) broer, een groepslid van de huidige Kanaalbruggroep. Opvallend is ook dat een van de vijf jongens in deze subcate-

gorie nog in 2010 in BVH werd genoemd als betrokkene bij jeugdoverlast. Volgens politiemensen omdat hij – zoals gebruikelijk bij de Kanaalbruggroep – met de jonge garde op straat rondhing bij het winkelcentrum.

Van grote naar kleine crimineel (n=2)

Twee jongens van de categorie kleine crimineel waren voorheen grote criminelen. Een van hen was een voor de politie beruchte leidersfiguur van destijds. Berucht vanwege zijn grote mond en bereidheid om grof geweld te gebruiken tegen de politie en anderen. Hij was een van de groepsleden die destijds volop in de verdovende middelen zaten en ook binnen de groep iemand met wie rekening moest worden gehouden. Hij gebruikte ook geweld tegen andere jongens. Zijn laatste antecedent is uit 2009 en heeft betrekking op vuurwapenbezit. Dat is merkwaardig omdat de groep van toen, zoals gezegd, zelden vuurwapens gebruikte en ze ook zelden bij zich had. Voor 2009 kwam hij nog af en toe in beeld wegens belediging van politiemensen. Het is in elk geval geen grote jongen geworden in de drugshandel of juist een heel sluwe, als we bedenken dat we na een opiumdelict in 2004 helemaal geen (direct) drugsgerelateerde incidenten en misdrijven meer zien die aan deze jongeman kunnen worden gekoppeld. Wat wel opvallend is, is dat de aanhouding voor het vuurwapenbezit volgens het HKS-systeem plaatsvond in Limburg-Zuid. Zoals bekend, komt die regio vooral in beeld wegens drugshandel waarbij geregeld ook Marokkaanse jongemannen uit Utrecht zijn betrokken.⁵⁴ Gezien de achtergrond van zijn familie is het volgens de geïnterviewden waarschijnlijk dat hij daar actief is in de drugshandel. Het opiumdelict uit 2004 hebben we terug kunnen vinden in de politiesystemen.

Bezit van harddrugs

Op 22 juni 2004 wordt T. in zijn woning aan de [...] aangehouden. T. wordt aangehouden naar aanleiding van eerder bij hem als hoofdbewoner aangetroffen verdovende middelen in zijn woning. Reeds op 8 juni 2004 wordt J. gehoord als verdachte. Hij verklaart sinds kort op de [...] in Utrecht te wonen met zijn vrouw en dochtertje. Hij is op dat moment

54 Van Wijk & Bremmers 2011.

ongeveer vier maanden in Nederland. Verder zegt J. een tijdje ingeschreven te hebben gestaan in Spanje, maar daar nu niet meer te wonen. J. zegt niet te werken en geen uitkering te hebben. Hij heeft in Spanje gewerkt en daar geld verdiend. Zijn vrouw werkt momenteel wel, maar hij zegt niet te weten waar. Bij verdachte B. werd op harddrugs gelijkende stof in beslag genomen. Na onderzoek bleek het te gaan om 4,84 gram cocaïne, 6,29 gram cocaïne, 4,95 gram heroïne en 3,38 gram cocaïne.

Van de andere jongeman in de categorie ‘kleine criminelen’ die zich ontwikkelde van groot naar klein is volgens de politiemensen niet veel bekend. Dat is vreemd, omdat hij wel vaak voorkwam in de politiesystemen. Het was ooit een bekende autodief, samen met zijn broer (die groepslid was en constant een grote crimineel is gebleven). Daarbij dienden de auto’s vooral voor joyriding en als vervoermiddel bij het plegen van andere strafbare feiten. Hij werd de afgelopen jaren gepakt voor openlijk geweld, wapenbezit en diefstallen uit auto. Dat is opmerkelijk, omdat auto-inbraak toch vooral als een typisch jongerendelict gezien wordt, zeker ook door jongeren zelf.⁵⁵ De jongeman is tegenwoordig dakloos, zo leiden we af uit zijn GBA-gegevens. We konden via internet zien dat het adres van een daklozenopvang als postadres wordt gebruikt.

Categorie 3: grote criminelen (n=4)

Vier leden van de toenmalige Kanaalbruggroep scharen we nu onder de categorie ‘grote criminelen’. Niemand van de veertien jongemannen is ooit van niet-crimineel doorgesloopt naar ernstig crimineel. Alle veertien waren in 2002 immers al bekend bij politie en justitie als dader. Een van de vier mannen in deze subcategorie ontwikkelde zich van kleine naar grote crimineel; de andere drie bleven constant een grote crimineel. Wat direct opvalt, is dat slechts een van deze vier door de politiemensen ooit werd gezien als leidersfiguur. Kennelijk is ernstige criminaliteit niet altijd kenmerkend voor de leidende figuren, of de leiders zijn sluw en weten uit handen van politie en justitie te blijven. Tabel 3.5 is mede gebaseerd op politieregistraties.

⁵⁵ Bervoets 2012.

Tabel 3.5: Type criminaliteitsprofiel, grote crimineel

Typering criminaliteitsprofiel	n
Van kleine naar grote crimineel	1
Constant grote crimineel	3
Totaal	4

Van kleine naar grote crimineel (n=1)

De jongeman in deze categorie was in 2002 het oudste groepslid (26 jaar). Het is een broer van een van de constant ernstig criminele jongemannen die we verderop bespreken. Hij is altijd een vaste factor geweest in de toenmalige Kanaalbruggroep. Hij stond heel vaak op de vaste hangplek voor het winkelcentrum en werd ook geregeld aangehouden voor vergrijpen met een of meerdere groepsleden. In 2009 werd hij voor het laatst veroordeeld voor het opzettelijk veroorzaken van een verkeersongeval en wegens inbraak en heling. Na 2002 doet hij voornamelijk antecedenten in HKS en BPS op voor diefstal, vernieling en geweld. Voorafgaand aan het antecedent voor het verkeersongeval werd hij aangehouden voor huiselijk geweld.

Geweld achter de voordeur

Op vrijdag 13 november 2009 hebben B. en zijn vriendin C. afgesproken om 's avonds iets te gaan drinken in Amsterdam. Vriendin C. gaat eerst nog even bij een vriendin langs. B. laat via sms weten dat hij in een kroeg is 'en met dingen bezig is'. De tijd verstrijkt en C. krijgt sms'jes van B. 'met smoesjes dat hij van alles moest doen'. C. baalt hiervan en scheldt B. via de sms uit. Omstreeks 03.00 uur gaat zij naar bed in haar woning. Ze verklaart: 'Het volgende wat ik me herinner, is dat ik ineens wakker werd. Ik voelde dat er aan de kraag van mijn nachtblouse werd getrokken. Ik zag dat hij boven mij stond. Ik schrok hiervan. Ik zag dat hij gebruikt had. Het licht was uit, maar ik zag het aan zijn houding. Zijn hele houding en beweging straalden weer agressie uit. Ik kan het moeilijk omschrijven. Ik ken hem. Ik weet direct wanneer hij gebruikt heeft. Ik zie het aan zijn houding, uitdrukking en bewegingen. Ik voelde dat hij met kracht aan mijn blouse trok, waardoor mijn bovenlichaam omhooggetrokken werd. Ik hoorde dat hij zei: "Wat stuur jij voor sms'jes." Ik hoorde dat hij met dubbele tong sprak. Ik hoorde dat hij zei dat ik mee naar beneden moest komen. Ik weet niet waarom ik mee naar beneden moest.' Beneden laat

hij zijn vriendin de sms'jes lezen die hij van haar gekregen heeft. Zij loopt hierop terug naar boven naar de logeerkamer, waar ze eerder die nacht was gaan slapen. 'Ik wilde niet in zijn buurt zijn door zijn agressieve houding. Ik was boos. Ik sliep deze nacht ook al in de logeerkamer, omdat ik wist dat hij zou langskomen en ik niet wilde dat ik met hem in één bed zou slapen.' C. hoort hem beneden schelden. Hij maakt haar uit voor hoer. Vervolgens komt B. naar boven. Hij geeft C. twee kopstoten en dreigt haar 'af te maken'. C. sluit zichzelf op in de badkamer uit angst voor B., waar ze haar zus drie sms'jes stuurt met daarin de tekst 'bel 112'.

De gealarmeerde politie probeert bij aankomst telefonisch contact te krijgen met C. Na enkele pogingen slagen zij hierin. C. roept: 'Kom binnen, kom binnen'. De politieambtenaren horen aan haar stem dat zij in paniek is en slaan daarop een ruit in om zichzelf toegang tot de woning te verschaffen. Bij binnenkomst ruiken de politieambtenaren een brandlucht en zien zij dat 'het gehele interieur door de woning lag en was vernield'. Een agent geeft aan: 'Op het moment dat ik de woonkamer binnenliep, zag ik dat de gehele woonkamer overhoop gehaald was. Tafels, stoelen, lampen en allerlei spullen die vermoedelijk op kasten hadden gestaan, lagen op z'n kop op de grond, dan wel waren compleet vernield. Ik zag dat er veel aanstekers op de grond lagen en dat er een soort navulbus op de grond lag waarmee aanstekers kunnen worden bijgevuld. Ik had het idee dat de gehele woning naar de inhoud van de navulbus rook.'

Als de politieambtenaren naar boven komen, doet C. totaal overstuurd de deur van de badkamer open. B. kan later worden aangehouden, hij heeft zich onder het bed verstopt voor de politie.

Constant grote criminelen (n= 3)

Een van de constant criminele mannen is Z., een telg uit een bekende Utrechtse drugsfamilie. Hij was in 2002 een berucht leiderstype en is altijd een notoire verzetpleger geweest, volgens politiemensen zelfs 'extreem gewelddadig'. Broertjes van deze man zijn in het afgelopen decennium eveneens actief geweest binnen de Kanaalbruggroep. Volgens politiemensen gebruikte de familie de Kanaalbruggroep als 'straatsoldaten' voor inbraken en de drugshandel (drugsrannerij). Een wijkagent vertelt over deze familie: 'Als je daar binnenkwam als politie, had je gelijk de hele familie op je nek. Ze zijn nog steeds actief met bedrijfsinbraken, rijden zonder rijbewijs, willen niet stoppen voor de poli-

tie bij controles, wanneer je het huis in gaat, weet je al dat je met verzet te maken krijgt. Dat blijft maar doorgaan en er komt ook geen end aan.’ In 2010 werd deze man verdacht van moord en doodslag.

Getuigenverklaring over moord en doodslag

Op [...] mei 2010 omstreeks [...] uur hoort een getuige geschreeuw uit de richting van het [...]plantsoen te Utrecht komen. Hij kijkt kort in de richting van het geschreeuw, maar besteedt er verder geen aandacht aan. Het geschreeuw (in het Nederlands en in een buitenlandse taal die de getuige niet verstaat) wordt echter harder. De getuige ziet een groep van vijftien à twintig Marokkaanse of Turkse mannen staan in het plantsoen. Er wordt door mannen uit de groep geduwd en getrokken. Een van de mannen heeft een zilverkleurig vuurwapen in zijn rechterhand, dat hij langs zijn lichaam houdt. De getuige ziet dat de man met het vuurwapen [Z., red.] ruzie heeft met een andere man, F.A. zoals later blijkt. Op enig moment keert de man met het pistool zich kort af van de groep en gaat op 1,5 à 2 meter afstand staan. Volgens de getuige maakt hij met beide handen een beweging alsof hij het vuurwapen doorlaadt. Vervolgens worden de man met het vuurwapen en A. uit elkaar getrokken door andere personen uit de groep. De man met het vuurwapen verplaatst zich met enkele anderen 5 à 10 meter richting de [...]straat. A. en een aantal andere mannen verplaatsen zich vervolgens richting de [...]laan en lopen de hoek om naar een daar gesitueerde flat, in de richting van de [...]laan. Vervolgens ziet de getuige dat A. terugkomt en dat hij in de richting van de man met het vuurwapen rent. A. wordt door een andere man met zoveel kracht aan zijn T-shirt getrokken dat het scheurt. A. houdt op dat moment een lang zwart voorwerp in zijn hand, waarschijnlijk een mes. ‘Ik hoorde vervolgens dat iemand uit de groep ruziënde mannen schreeuwde: “Mes! Mes!”’ De man met het vuurwapen houdt A. met zijn linkerhand tegen, terwijl hij nog steeds het vuurwapen in zijn rechterhand vasthoudt. De man met het vuurwapen maakt een slaande beweging naar A. met zijn rechterhand. De getuige hoort drie knallen. Hij vermoedt dat er op dat moment met het vuurwapen geschoten wordt. De groep mannen stuift uit elkaar en de meerderheid springt in auto’s, die met hoge snelheid in diverse richtingen verdwijnen.

Z. werd bij dit schietincident als verdachte aangehouden. Uit de dossieranalyse blijkt dat het slachtoffer A. zich, volgens eigen zeggen, bemoeide met een ruzie van een aantal hem niet duidelijk bekende Marokkaanse jongemannen. De reden van de ruzie en het antwoord op de vraag of het aandeel van A. niet toch wat groter was dan dat van de sussende voorbijganger, kunnen uit de processen-verbaal niet worden afgeleid.

De tweede jongeman in de subcategorie ‘constant crimineel’ was in 2002 de op een na oudste van de Kanaalbruggroep, en er was ook een jongere broer van hem actief in de groep. Die bespraken we reeds bij de categorie ‘kleine crimineel’. De jongere broer ontwikkelde zich uiteindelijk van grote naar kleine crimineel. Deze man was en is nog altijd, volgens zowel de politiedossiers als de geïnterviewden, een hardnekkige recidivist. Een wijkagent noemt hem berekend en sluw. Hij sprak nooit meer dan nodig was, om zijn criminele activiteiten af te schermen. De wijkagent wist zich nog wat over de jongen van toen te herinneren: ‘Dat was zo’n type die z’n bek hield. Niet praten, niks. Ook niet vriendelijk doen, helemaal niks.’

De derde en laatste jongeman in deze categorie (B.) werd vooral gezien als een veelvuldig blowende meeloper, die over het algemeen vriendelijk was tegen politiemensen als er geen dominante groepsleden in de buurt waren. Zijn broer (ontwikkeld van kleine naar grote crimineel) was een vaste factor in de toenmalige Kanaalbruggroep. B. werd in 2010 nog aangehouden voor een inbraak, hij zei toen erin te zijn geluisd.

Bang voor de politiehond

Op zaterdag [...] november 2010 rond 04.40 uur komen politieambtenaren aan bij een bedrijfspand aan de [...] in Utrecht, na een melding van inbraak. In het pand worden klopgeluiden gehoord. Vervolgens gaan er meerdere alarmen af. Het gehele blok wordt afgezet en tijdens het bekijken van de inbraakschade komen vanuit het naastgelegen pand twee mannen rennen [B. en El A.⁵⁶]. Zij zien overal politie en rennen weer naar binnen. Met een diensthond wordt het spoor van de mannen gevolgd. Dit komt uit bij een dichte deur bij een trap op de eerste etage waar een van de politieambtenaren ook een zaklamp heeft zien schijnen. Als de sleutel wordt gehaald, roept een stem aan de andere zijde van de deur: ‘Haal die

56 Voor zover bekend is El A. nooit lid geweest van de Kanaalbruggroep.

hond weg, haal die hond weg.’ Door politieambtenaren wordt aangegeven dat de hond is aangelijnd en dat de mannen tevoorschijn moeten komen. Hierop wordt geen gehoor gegeven. Als politieambtenaren met de sleutel de deur openen, zitten de twee mannen op een drie meter hoge huishoudtrap te smeken om niet te worden gebeten door de dienst-hond. Vanwege de angst voor de hond geven de mannen geen gevolg aan de sommering om naar beneden te komen. Hierop wordt de trap door politieambtenaren omver getrokken waardoor de mannen vallen en op de grond blijven liggen.

De mannen worden aangehouden op heterdaad. B. zegt tegen de politie dat hij te veel gedronken had en daardoor de fout gemaakt heeft met iemand mee te gaan en een inbraak te plegen. Achteraf heeft hij spijt: ‘Die leeftijd heb ik eigenlijk niet meer.’ B. heeft volgens het sociaal verhoor bij de bedrijfsinbraak tegenwoordig een vriendin en een dochtertje van achttien maanden en zijn vriendin is op dat moment zwanger van de tweede. Een van de wijkagenten van toen zag B. heel recent toevallig bij de rechtbank in Utrecht. “‘Meneer J.,” zei-ie. Pakte-ie m’n hand en hij ging echt door z’n knieën heen’ en hij kuste de hand van J.

B. komt in 2010 in het HKS verder nog voor met een antecedent voor diefstal in vereniging en begin dat jaar wordt een verkeerszaak geseponeerd. In 2009 deed hij twee antecedenten op wegens een beroving en een diefstal in vereniging. Zijn bewering tegenover de verbalisanten dat hij, toen hij werd aangehouden voor de inbraak van november 2010, al lang geen antecedenten meer had opgedaan, klopt dus niet.

Deze drie criminelen kenmerken zich volgens de geïnterviewden, overigens net als de jongeman die zich van licht naar ernstig crimineel ontwikkelde, door systematisch liegen, geweld, intimidatie en heel strategisch afwegen tegen wie (welke politieman) wat wordt gezegd. Dat zijn stuk voor stuk karaktertrekken die passen bij beroepscriminelen, bij de harde concurrentie en dreiging in de wereld van de ernstiger, meer georganiseerde criminaliteit.

3.3 *Achtergronden van de groep van toen*

In deze paragraaf gaan we in op enkele relevante achtergronden en kenmerken van de jongemannen zelf en hun directe omgeving.

Gezin en dagelijkse bezigheden

De meeste Kanaalbrugjongens zijn geboren in grote Marokkaans-Berberse gezinnen uit de Rif in Noord-Marokko.⁵⁷ Veel gezinnen zijn afkomstig uit Metalsa, Beni Oulichek, Driouch en Nador en vaak nog erg traditioneel. Vader kwam naar Nederland om te werken als gastarbeider en groeide zelf op in een vaak gelovige familie van boeren, herders en vissers. Vanaf eind jaren zeventig kwamen veel gezinnen over in het kader van de gezinshereniging. De jongens hadden volgens de geïnterviewden geen officiële bezigheden. Zij zaten vaak niet meer op school en waren vaak niet meer leerplichtig. Als zij niet thuis bij hun ouders of (in het geval van de oudere groepsleden) hun partner waren, dan brachten ze hun tijd door op de Kanaalbrugstraat, in Het Honk, in de destijds aanwezige theehuizen op Kanaleneiland en coffeeshops in de stad. Verder was een aantal van de jongens vaak onderweg als gevolg van bovenlokale (criminele) bezigheden. De theehuizen werden destijds door de politie regelmatig in verband gebracht met criminele activiteiten als heling en drugshandel.⁵⁸ Dat is niet zo vreemd als we bedenken dat in de wijk enkele families woonden (en wonen) die bekend en berucht zijn om drugshandel.

De jongens op de namenlijst van 9 november 2002 hadden reeds de leeftijd bereikt dat zij niet meer naar school hoefden. Als de Kanaalbrugjongens al legaal werk hadden, dan was dat vaak tijdelijk, bijvoorbeeld als uitzendkracht. School of werk was in de ogen van veel jongens ook niet nodig, omdat er reeds in andere (criminele) bezigheden was voorzien. De Utrechtse sociale dienst kende de situatie en maakte daarvan regelmatig gebruik. Als een jongen zich aanmeldde voor een bijstandsuitkering, dan werd er bewust beslag gelegd op zijn tijd door de jongen te wijzen op zijn sollicitatieplicht en hem geregeld op afspraken te laten komen. Dat zat uiteraard de criminele activiteiten in de weg, waardoor uiteindelijk de echt criminele jongens bewust geen bijstandsuitkering (meer) genoten.

Tegenover reclasseringswerkers, rechters en politiemensen toonden de jongens heel af en toe berouw. Ze zouden hun leven beteren en een baan gaan zoeken dan wel een opleiding oppakken. Vaak strandden die initiatieven, omdat de verleiding van de criminaliteit en de inkomsten ervan te groot was. En vaak was er, volgens de geïnterviewde wijkagenten en jongerenwerkers, ook geen serieuze stok achter de deur. Jongens werden doorverwezen naar hulpinstanties of toegeleid naar school en werk, maar de opvolging liet dikwijls te wensen over.

57 Zie ook Obdeijn e.a. 2002.

58 Zie ook Bervoets 2006.

Ook bij hulpverlening en begeleiding in een justitieel kader kwamen jongeren hun afspraken niet na (ze kwamen bijvoorbeeld gewoon niet opdagen) of ze recideverden nog in hun proeftijd. De jongens van de groep van 2002 hadden geen beeld van hun toekomst. Zij leefden uitsluitend in het hier en nu. Een wijkagent zegt daarover:

‘Er waren er maar weinig die echt wat wilden in de wijk, vanuit de jongeren. Die echt verandering wilden zien. Die hun wijk zagen verpauperen en dat het hen aanging. Het deed ze niks, dat ze ook niet het besef hadden van mijn broertje groeit hier ook op. Daar stonden ze nooit bij stil. Het is echt de korte termijn, de volgende stap bij hen is misschien Maastricht. Zo heb je een bepaalde weg die ze bewandelen.’

Riskante gewoonten

Veel Kanaalbrugjongens van destijds stonden bepaald niet sterk in hun schoenen en waren op een of andere manier verslaafd: soms aan verdovende middelen of alcohol. Nu weten we dat verslaving veel vaker voorkomt bij jeugdgroepen.⁵⁹ Alcohol werd vaak stiekem gedronken, omdat de islamitische religieuze wetten afwijzend staan tegenover drank. De jongens zelf zouden door orthodoxe moslims waarschijnlijk niet worden getolereerd of als afvalligen worden gezien. In tegenstelling tot orthodoxe, meer salafistische moslims hanteerden de Kanaalbrugjongeren vaak nog de normen van hun Berberse voorouders, die een soort volksislam kennen. Die is pragmatisch, soms doorspekt van bijgeloof en vaak zonder een al te grote kennis van de Koran uit de eerste hand. Om het gebruik van alcohol te rationaliseren, gaven jongens aan dat ze alcohol vooral gebruikten om op straat warm te blijven.

De jongens begonnen vaak met openlijk op straat blowen, enkele raakten in de loop der tijd tevens verslaafd aan harddrugs, met name coke en pillen. Het harddrugsgebruik vond niet openlijk plaats, maar bleek bijvoorbeeld uit taps. Het openlijk softdrugsgebruik werd niet door de omgeving afgekeurd, ook niet door de ouders. In het Rifgebergte in Noord-Marokko, is het verbouwen en roken van kif (cannabis) een gangbare praktijk. Het verbouwen wordt gedoogd en het roken is verboden, maar wordt oogluikend toegelaten. Vaker nog waren de Kanaalbrugjongens verslaafd aan vrouwen en gokken. Met name de gokver-

59 Bervoets 2012.

slaving zorgde volgens de jongens voor een goede reden voor een illegaal verdiend inkomen.⁶⁰ Met een reguliere baan werd simpelweg te weinig geld verdiend om de met gokken ontstane schulden (snel) af te lossen. Dat aflossen was zeker in het criminele circuit belangrijk, omdat iemand die zijn schulden niet terugbetaalt vroeg of laat gevaar loopt.

Een wijkagent: 'Er werd ook wel veel gegokt. Ze zaten gewoon rondom de Kanaalbrugstraat te kaarten in nisjes met (grof) geld. Zaten ze in die oude flats en zaten ze gewoon boven in het trapportaal stiekem... huppakee.'

Psychische problematiek

Bij een aantal jongens van de groep van 2002 was sprake van psychische problematiek, hoewel een enkeling deed alsof er iets met hem mis was om op die manier bijvoorbeeld onder een sollicitatieplicht uit te komen. Uit de interviews blijkt echter dat enkele Kanaalbrugjongens van toen de reputatie hadden van 'gestoord' en 'volstrekt onvoorspelbaar'. Met name die jongens waren erg gevaarlijk en gewelddadig bij een aanhouding. Een politieman vertelt: 'Enkele jongens hadden psychische problemen. Het kwam niet veel voor dat er een GVO-psyche werd gevorderd. Ze zijn wel verbaal wat agressiever, maar voor de rest zeg ik dat is een soort spel dat die gasten doen. Niet zozeer dat het echt tussen de oren zit.'

Pakweg tien jaar geleden was er, volgens de geïnterviewden, nog veel minder aandacht voor psychische problematiek en geestelijke gezondheid bij straatgroepen. Die problemen werden volgens een wijkagent destijds nogal onderschat. 'Pas later vallen dan alle puzzelstukjes in elkaar.' Tegenwoordig is er gewoonweg meer aandacht voor het verband tussen jeugdcriminaliteit en licht verstandelijke beperkingen van jongeren.⁶¹ De jongens die destijds voor geen enkele rede vatbaar waren en snel heel agressief werden, blijken met de kennis van nu vaak te beschikken over een verstandelijke beperking. Politie mensen wijzen dan wel meteen ook op een kip-of-eiverhaal. Soms is het niet duidelijk of jongeren vanwege onrust in hun hoofd softdrugs gaan gebruiken, of juist door het softdrugsgebruik in psychoses verzeild raken. Een wijkagent zegt daarentegen: 'Veel jongens met persoonlijkheids- en gedragsstoornissen. Door iedereen zeer zwaar onderschat. De problematiek uitte zich onder andere in enorm bru-

60 Zie ook Van Wijk & Bremmers 2011 en Bervoets 2012.

61 Teeuwen 2012.

taal, niet ontvangen van berichten die je naar ze zendt, enorm drugsgebruik. Marokkaanse jongeren kunnen door het vele softdruggebruik in een psychose komen. De manier van kijken, het gedrag, het hypergedrag, agressiviteit.'

Volgens politiemensen verklaren de gedragsstoornissen bij sommige jongens waarom de Kanaalbruggroep van destijds de ene keer goed aanspreekbaar en rustig was en op een ander moment (verbaal) gewelddadig was tegen de politie.

Hoewel enkele jongens kampten met een psychische problematiek, kan de Kanaalbruggroep van destijds volgens geïnterviewden het best worden getypeerd als niet intelligent, maar wel *streetwise*. De eerder genoemde strategisch goede hangplek wijst daarop. Verder komt deze straatwijsheid tot uiting bij het gebruik van lokauto's (ofwel projectauto's) door de politie. Deze geprepareerde auto's moesten heterdaadaanhoudingen mogelijk maken bij auto-inbraak, een destijds veelvuldig voorkomend delict waaraan ook de Kanaalbruggroep zich schuldig maakte. Deze voertuigen konden maar enkele malen worden ingezet, omdat ze snel herkend werden.

Streetwise

'Bij de parkeergarage bij het winkelcentrum kon je op zo'n etage gaan staan. Kon je overzicht houden zonder dat je direct gezien werd. Maar dat hadden ze ook vrij snel in de gaten hoor, dat je er stond. Vaak had je ook vaste groepjes, drie of meer. Als er wat was, mutsje op, en dan werd het heel druk rondom het object. Later, toen ze het besef hadden dat wij erachter zaten – want dan hadden ze een lege laptoptas en dan vond kort daarop een aanhouding plaats –, gingen ze nadenken. Dan zag je ze langslopen en heel lang kijken. Het was een kunst om de projectauto's onzichtbaar neer te zetten.'

Het grote aantal inbraken van die tijd had te maken met de criminele markt waarop met name autoradio's, laptops en later ook navigatiesystemen zeer goed verhandelbaar waren, gecombineerd met de lokale gelegenheidsstructuur. Aan de rand van de wijk bevond (en bevindt) zich een aantal kantoren, winkels en maatschappelijke voorzieningen (waaronder een ziekenhuis) die veel parkeerders aantrokken. Met name parkeerders die 'even snel' hun auto parkeerden en spullen openlijk in het zicht achterlieten, waren de klos. De pakkans was aanvankelijk erg laag en de vaardigheden om een goede buit te realiseren met auto-

inbraak waren niet bijzonder complex. Een goede auto-inbraak was seconde-werk en vergde weinig voorbereiding.

Onderscheid harde kern en meelopers

Uit de gesprekken met onze respondenten maken we op dat niet elke jongen binnen de groep even prominent was. Er was een soort leidertypes en daarnaast waren er adjudanten, sukkels en niet (langer) crimineel actieve jongens. Van de veertien jongens op de door de politie aan ons verstrekte namenlijst van 9 november 2002 hoorden er volgens geïnterviewden zeven tot de vaste kern van de groep, in de zin dat zij het meest werden geassocieerd met de Kanaalbruggroep, veel bij de politie in beeld waren en zich vaak ook op straat als duidelijke groepsleden manifesteerden. Deze zeven pleegden geregeld samen misdrijven in wisselende samenstellingen en in subgroepjes.⁶² Ook op straat waren zij vaak samen te zien en volgens sommige geïnterviewden nadrukkelijk, als bijvoorbeeld woordvoerder namens de groep, in beeld bij de wijkagenten. Deze vaste kern had een behoorlijke staat van dienst (strafblad) en was gepokt en gemazeld in contacten met politie en justitie.

De groep had voor veel jongens ook een sociale functie: een platform waar gezelligheid was en waar je lekker kon bijkletsen met jongens (vaak ook familie) uit de buurt. Die functie werd echter overschaduwed door criminele belangen. Die domineren en domineerden de Kanaalbruggroep. Zowel in de groep van 2002 als die van tegenwoordig trekken jongens eropuit – in soms heel kleine clubjes – om gezamenlijk zwaardere criminaliteit te plegen. Verder biedt de groep gelegenheid om het criminele vak te leren van de oudgedienden. De oude garde (die vanwege de leeftijd al lang niet meer wordt geshortlist als Kanaalbruggroep) adviseert en helpt de jongens van de huidige groep met het plegen van delicten, het afgrazen van de criminele markten en het zoeken naar criminele afzet. Dat was in de tijd van de groep van toen precies eender. Zoals aangegeven, zijn de adviseurs vaak jongemannen uit bij de politie beruchte drugsfamilies. Jongeren van de tegenwoordige Kanaalbruggroep leren zelfs van de oude garde hoe ze met de politie moeten omgaan en hoe ze zich moeten gedragen om zo min mogelijk de aandacht te trekken (en daarmee mogelijk de pakkans voor de criminele bedrijvigheid te verlagen). Een rustige groep die desondanks crimineel actief is, loopt nu eenmaal minder in de gaten. Toch zien

62 Subgroepjes waren vaak ad hoc en niet altijd gebaseerd op criminele specialismen en vaardigheden.

we ook anno 2010 nog wel voorbeelden van overlast en treiterijen die bepaald niet onderdoen voor die van de Kanaalbruggroep van rond de eeuwwisseling.

Bedreiging van politiemensen

In augustus 2010 zijn politieambtenaren bedreigd. Bij een woning-inbraak in Kanaleneiland is met een mes een brief op de deur achtergelaten door – zo blijkt later – een Kanaalbrugjongere. Op deze brief stonden namen van politieambtenaren vermeld. Een wijkagent: 'Ergens wil dat ook zeggen dat we goed bezig zijn.' In maart 1998 haalde de oude Kanaalbruggroep (zoals eerder in dit hoofdstuk aangegeven) het landelijke nieuws met de zogeheten dodenlijst. Het schriftelijk bedreigen van politiemensen is door de jaren heen welhaast een handelsmerk van de Kanaalbruggroep gebleven.

In 2008 vond nog een incident met zogeheten narcistisch geweld plaats door een van de leiders van de groep van tegenwoordig. Daarbij ging het om dispropor-
tioneel geweld, niet per se van een persoon met een agressiestoornis, als gevolg van een zogeheten gekrenkt ego.⁶³ Dat is een maatschappelijk verschijnsel dat zich, soms in hevige mate, ook voordoet in jeugdgroepen, zeker ook bij deze Kanaleneilanders.

Slachtoffer van geweld

Op [...] september 2008, rond 14.35 uur, loopt een man vanuit zijn werkplaats naar het [...]plantsoen in Utrecht. Op dat moment heeft hij een map en een aluminium klapper in zijn linkerhand, welke hij voor zijn lichaam draagt. De man loopt op het voetpad, waar geen fietsers of scooters mogen komen. 'Op het moment dat ik vanaf de bovenste traprede op het voetpad wilde stappen, zag ik plotseling vanaf mijn rechterzijde een scooter aan komen rijden. Die scooter reed met een bloedgang. Hij was op dat moment ongeveer een meter van mij verwijderd. Ik had die scooter daarvoor niet aan zien komen, dit omdat mijn zicht belet werd door bosjes. Ik schrok me kapot. Ik moest snel achteruitspringen om te voor-

63 Zie bijvoorbeeld Van Stokkom 2010.

komen dat hij mij aanreed. Op die manier kon ik een aanrijding met die scooterrijder voorkomen. Direct daarop riep ik uit schrik: “Malloot!” Meer zei ik niet. Ik hoorde dat die man niets terug zei. Ik zag wel dat hij zijn scooter op het voetpad op zijn standaard zette. Ik zag dat hij de buddyseat van de scooter openmaakte. Ik was op dat moment al vlak bij die man met die scooter. Ik zag dat er in ieder geval twee schroevendraaiers in de buddyseat lagen, waarvan een met een rood handvat, 30-35 cm groot. Ik zag dat die man de schroevendraaier met het rode handvat pakte. Ik wilde die man nietsvermoedend passeren. Ik liep gewoon met een rustige pas en ik zei helemaal niets tegen die man. Nog voordat ik hem kon passeren, zag ik dat hij die schroevendraaier met zijn rechterhand pakte. Ik zag dat hij de schroevendraaier met een gebalde vuist vastpakte. Ik zag en ik voelde vervolgens dat hij met die schroevendraaier doelbewust en met kracht, bovenhands op mij instak. Ik zag en ik voelde dat hij, met de scherpe zijde van de schroevendraaier naar het rechtergedeelte van mijn borstkas stak. In een reflex hield ik mijn rechterhand voor mijn borstkas. Dat deed ik om mijzelf te beschermen. Ik voelde dat hij mijn hand daarbij raakte. Ik zag en ik voelde dat hij direct daarna nog een keer doelbewust op dezelfde wijze op mij instak met die schroevendraaier. Ik voelde dat hij mij daarbij wederom op mijn hand raakte. Ik voelde tevens dat hij mij een van die twee keren op mijn borstkas raakte.’ Een van drie in het plantsoen aanwezige meisjes, riep naar de dader: “He, joh!” Waarop de dader riep: “Bemoei je er niet mee!” Anders zou hij naar de meisjes toekomen.’

3.4 Resumé

In dit hoofdstuk stond de Kanaalbruggroep centraal, een voor Utrechtse politiemensen heel bekende jeugdgroep op Kanaleneiland. De groep haalde begin 1998, vlak voor de rellen in Amsterdam-West (zie §2.1.2), het landelijke nieuws vanwege een op een garagedeur gekalkte ‘dodenlijst’ met de namen van toenmalige wijkagenten.⁶⁴ De groep bestaat al sinds halverwege de jaren negentig en anno 2012 zijn de jongere broertjes, neefjes en buurjongens van de oorspronkelijke leden actief.

64 De Volkskrant en NRC 1998.

Marokkaanse jeugdgroepen, soms aangevuld met enkele Turkse of Somali-sche jongeren, zijn verbonden met de Utrechtse wijk Kanaleneiland. De Kanaalbruggroep heeft tot op de dag van vandaag onder jongeren en jongemannen zelf de reputatie van een crimineel actieve en gemiddeld oudere groep jongens waar de rest van de jeugdgroepen tegenop zag of zelfs, in het geval van de (eveneens nog immer bestaande) Columbusgroep, jaloers op was. De Kanaalbruggroep is geen kinderspel. De groep kan goed worden vergeleken met Goliath en de Columbusgroep met David. De Kanaalbrugstraat was altijd een hangplek met een zekere status. Als je als jongen door die groep werd geaccepteerd, dan had je een zeker aanzien in de wijk. Precies die status probeerden andere jeugdgroepen in de wijk, in het bijzonder de Columbusgroep, onderuit te schoffelen. Op de Kanaalbrugstraat hangen, werd door de Marokkaanse jongens in die tijd ook gezien als een voorrecht. Daarmee liet je zien dat je erbij hoorde.

Vanaf het eerste uur waren de Kanaalbrugjongeren gemiddeld al wat ouder dan de jongens van de andere jeugdgroepen in de wijk. De vaste kern is nooit een groep van kinderen en jonge tieners geweest. Dit vanwege de sociale functie die de hangplek had en heeft. Van oudsher komen daar de wat oudere jongens bijpraten en elkaar ontmoeten. Toch wordt die sociale functie uiteindelijk overschaduwd door de criminele functie. De *rookies* worden niet actief geworven, die bieden zich vanzelf aan vanuit de doorgroei van de jongere tienergroepen. Onder invloed van een andere groep lijkt de Kanaalbruggroep in 2011 wat aan status in te moeten, in elk geval bij de politie. De Kanaalbruggroep van nu zou 'rustiger' en 'aanspreekbaarder' zijn dan de groep van toen. Uit dit onderzoek blijkt overigens dat politiemensen nog verbazingwekkend weinig weten van de geschiedenis van een van de meest notoire en bekende jeugdgroepen op Kanaleneiland. Met het vertrekkende personeel vertrekt ook de kennis over de jeugdgroepen, hun voorgeschiedenis, achtergrond en soms de roemruchte (drugs)families van de groepsleden. De wijkagenten geven overigens ook zelf aan soms maar over een oppervlakkig beeld te beschikken.

Op basis van onze onderzoekgegevens kunnen we niet de conclusie trekken dat een van de jongens van toen tegenwoordig een echte topcrimineel is. Hoewel vier van de veertien op de politielijst van destijds genoemde jongeren wel kunnen worden aangeduid als beroepscrimineel of veelpleger. Op drie na zijn alle jongens nog altijd in beeld bij politie en justitie. Zij zijn tegenwoordig bijna allemaal veelplegers met een sociale problematiek: ze zijn dakloos, illegale vreemdeling, verslaafd en/of ze slaan hun vrouw en bezondigen zich daarmee aan huiselijk geweld. Dat sommige jongens nog altijd gewelddadig zijn, blijkt wel uit het gegeven dat zij volgens het politiesysteem HKS bekend zijn als

geweldpleger en dat bij een aanhouding altijd verzet op de loer ligt. Bij de drie die buiten beeld zijn, spelen zeer waarschijnlijk de toegenomen sociale bindingen en *life events* een rol. Hoewel ook enkele andere, nog criminele jongens getrouwd zijn en kinderen hebben, tillen de drie jongens die nu buiten beeld zijn mogelijk toch zwaarder aan bepalende gebeurtenissen en toegenomen verantwoordelijkheden in het leven. Ze voelen volgens de geïnterviewden dat ze nu ook echt wat te verliezen hebben. Mogelijk, maar niet waarschijnlijk volgens politiemensen, zijn deze drie zo slim dat ze met hun misdaden erin slagen om ongezien te blijven bij politie en justitie.

De Kanaalbruggroep was en is tot op bepaalde hoogte een familiezaak. Er is een verband tussen de familiestructuur en de onderzochte criminele jeugdgroep. Ten eerste zijn de jongeren van de Kanaalbruggroep van nu deels familieleden van de groep van toen. Ten tweede weten we, op basis van onze dossieranalyse en interviews, dat de groep van zowel toen als nu enkele jongeren omvat(te) die afkomstig waren uit voor de recherche bekende ‘drugsfamilies’. We hebben ten derde reden om aan te nemen dat criminele families (of soms oude Berberclans) via prominente groepsleden hun gezag en macht proberen te handhaven en te vergroten. De families voorzien in een (landelijke) criminele infrastructuur, inclusief kennis van criminele (afzet)markten en vaardigheden. De vaders, ooms, broers en neven zitten vaak zelf ook in de criminele handel en de jeugdgroepen fungeren daarbij met recht als een soort straatsoldaten.⁶⁵ Overlast en geweld werden gericht gebruikt uit machtsvertoon en om de status quo te bevestigen. Denk aan het wegpesten van wijkbewoners. Daarbij gaan de jongens ervan uit dat de buurt zo bang is dat alleen dreigen in principe al voldoende is.⁶⁶

65 Dat wordt ondersteund door een recent door ons uitgevoerd onderzoek naar acht gewelddadige criminele jeugdgroepen in Nederland. Criminele families van de vaste kern oefenen op meerdere fronten hun invloed uit. Die invloed zien we op twee manieren terug. Allereerst doordat ze als hofleverancier fungeren voor de vaste kern. Vaak zien we dat meerdere familieleden (veelal broers of neven) hun criminele carrière beginnen in dergelijke jeugdgroepen. Interessanter is dat er aanwijzingen zijn dat een deel van de criminele jeugdgroepen door dergelijke criminele families wordt gebruikt c.q. ingezet voor criminele activiteiten. We zien dat met name bij drugshandel, maar ook bij het aanleveren van gestolen goederen (op bestelling). De criminele families fungeren als professionele helers (Beke e.a. 2013).

66 Zie ook Schaafsma 2010.

De groep Tektos in Dordrecht

Balthazar Beke

In dit hoofdstuk nemen we de groep Tektos onder de loep.⁶⁷ Het is een problematische jeugdgroep die vanaf 1993 in de wijk Oud-Krispijn in Dordrecht in beeld komt en van zich doet spreken. We gaan eerst in op de context waarbinnen de groep en zijn groepsleden actief zijn. In deze paragraaf wordt ook ingegaan op het gedrag van de groepsleden, de wijze waarop daarmee omgegaan wordt, de rellen in de wijk rond 2000 en de ontwikkeling van de groep. In de paragraaf daarna volgen we de carrières van de jongens die in de beginjaren deel uitmaken van de groep. Tot medio 2012 kijken we hoe de groepsleden van toen terechtgekomen zijn. Daarna gaan we in op de stand van zaken met betrekking tot de groep in 2012 en we besluiten dit hoofdstuk met een aantal concluderende opmerkingen.

4.1 Oud-Krispijn en de ontwikkeling van een jeugdgroep

Oud-Krispijn is een stadswijk van Dordrecht, ten zuiden van het stadscentrum. Het is de eerste stadsuitbreiding ten zuiden van de spoorlijn. De bouw startte omstreeks 1915.⁶⁸ Oud-Krispijn ligt ten westen van de Krispijnseweg; ten oosten ervan vindt men Nieuw-Krispijn, gebouwd na de Tweede Wereldoorlog.⁶⁹

Krispijn is een echte volksbuurt en vooral het zuidelijke deel wordt bewoond door mensen met lage inkomens. Hier staan ook de sociale huurwoningen van de woningcorporaties.

Eind jaren tachtig, begin jaren negentig van de vorige eeuw woonden er hoofdzakelijk Antillianen in Krispijn. Veel mensen kwamen rechtstreeks vanuit

⁶⁷ Zoals eerder aangegeven, zijn groepsnamen en namen van groepsleden gefingeerd.

⁶⁸ De wijk is genoemd naar de Krispijnseweg, een voormalige landweg, en de daaraan gelegen uitspanning Krijspijn, die tot 1904 op het landgoed van de zeventiende-eeuwse edelman Crispijn van Outgaerden lag.

⁶⁹ In 2000 startte het project Oud Krispijn Vernieuwt, de herstructurering van het zuidelijke deel van de wijk (zie verderop).

de Antillen naar deze wijk. De woningen waren klein en er stonden soms wel twintig mensen ingeschreven.⁷⁰ De straatjes waren nauw, slecht verlicht en de mensen leefden op straat. Op sommige plekken heerste totale chaos. Het gebied kon worden gekarakteriseerd als een getto. ‘Zo rond de Joseph Israëlstraat was er – zeg maar – sprake van een no-goarea. Er stonden Antillianen op de hoek en die waren gewoon de baas. Een aantal dealers had behoorlijk wat aanzien.’ Bewoners durfden zich in bepaalde gedeelten van de wijk niet meer te vertonen. Dat kwam door de intimiderende houding van op straat rondhangende dealers (grotendeels behorend tot de groep Tektos). De verschillende schietincidenten (met vier doden in de wijk in een paar maanden tijd) bevestigden vervolgens alleen maar dat onveiligheidsgevoel.

Rondhangen op straat is normaal

De onveiligheid in de wijk Krispijn had zeker te maken met het gegeven dat er in de wijk heel weinig mensen werkten en heel de dag op straat rondhingen en overlast veroorzaakten. In de Jacob Marisstraat, bijvoorbeeld, was de bebouwing dusdanig dat daar drie woningen in één portiek uitkwamen. Dealers hingen altijd in die portieken, bij weer en wind, en stonden daar te wachten op hun klanten. Als er dan een bewoner langs zo’n groep wilde, werd er echt geen stap opzij gedaan. Dat wekte natuurlijk irritatie op en uiteindelijk werd het bijna onleefbaar in die wijk.

Het was in die tijd ook voor de politie erg moeilijk om te werken in de wijk Krispijn. Er waren constant problemen op straat, vooral drugsgerelateerd, en dat betekende dat de politie standaard met vier mensen in de avonddiensten aan het werk was. Straatsurveillances alleen waren niet mogelijk en ook niet toegestaan. ‘Rond 2000 met de rellen, dat was de meest heftige periode, maar de problematiek speelt eigenlijk al vanaf 1993. Niemand wist wie een Antilliaan was en hoe hij zich gedroeg. Van die Antilliaanse cultuur had nog niemand gehoord, terwijl aan de andere kant het woordje ‘respect’ voor de politie niet

70 Inmiddels is dat verleden tijd. De woningbouwvereniging heeft daaraan een limiet gesteld door een maximum van twee volwassenen op hetzelfde adres ingeschreven te laten staan. Ook moet er nu een bewijs van uitschrijving kunnen worden overgelegd voordat men in aanmerking komt om ergens te worden ingeschreven.

voorkwam in hun woordenboek.' Vanaf 1993 is een groepje van acht speciaal geselecteerde politiemensen – het zogenoemde WKK-team – vrijgemaakt om deze problematiek aan te pakken.⁷¹ Er werd veel informatie verzameld⁷² en nauw samengewerkt met de recherche. Er werd geïnvesteerd in straatcontacten, maar tegelijkertijd werd er stevig opgetreden tegen dealers. Op basis van rechercheonderzoeken werd in die periode een groot aantal dealers opgepakt. Een deel werd veroordeeld tot flinke gevangenisstraffen en een deel werd onder de hoede genomen door diverse hulpverleningsinstanties. Het was echter dweilen met de kraan open. Als op de ene locatie werd opgetreden, dook de straat-handel op een andere locatie weer op (het waterbedeffect). Uit deze tijd stamt ook het gebruik om binnen de politie specialisten aan te wijzen die zich richten op specifieke doelgroepen, in dit geval de Antillianen.

De groep Tektos kwam rond 1993 in beeld. De verbindende factor tussen de groepsleden was betrokkenheid bij drugshandel en/of -smokkel. De komst van specialisten binnen het politiekorps op het gebied van Antillianenproblematiek heeft in sterke mate bijgedragen aan dit inzicht. Door de contacten die deze specialisten legden met collega's op de Antillen werd vrij snel duidelijk dat een deel van de vaste kern van Tektos ook daar al in aanraking was gekomen met drugs(handel). Uit diverse interviews in het kader van dit onderzoek wordt duidelijk dat deze contacten de eerste aanzet vormden voor de criminele activiteiten hier in Nederland. Wat hierbij hielp, is dat de Antilliaanse gemeenschap – zeker in die jaren – qua huisvesting in bepaalde steden werd geconcentreerd. Eén daarvan was Dordrecht en dan met name de wijk Krispijn.⁷³

Uit de verzamelde informatie en uitwisseling tussen politiekorpsen in de daaropvolgende jaren blijkt verder dat de groep Tektos mede groeide door een nieuwe aanwas van Antilliaanse probleemjeugd. Ze vestigden zich in de wijk, gelokt door allerlei succesverhalen van degenen die hun voorafgegaan waren. Ze vonden tijdelijk onderdak bij verre familie, maar waren niet in staat om werk te vinden of onderwijs te volgen. Ze belandden daardoor snel op straat en kregen een rol in de (criminele) drugscene.

Tektos was te vinden op het grensgebied tussen Oud- en Nieuw-Krispijn.⁷⁴

71 Genoemd naar de gebieden Wielwijk, Krabbenhof en Krispijn, waar ze actief waren.

72 Zoals familienamen, bijnamen, antecedenten en dergelijke.

73 Dit deel van de Antilliaanse gemeenschap zag men later ook uitwaaieren naar plaatsen als Tilburg en Den Helder.

74 Een jaar of twee later is op deze locatie – mede vanwege de problematiek in dit gebied – het huidige politiebureau gevestigd (Genestetlaan).

De personen die behoorden tot Tektos vielen op door hun ‘blingbling’; merk-kleding, opzichtige sieraden en dure auto’s.⁷⁵ Uit alles bleek dat ze goed geld verdienden. Typerend was ook het gebruik van *paggers*.⁷⁶ Die gebruikten ze voor de drugshandel, maar ook als statussymbool.

Aanvankelijk hing Tektos vooral rond op de locatie waar later het politiebureau is gebouwd, later op de Jacob Marisstraat, de Colijnstraat en de Mesdagstraat. Vooral in de beginjaren was de overlast enorm. Er werd openlijk gedeald en er ontstonden regelmatig schermutselingen tussen de straatdealers. De Tektosleden kochten hun drugs voornamelijk in Rotterdam. Het grootste deel werd afgezet op straat, maar er werd ook gehandeld vanuit panden. De dealers waren verder regelmatig te vinden op Antilliaanse feesten.

4.1.1 Het profiel van de groep

Er waren jongeren die iedere dag op straat aanwezig waren, de samenstelling wisselde wel. De totale groep bestond uit een man of vijftig. Soms waren er meisjes bij, vriendinnen van de jongens. Die bleven dan bij de jongens staan, maar ze deden niet mee aan de criminele activiteiten.

De rol van meiden

Rond Tektos hingen altijd meiden, niet alleen Antilliaanse, maar ook naïeve Nederlandse. Daarvan werd dan, als ze zwanger waren gemaakt, snel afscheid genomen. Incidenteel waren ze betrokken bij strafbare feiten die door de groep werden gepleegd. De meiden in de groep pleegden over het algemeen winkeldiefstal, of een enkele keer vernieling, maar waren niet of nauwelijks betrokken bij de overige strafbare feiten die door de groep werden gepleegd. De meiden in de groep werden wel ingezet om uitkeringen binnen te halen, waarbij onjuiste gegevens werden verstrekt. Een aantal namen dook op bij een onderzoek naar uitkeringsfraude. Dat onderzoek leverde in totaal meer dan honderd verdachten op die studiefinanciering en uitkeringen aanvroegen en daarnaast gewoon een baan hadden. Een aantal van hen werd geassocieerd met Tektos.

⁷⁵ De jongeren zelf gaven de groep geen naam.

⁷⁶ De voorloper van de mobiele telefoon waarmee korte teksten konden worden verzonden.

De leeftijd van de personen behorend tot Tektos varieerde van dertien à veertien jaar tot ver in de twintig. De meeste jongens kwamen naar Nederland om bij (verre) familie te verblijven. Ze kwamen uit gebroken gezinnen, zonder geld en dachten dat ze het hier konden maken. Op Curaçao hoorden ze hoe geweldig het was in Nederland, ze kwamen onwetend hierheen en liepen dan eigenlijk in de val. Vrienden en kennissen die op bezoek waren in Curaçao lieten foto's van zichzelf zien naast een mooie motor of auto. Zo werden ze naar Dordrecht 'gelokt'. Als ze hier dan eenmaal waren, verbleven ze vaak de eerste maanden bij een oom of tante. Die waren het op een gegeven moment zat en wilden dat ze naar school gingen. Voor een deel van hen gold dat ze alleen Papiamentu spraken en dus niet meekonden op school.⁷⁷ Daarnaast was er een ander deel dat het wel kon, maar gewoonweg niet wilde.

Uiteindelijk werden ze door de familie op straat gezet en kwamen ze bijvoorbeeld weer bij vrienden terecht. Op die manier had een aantal geen verblijfadres. Uiteindelijk belandden ze in de criminele (straat)scene als kleine straatdealer. Junks die bij hen kwamen, ruilden ook wel hun gestolen waar voor drugs. Al met al kwam er niet veel van ze terecht. Dat gold zeker voor diegenen die zelf gingen gebruiken en verslaafd raakten (zie verderop).

Schieten met scherp

Daar waar nu het politiebureau staat, verkochten leden van Tektos openlijk drugs. Er was ook sprake van wildplassen, poepen in de brandgangen, gokken op straat en ander abnormaal gedrag. Bewoners voelden zich bedreigd, maakten een lange omweg om naar huis te gaan. De relatie met de politie was ambivalent. Vijandig was een groot woord, maar het was zeker niet hun vriend. Tektosleden waren immers met allerlei dingen bezig die niet door de beugel konden.

Een aantal van die jongeren spoorde ook niet echt. Junks die twee of drie keer bij een van hen hadden gekocht, werden, als ze daarna bij een ander kochten, helemaal in elkaar geslagen. Onderling hadden ze ook vaak ruzie.

'Er zijn ook echt gewelddadige gebeurtenissen geweest met moord en al, er is een keer geschoten, iemand is ook neergestoken in verband met

77 Tegenwoordig gaan deze Antilliaanse nieuwkomers eerst naar de taalschool op het Da Vincicollege, maar die was er in die tijd nog niet.

drugs. Dat waren jongeren uit die groep. Aan het begin van de Jacob Marisstraat is iemand doodgeschoten en aan het begin van de Brouwersdijk. Die op de Brouwersdijk was een gebruiker, waarschijnlijk moesten ze hem niet hebben en hebben ze de verkeerde gepakt. Die bij de Jacob Marisstraat hoorde wel bij de groep, ik weet niet precies waarom, maar er was een barbecue die dag, waarbij ze ruzie kregen en toen is er geschoten op twee broers. Een van hen is toen overleden.'

In hoeverre waren de leden van Tektos te benaderen door surveillanten, wijk-agenten of bewoners? In de eerste jaren was het voor de wijkteams een stuk lastiger en dat gold ook (en geldt nog steeds) voor de collega's van de noodhulp. Hun relatie met deze groep was ronduit moeizaam.

Uniform

'Antillianen praten ook niet met politiemensen in uniform. Dat zijn kloodzakken, dat doe je niet, dat zijn ze, denk ik, uit Curaçao gewend. Daar krijgen ze ook klappen natuurlijk. Wij lopen nu in burger en ze hebben ons ook nodig, dus dan heb je ook een ander contact. We schrijven eens een briefje voor ze, leggen contact met een instantie. Voor de meesten is de groep nagenoeg niet te benaderen. Pas als je ze heel goed kent, lukt het om in contact te komen. En met kennen, gaat het dan om de jongeren die op straat rondhangen, maar ook hun ouders, broers, en vrienden, vriendinnen en eventuele buitenvriendinnen.'

Zo'n positie bekleedde toentertijd de speciale contactpersoon Antillianen bij de politie. 'Als er rellen waren of een gespannen sfeer, dan stonden wij aan de ene kant en zij aan de andere kant. Dan kwam J. [de speciale contactpersoon Antillianen bij de politie, red] met de Antillianen praten om de boel een beetje rustig te houden en dan trokken wij ons terug en werd het weer rustig. Dan was de heftigheid er weer af.'

'Dit soort schermutselingen ontstond bijvoorbeeld bij een controle van een bromfiets. Twee collega's die iemand controleren en de rest die zich ermee begint te bemoeien. Stenen gooien, assistentie vragen en dan slaat de vlam in de pan. Het begint eigenlijk om niets. De hele groep keert zich dan tegen de politie.'

'Voor de bewoners was en is het ook lastig. Heel voorzichtig kon je wel eens een opmerking maken, maar het was beter om je mond te houden.

Het probleem is de massaliteit. Bij het minste of geringste stonden er twintig tot dertig man om je heen die zeer intimiderend konden overkomen.'

In die tijd zijn er heel veel mensen verhuisd omwille van dit soort straatterror. Het probleem was ook dat er niemand op aan was te spreken. Specifiek leiderschap kent men niet binnen de Antilliaanse gemeenschap. Antillianen kennen geen hiërarchie. Iedereen wil binnen de groep de baas spelen en accepteert geen leiding van anderen. 'Iedereen wil toch de leiding zijn!!' aldus een uitspraak van 'de Antilliaan'.

4.1.2 Massale ongeregeldeheden in 2000

Na diverse drugsgerelateerde, dodelijke schietincidenten besloot de politie tot een zogenaamd zerotolerancebeleid, min of meer gekopieerd vanuit Curaçao. Bij het minste of geringste werden de leden van Tektos aangehouden en gecontroleerd op hun identiteitsbewijs. Tevens werden ze regelmatig gefouilleerd op wapens en drugs. 'We zaten er kort bovenop, waarbij we ook nog wel het fysieke aangingen, dat mondde dus ook nog wel eens uit in vechtpartijen met de politie. De teamchef van het wijkteam was er een van niet lullen, maar poetsen, van aanpakken. Een echt plan van aanpak lag er niet onder.'

Dat leidde tot een permanent kat-en-muisspel tussen de politie en de jongeren. Aanvankelijk leidde de hardere opstelling van de politie tot veel botsingen en provocaties. De leden van Tektos verdedigden als het ware hun territorium.

De spanningen lopen op

Sinds er in Dordrecht eind jaren negentig ernstige onlusten uitbraken en bij schietincidenten doden vielen, is de politieverbodsbepaling in probleembuurten zo uitgebreid, dat makkelijk kan worden opgetreden tegen samenscholingen. Toch moest de politie zich bij uitgebreide ongeregeldeheden even terugtrekken, maar volgens een woordvoerder is de politie nu weer 'de baas in de wijk'.

Buurtbewoners hadden al enige weken de indruk dat de politie in Krispijn een extra hard lik-op-stukbeleid voert, speciaal gericht op Antillianen. 'Je voelde de spanning de laatste dagen oplopen,' zegt een van hen. Er zijn zowel voor- als tegenstanders van dit hardere optreden. De geluiden dat de politie de jongeren te dicht op de huid zit, klinken niet

alleen in Krispijn. Ook in andere wijken wordt er geklaagd. Anderzijds wil een deel van de Dordtenaren juist dat de politie harder optreedt. De politie ontkent overigens intensiever te controleren.

Bij een van die escalaties was een cameraploeg van de EO betrokken. De politie trad massaal op en de zaken liepen danig uit de hand. Er werden stenen gegooid, auto's in brand gestoken en allerlei vernielingen aangericht.

Rellen in de wijk

'De politie en een groep van ongeveer zestig, vooral Antilliaanse jongeren zijn vrijdagmiddag in Dordrecht slaags geraakt bij het Jozef Israëlsplein in de wijk Oud-Krispijn. De onrust ontstond rond half vier, toen enkele zogeheten gebiedsagenten een 31-jarige man aanhielden die werd gezocht in verband met vuurwapenbezit. Daarop keerde de groep jongeren zich tegen de agenten. Die riepen assistentie in van collega's, waarna de agenten door de jongeren werden bekogeld met stenen en bierflesjes. Ruiten van een politiewagen werden ingegooid, evenals de ramen van de politiepost in de wijk.

De agenten hergroepeerden zich en gingen met politiehonden en arrestatieteam de wijk weer in. Daar bleek inmiddels een barricade te zijn opgeworpen van een brandend autowrak. Personenauto's die voorbijreden, werden met bierflessen bekogeld. Naar omstanders, waaronder een filmploeg van de EO die een van de agenten een paar dagen volgde, werden stenen gegooid.

De politie veegde het plein en de omgeving schoon en verrichtte 7 arrestaties: de 31-jarige man die aanvankelijk was aangehouden en nog 6 verdachten in de leeftijd van 14 tot 31 jaar. Hun werd openlijke geweldpleging en belediging ten laste gelegd.

Rond kwart over zes keerde de rust terug; daarna is gesurveilleerd door vier ploegen van vier agenten. Volgens een woordvoerder van de Dordtse politie zijn er geen gewonden gevallen.

In de wijk Oud-Krispijn deden zich vorig jaar juli ook al ernstige ongeregelde heden voor waarbij Antilliaanse jongeren waren betrokken. De politiewoordvoerder zegt dat door de jongeren toen beduidend grover geweld is gebruikt. "Vorig jaar werd er met huisraad gegooid, nu alleen met stenen en bierflesjes. Oud-Krispijn is een aparte wijk, maar

de verhoudingen waren aardig gestabiliseerd. Het ging de laatste tijd juist hartstikke goed.”

De gemeente Dordrecht presenteerde na de ongeregelheden in 1999 een plan van aanpak met als belangrijkste doelstelling het herstellen van het gezag van de politie. Eind september dat jaar veroordeelde de rechter in Dordrecht een vijftienjarige jongen tot twaalf dagen jeugddetentie. Hij had stenen gegooid. Twee mannen van 20 en 21 jaar kregen in november celstraffen opgelegd wegens openlijke geweldpleging. De 21-jarige man werd veroordeeld wegens het slaan van een agent en belemmering van politiemensen bij het uitoefenen van hun functie. Tegen de verdachte was acht weken, waarvan twee weken voorwaardelijk, geëist. Ook de andere verdachte werd, conform de eis, wegens openlijke geweldpleging veroordeeld tot twee weken cel. Hij gooide stenen naar een politieauto.’

(Bron: de Volkskrant, 2000)

4.1.3 De aanpak van overlast

In de afgelopen jaren zijn diverse initiatieven ontwikkeld om de overlast en criminaliteit in de wijk Krispijn aan te pakken. We bespreken de belangrijkste twee maatregelen.

Herstructurering van de wijk Krispijn

Vanwege een aantal problemen (slechte kwaliteit woningen en woonomgeving, sociale problemen, werkloosheid, overlast, criminaliteit) startten gemeenten en woningcorporaties het project Oud Krispijn Vernieuwt (2000-2013). Doel van het project was om in dit deel van de wijk de leefbaarheid te verbeteren, het aantal huurwoningen te verminderen (sloop en vervanging door nieuwbouw van overwegend koopwoningen, ruimte creëren voor groen, speelruimte en parkeren) en de sociale problemen op te lossen (aandacht voor scholing, wijkconomie, activeren bewoners, zorgnetwerk, veilig verkeer). Een groot deel van de wijk werd gesloopt en de voornamelijk Antilliaanse bewoners werden elders gehuisvest. Een behoorlijk deel verhuisde – samen met de sociale problematiek en de daaraan gekoppelde overlast en criminaliteit – naar omliggende gemeenten (met name Zwijndrecht). Maar er zijn in die periode ook

veel families verhuisd naar Tilburg en Den Helder en later ook wel terug naar Curaçao. Er ontstond toen een omgekeerde stroom. In de slechte jaren (toen het 'hot' was in Dordrecht) kwamen veel families uit Curaçao naar Dordrecht. Nu vertrokken veel gezinnen weer richting Curaçao.

De wijk knapte door de nieuwbouw weliswaar enorm op, maar een deel van de overlast en criminaliteit bleef. Het bleef voor de politie nog steeds een probleemwijk. Of zoals een wijkagent het omschreef: 'Het was voor ons nog steeds dweilen met de kraan open: bekeuren, aanhouden, niets hielp.' Dat had mede te maken met het feit dat veel van de Antillianen die elders waren gehuisvest weer terugkwamen. Deels omdat veel van die Antilliaanse gezinnen nog steeds een emotionele binding hadden met de wijk. Vooral in de gedeelten die (nog) niet gesloopt waren, trokken al snel 'spijtoptanten' in die de buurt misten. Deels echter ook – zoals we later zullen zien – omdat ze hier contacten zochten voor hun criminele activiteiten en/of omdat de criminele netwerken die hier ooit in het verleden waren ontstaan, weer werden aangehaald.

Een politiefunctionaris:

'Deze jongens kennen elkaar van Krispijn. Of eigenlijk van nog daarvoor. Een aantal is afkomstig uit dezelfde dorpen op Curaçao. Ze zijn al van jongs af aan betrokken bij allerlei rottigheid. Maar ook toen ze allang weg waren uit Krispijn en overal verspreid woonden, wisten ze elkaar te vinden. Vooral M.Ch., maar ook P.M. en T.H. komen keer op keer in beeld. Echte ongeleide projectielen. We komen ze in diverse TGO's tegen. Een van de onderzoeken betrof een serie van zeventien of achttien (woning)overvallen, snelkraken en ramkraken.'

Handhavingteams

Ofschoon de herstructurering zeker heeft bijgedragen aan een beter leefklimaat in Krispijn, is recent het roer opnieuw omgegooid. Met de komst van een nieuwe burgemeester in 2010 (de heer Brok) is er een nieuwe wind gaan waaien. Er is een Taskforce Overlast met daaronder opererende (gemeentelijke) handhavingsteams ingesteld.⁷⁸ De Taskforce richt zich op de aanpak van overlast (en verstoring van de openbare orde) door zo'n 200 personen (overlastgevende en mogelijk criminele personen in de Colijnstraat en omgeving). De filosofie is dat

⁷⁸ Een concept waarmee ook eerder in Zeist en Rotterdam succesvol is geëxperimenteerd.

aan elke overlastgever een hulpverleningsaanbod wordt gedaan. Als ze hieraan niet meewerken, worden ze doorgeschoven naar de zogenaamde gemeentelijke handhavingteams.⁷⁹

De strategie van deze handhavingteams is dat ze niet de overlastgever lastig vallen, maar zich richten op de omgeving van de overlastgever. Dat is meestal de familie, de (ex-)partner, of vrienden en personen die op de een of andere manier een relatie met de betreffende persoon hebben. Zij worden mede verantwoordelijk gesteld voor het oplossen van het overlastgevende en/of criminele gedrag. Aan het handhavingteam nemen de belastingdienst, de sociale dienst, de woningcorporatie en de politie deel. Er wordt gekeken naar belastingsschulden, onterecht verstrekte toeslagen et cetera. Daar zit kracht in, want dat willen die mensen niet. De overlastveroorzaker wordt dan aangesproken door de familie.

In relatief korte tijd zijn circa twintig notoire overlastveroorzakers uit het straatbeeld verdwenen en met hen verdween ook de aanzuigende werking op andere randfiguren. Mede dankzij de handhavingteams is de overlast met 70 procent verminderd.⁸⁰

4.1.4 Krispijn nog steeds een veiligheidsrisicogebied

Ondanks de maatregelen blijft Krispijn de volle aandacht vragen. Niet voor niets wordt het nog steeds aangemerkt als *veiligheidsrisicogebied*. Dat impliceert dat er gehandhaafd wordt op groepen die op straat rondhangen (samenscholingen) en het nuttigen van alcohol op de openbare weg. Niet onbelangrijk is dat er ook preventief mag worden gefouilleerd op wapens.

Preventief fouilleren

‘Tijdens preventief fouilleren in Dordrecht heeft de politie zes mannen aangehouden. Bij hen werden steekwapens aangetroffen. De controles vonden plaats in de omgeving van de Gouverneurstraat, de Colijnstraat en het Mauveplein. De politie controleerde 85 mensen en 6 van hen ble-

79 Voor een eerste indruk: het gaat gemiddeld om tussen de 20 en 40 personen die worden toegewezen aan deze handhavingsteams.

80 In diezelfde periode zijn in deze buurt ook camera's geplaatst. Deze hebben zeker ook bijgedragen tot voornoemde afname van de overlast.

ken in het bezit te zijn van een steekwapen. Zij werden allemaal aangehouden. Op het politiebureau zijn ze verhoord en ze moesten direct een boete van 200 euro betalen. De wapens, onder andere een stiletto, twee priemen en een stanleymes, zijn in beslag genomen.’
(Bron: politie.nl, 2012)

4.2 Criminele carrières van de leden van Tektos gevolgd

Centrale vraag in dit onderzoek is wat er van de voormalige vaste kern van Tektos is geworden. En dan gaat het vanzelfsprekend vooral om de wijze waarop de vaste kern zich op het criminele vlak heeft ontwikkeld. Om deze vraag te beantwoorden, moeten we eerst vaststellen wie er in de periode 1998-2000 tot de vaste kern van Tektos behoorden. Dit is gebeurd op basis van interviews met betrokkenen uit die tijd en door het uitvoeren van een netwerkanalyse. Uiteindelijk levert dit een selectie op van 36 personen. Deze groep personen wordt in deze paragraaf – vijftien jaar na dato – nog eens onder de loep genomen.

Zwarte stip

In Krispijn waren in de periode 1998-2000 nog andere criminele groeperingen actief. Een daarvan bestond uit circa 30 jongeren (van gemengde etniciteit). Ze vormden een duidelijke groep met een eigen merkteken, te weten een getatoeëerde stip op de knokkel van hun hand. Ze werden daarom aangeduid als ‘de Zwarte Stip’. De jongeren behorend tot deze groep dronken excessief, blowden en gokten regelmatig, en in de weekends werd XTC en cocaïne gebruikt. Interessant is de gedeeltelijke overlap tussen deze groep en Tektos. Het gaat om circa zes personen. Ze kwamen vooral in beeld in verband met vermogens- en geweldsdelicten.

4.2.1 Selectie van de vaste kern uit ruim 200 criminele personen

Om een juiste selectie te maken hebben we drie stappen gezet.

- 1 Op basis van de interviews met betrokkenen rond 1998-2000 waren we in staat om circa 75 personen die toentertijd behoorden tot Tektos in beeld te

brenge(n) (op naam). Al deze personen zijn in die periode bekenden van justitie. Dat het niet om zogenaamde ‘bagatelcriminaliteit’ gaat, blijkt wel uit het feit dat een groot deel van de jongeren justitiecontacten heeft. Naast Halt-afdoeningen en taakstraffen heeft een deel (forse) veroordelingen achter de rug. Het gaat om straffen variërend van een paar maanden tot vijf jaar. In dat laatste geval gaat het om grootschalige drugshandel, maar ook om gewelddadige (woning)overvallen en enkele schietincidenten met dodelijke afloop.

- 2 We maakten vervolgens gebruik van een speciale methodiek om precies in beeld te brengen welke criminele contacten deze 75 personen hadden.⁸¹ Het gaat dan om onderlinge contacten, maar ook om contacten met andere criminelen. Een dergelijke netwerkanalyse levert standaard een veelvoud aan criminele contacten. In ons geval bleek dat deze 75 geselecteerde personen uit Tektos deel uitmaakten van een breder crimineel netwerk van maar liefst 245 personen.
- 3 Een dergelijke netwerkanalyse is belangrijk, omdat hiermee met veel grotere zekerheid een selectie kan worden gemaakt van de personen die echt tot de kern van een criminele groep behoren. Dat wordt ook duidelijk in het geval van Tektos. We zagen bij nadere beschouwing dat het criminele netwerk van 245 personen grofweg bestond uit drie (sub)netwerken; één groot netwerk en twee kleinere (één redelijk vast omlijnd (sub)netwerk van circa 30 personen en één meer fluïde (sub)netwerk). Bij fluïde netwerken zijn er wel onderlinge contacten, maar die zijn minder frequent en kennen een grotere wisseling.

Het grote netwerk omvatte de meeste van de eerste 75 geselecteerde personen. Deze groep hield zich vooral bezig met drugshandel. Interessant was echter de verbinding met een tweede (kleiner) netwerk. Naast bekende namen (personen die in stap 1 zijn geselecteerd) kwamen we ook nieuwe namen tegen van personen die een flink aantal antecedenten hadden én frequent samenwerkten met een deel van onze eerste selectie. Bij navraag bleek dat we te maken hadden met andere criminele groepen jongeren die eveneens actief waren in de wijk.

Vervolgens hebben we op grond van twee criteria bepaald wie zou worden geselecteerd voor de uiteindelijke analyse.

81 Met behulp van Analyst's Notebook kan schematisch worden weergegeven welke criminele relaties er bestaan tussen verschillende personen. Aantrekkelijk aan deze methode is dat hierbij ook minder in het oog springende personen in beeld kunnen komen; personen die, met andere woorden, niet direct op het netvlies stonden van betrokkenen uit die tijd.

- We selecteerden daarbij allereerst personen die op basis van de netwerkanalyse waren te beschouwen als ‘criminele spinnen in het web’. Dit zijn de personen met de meeste criminele connecties (*centrality*).⁸²
- Daarnaast selecteerden we personen die een belangrijke, verbindende rol speelden in het criminele netwerk. Ze zijn sleutelfiguren omdat ze contacten onderhouden tussen verschillende subgroepjes die min of meer los van elkaar staan (*betweenness*).⁸³

Uiteindelijk leverde dit een selectie op van 36 personen.⁸⁴ Zij vormden het uitgangspunt van de rest van de analyses. Vanwege het fluïde karakter van de groepen en de uitgevoerde tussenanalyse (zie de stappen hiervoor) is de selectie van personen waarop het onderzoek zich richt iets anders tot stand gekomen dan in Amsterdam en Utrecht. Gevolg is dat de analyse in Dordrecht zich meer heeft gericht op de vast kern van de groep en minder op meelopers.

4.2.2 Politiecontacten van aangehouden verdachten

Er zijn diverse politieregistratiesystemen geraadpleegd om zicht te krijgen op de criminele carrière van de 36 personen. Het zal duidelijk zijn dat we hiermee slechts een zeer beperkt deel van de daadwerkelijk gepleegde delicten in beeld hebben. Deze personen plegen met zekerheid een veelvoud aan delicten waarvoor ze niet worden gepakt. Toch mag verondersteld worden dat hetgeen uit de registratie naar voren komt een redelijk beeld schetst van het criminele profiel van de selectie van voormalige personen behorend tot Tektos. We zetten de belangrijkste gegevens op een rij.

Registraties in HKS

Het zal niemand verbazen dat alle 36 personen in hun criminele carrière tientallen keren door de politie zijn gehoord als verdachte van een misdrijf. Het blijkt dat de 36 kernleden van Tektos bijna 800 antecedenten hebben opge-

82 In dit concrete geval nemen ze dus een centrale positie in een (of beide) subnetwerk(en). Het gaat om 30 personen uit voornoemde selectie van 75.

83 In dit concrete geval zijn het zes personen die in beide subnetwerken opereren.

84 Het merendeel (30) afkomstig uit de eerste selectie van 75.

bouwd.⁸⁵ De antecedenten hebben voor ruim 40 procent betrekking op vermogensdelicten (zie tabel 4.1). Ruim een vijfde heeft te maken met geweld. Hieronder vallen diefstal met geweld, mishandeling, bedreiging, geweldpleging en doodslag. Het gewelddadige karakter van Tektos (en ook deze selectie) blijkt uit het feit dat bijna een derde te boek staat onder code 4: vuurwapengevaarlijk. Van de 800 antecedenten hebben er 35 betrekking op de Wet Wapens en Munitie en dat is uitzonderlijk veel. Het gebruik van vuurwapens – zo bleek ook uit een inhoudelijke analyse van dergelijke geweldsincidenten – werd (en wordt) door leden van Tektos niet geschuwd. Ook hebben vier van hen een codering voor verzetpleger. Aanhouding van deze personen impliceert een hoog risico op verzet en geweld tegen politie.

Een politiefunctionaris:

‘We hielden een opiumcontrole, waarbij drie personen werden aangehouden. Op dat moment stroomde nagenoeg de hele wijk uit om zich er eens even mee te bemoeien. Er was een hoop woede en frustratie, mede doordat een aantal van hen behoorlijk op de huid werd gezeten door de handhavingsteams. Vergeleken met een paar jaar geleden gaat een aanhouding stukken gemakkelijker. Je moet het nog wel goed voorbereiden en ter plekke ook goed je kop erbij houden hoe je het best kunt aanhouden zonder escalatie, maar het gaat wel gemakkelijker. Maar je hebt nog steeds dat het binnen een mum van tijd zwart van de mensen staat. De saamhorigheid – als de politie optreedt – die is er wel.’

Tabel 4.1: Overzicht van type delicten waarvoor de 36 personen uit Tektos in HKS staan geregistreerd

Type delict	n	%
Vermogen	332	41,9
Geweld	178	22,4
WWM (wapens)	35	4,4
Openbare orde	78	9,8
WVW (verkeer)	53	6,7
Opium	55	6,9
Brandstichting	4	0,5
Overig	58	7,3
Totaal	793	100

85 Een gemiddelde van ruim 20.

Registraties in BVH, BPS en Xpol

Naast HKS zijn de aangehouden verdachten via Blueview bevraagd in BVH, BPS en Xpol. Daarbij kunnen maximaal de gegevens van de laatste vijf jaar worden teruggevraagd. In totaal gaat dan om 581 registraties van de 36 personen op de politielijst, een gemiddelde van 16 registraties per persoon. In tabel 4.2 staat een overzicht van de type delicten waarvoor de geselecteerde 36 personen in beeld kwamen.

Tabel 4.2: Overzicht van type delicten waarvoor de 36 personen uit Tektos staan geregistreerd in BVH, BPS en XPOL

Type delict	n	%
Vermogen	35	6,0
Geweld	74	12,7
WWM (wapens)	16	2,8
Openbare orde	92	15,8
WVW (verkeer)	66	11,4
Opium	30	5,2
Zeden	3	0,5
Overig	265	45,6
Totaal	581	100

Registraties in Basisvoorziening Opsporing

Naast de HKS- en BVH-gegevens zijn er ook mutaties onttrokken aan gegevens uit BVO. Dit is het landelijke informatiesysteem voor het eenduidig vastleggen, verrijken en beheren van opsporingsinformatie. Maar liefst 20 van de 36 leden van Tektos (56%) komen in de afgelopen vijf jaar voor in dit systeem en worden genoemd bij diverse opsporingsonderzoeken. In totaal komen deze 20 personen 94 keer voor in BVO. De mutaties zijn zeer verschillend qua inhoud en hebben betrekking op het verhoren en observeren van verdachten, informatie over overvallen, criminele contacten van de verdachten en opvallende informatie uit tapverslagen.

4.2.3 Prevalent criminaliteitsprofiel

Op basis van de politieregistraties is het mogelijk vast te stellen of, hoe vaak en waarvoor de leden van Tektos in beeld komen in verband met criminele feiten (zie §4.2.2). Met de aard van de gepleegde delicten is een beeld te geven van waar de groepsleden zich in de loop der tijden al dan niet in hebben gespecialiseerd. Het soort criminaliteit waar ze zich vooral mee bezighouden, levert het *prevalent criminaliteitsprofiel*; een soort criminele vingerafdruk.

De 36 personen hebben zich in de loop der jaren vooral schuldig gemaakt aan vermogenscriminaliteit (winkeldiefstal, inbraak, autodiefstal en vooral drugshandel), geweldsdelicten (zoals straatroof en diefstal met geweld), zogenaamde ripdeals en – zeker in de latere jaren – gewelddadige (woning)overvallen. Daarbij wordt wapengebruik niet geschuwd en vallen gewonden en doden.

Dergelijke vermogens- en geweldsdelicten pleegden (en plegen) de 36 Tektosleden vaak in groepsverband. Het begon met min of meer toevallige coalities, waarbij acht tot tien en soms zelfs twintig personen betrokken waren bij één delict. Het ging dan vaak om intimidatie en geweld in groepsverband. De omvang van de groep werkte hier al bij voorbaat afschrikwekkend. Dat kwam volgens betrokken politiemensen ook tot uiting in de lage aangifte- of meldingsbereidheid van bewoners. Vooral bij overlast durven veel bewoners geen aangifte te doen. Nadat Tektos uit het straatbeeld verdween, veranderde ook de werkwijze. Een belangrijk deel van deze 36 personen had inmiddels een crimineel contactennetwerk opgebouwd waaruit selectief gelegenheidscoalities werden gevormd. We zien bijvoorbeeld dat deze personen in kleinere groepjes van drie tot vier man (woning)overvallen plegen of in beeld zijn vanwege drugssmokkel.

Drugshandel (en -gebruik)

Als we het hebben over specialisatie, dan is het merendeel van de 36 leden van Tektos (ongeveer 28 personen) in beeld vanwege drugshandel of drugssmokkel (en in het verlengde daarvan heling). Binnen deze groep zien we veel verwantschap.⁸⁶ Het gaat om harddrugs (met name cocaïne), maar daarnaast worden deze personen ook in verband gebracht met de exploitatie van zogenaamde wiethokken (illegale hennepplantages) en zich daaromheen afspelen de ripdeals.

86 Een beeld dat we vaker zien als het om drugshandel gaat.

Het merendeel van de door ons geselecteerde 36 personen is in die jaren actief als dealer. Ze verkopen – zo blijkt uit de overleveringen – hun drugs openlijk op straat en vanuit drugspanden. Daarbij komt het regelmatig tot confrontaties tussen dealers onderling. Maar niet alleen tussen dealers, ook klanten worden geïntimideerd en gemolesteerd. Belangrijk is dat een derde van deze voormalige vaste kern van Tektos langzamerhand zelf verslaafd is geraakt. Ter illustratie: één persoon heeft code 1 (alcoholist) en elf personen hebben code 2 (harddruggebruiker). Een gegeven dat een flinke stempel drukt op het verloop van hun criminele carrière, zo blijkt verderop bij het beschrijven van die carrière.

Verslaafd

S.T. heeft heel lang gedeald in harddrugs, ook na 2000. Hij heeft bijna 30 antecedenten, veel op het gebied van de Opiumwet. Hij verkocht altijd bolletjes cocaïne op straat. Het geld werd dan direct omgezet in drank. Hij was zeer agressief. 'Klanten die niet tevreden waren en verhaal kwamen halen, sloeg hij de straat over,' aldus een betrokkene. Niet bekend was waar hij zijn drugs vandaan haalde. Er liepen lijnen naar andere leden van Tektos, maar ook naar criminelen in Rotterdam. Tot op de dag van vandaag is hij verslaafd (alcoholist).

Onder deze dealersgroep vinden we – zoals verderop duidelijk zal worden – de meeste personen die carrière hebben gemaakt en gerekend kunnen worden tot de personen die actief zijn in de zwaardere criminaliteit. Ze maken deel uit van de georganiseerde misdaad en zijn nog steeds actief in de drugssmokkel. Met name de smokkelroute vanuit het Caribisch gebied via Schiphol is bekend: de bolletjesslikkers.

Criminele invloeden

S.D. is groot geworden in de drugshandel. Nu is hij een ZwaCri-subject (code 4: vuurwapengevaarlijk). Hij woont inmiddels al jaren niet meer in Dordrecht en is daar ook al jaren niet meer in beeld. Destijds was hij een dealer van harddrugs in Dordrecht en ook in Den Haag.⁸⁷ Hij bracht de

87 In 2010 staat hij nog geregistreerd met een antecedent op het gebied van de Opiumwet.

meeste tijd door op Bonaire. Het was een slimme jongen die betrokken was bij de internationale drugshandel. Hij handelde ook in valse paspoorten. Hij had echt een organisatie om de drugshandel heen gebouwd, net als B. en J. Er werkten mensen voor hem die de bolletjesslikkers benaderden, andere die het weer afhandelden als de bolletjesslikkers geland waren et cetera. In hoeverre zijn criminele invloed in Dordrecht echt verdwenen is, is de vraag. Relevant in dit verband is dat zijn zoon nog wel staat ingeschreven in Dordrecht.⁸⁸

Gewelddadig karakter

De drugsscene is per definitie gewelddadig. Dat kenschetst dan ook de geschiedenis van Tektos uit-en-te-na. Tektos is vanaf het begin een gewelddadige criminele groepering. Dat zien we ook terug in de criminele carrière van onze 36 personen. Al in de vroege jaren (rond 2000) pleegden ze in kleine, min of meer bewust gevormde, coalities van twee tot drie personen straatroven en overvallen. In deze context worden klagende bewoners,⁸⁹ potentiële kopers of concurrerende drugsdealers geïntimideerd, bedreigd en mishandeld. Ook was een aantal van hen betrokken bij de dodelijke schietincidenten in de wijk.

Dodelijke schietpartij

‘De rechtbank in Dordrecht heeft gisteren [...] en [...] tot respectievelijk tien en vijf jaar veroordeeld voor de dodelijke schietpartij in Oud-Krispijn op 25 juli dit jaar. De andere twee verdachten [...] en [...], tegen wie respectievelijk vier en acht jaar cel was geëist, werden vrijgesproken wegens gebrek aan bewijs. [...] was de chauffeur van de vluchtauto. De officier had in haar eis rekening gehouden met het feit dat [...] vermindert toerekeningsvatbaar is. De vier verdachten waren betrokken bij de moord op de 31-jarige S. Carsilia en een poging tot moord op Carsilia’s broer. De moord zorgde voor veel onrust in de Dordtse volksbuurt. Twee dagen later onttaarde dit in een confrontatie met de politie. Daarbij voelden agenten zich genoodzaakt enkele waarschuwingsschoten te lossen.’
(Bron: De Dordtenaar, 1999)

⁸⁸ En gerekend kan worden tot de vaste kern van de Rembrandtlaangroep.

⁸⁹ Vooral bij (drugsgelateerde) overlast durven veel bewoners geen aangifte te doen (lage aangifte- en meldingsbereidheid).

Een belangrijk deel van deze 36 personen was betrokken (speelde een hoofdrol) bij de eerder beschreven grootschalige incidenten waarbij de politie werd aangevallen, het politiebureau belegerd en auto's in brand werden gestoken. De 36 personen drukten, met andere woorden, in die tijd een stempel op de wijk. Zij bepaalden de regels en dwongen respect af met (de dreiging van) geweld. We typeren dergelijk geweld als territoriaal geweld. En dat gewelddadige gedrag manifesteert zich – zo blijkt uit de politieregistraties en veroordelingen – ook in de daaropvolgende tien jaar. De meeste van deze 36 leden van Tektos komen op oudere leeftijd in beeld voor (ernstige) geweldsdelicten. Het gaat dan om zogenaamd crimineel geweld,⁹⁰ vooral drugsgerelateerd. Geweld is instrumenteel en ter ondersteuning van ander crimineel gedrag. Zo komen deze personen in beeld bij gewelddadige ripdeals, het met geweld leegroven van hennepplantages, maar ook het intimideren, bedreigen en mishandelen van drugskoeriers. Een aantal leden verdient, zoals gezegd, zijn geld met het smokkelen van heroïne (door inzet van zogenaamde bolletjesslikkers).

Circa 10 van de 36 geselecteerde personen zijn vooral actief in de vermogenssfeer, maar ook hier vallen ze op vanwege de gewelddadige wijze waarop ze hier vorm aan geven. In plaats van voor woninginbraken kiezen ze voor woningovervallen en in plaats van voor inbraken in bedrijven en/of instellingen kiezen ze voor ramkraken, snelkraken en overvallen.

We zien bovendien dat het gepleegde geweld bij sommigen in de loop van de jaren extremer wordt.

Code 4 en code 7

Een van de Antilliaanse jongens, S.D.B., komt op zestienjarige leeftijd al in beeld vanwege geweldsdelicten. Hij was destijds een kleine jongen met veel bravoure, die bromfietsen, scooters en motoren stal. Hij aarzelde niet om iemand te bedreigen en was regelmatig betrokken bij vechtpartijen. Inmiddels heeft hij een kleine dertig registraties in HKS op zijn naam staan. Aanvankelijk vooral voor vermogensdelicten, maar in latere jaren met name voor overvallen en berovingen. In 2010 komt hij als begin dertiger in beeld bij enkele ernstige woningovervallen. Daarvoor zit hij momenteel gedetineerd. Hij staat geregistreerd in de politiesystemen onder code 4 (vuurwapengevaarlijk) en code 7 (vluchtgevaarlijk). De indruk van diverse betrokkenen is dat hij is doorgegroeid en tot de zwaardere criminele lichter behoort.

90 Zie ook Beke e.a. 2013.

4.2.4 Tussen stoppen en doorgaan: carrières van de groepsleden gevolgd en beschreven

De uiteindelijke ambitie is het verloop van de criminele loopbaan van de 36 leden van Tektos over de laatste 15 jaar te typeren. Dat gebeurt op basis van de antecedenten en aanvullende kwalitatieve informatie van recherche, de coördinatoren speciale doelgroepen, teamchef, wijkagenten en (voormalige) jeugd- en jongerenwerkers.⁹¹ Daarnaast is gericht gekeken welke leden van Tektos in beeld zijn geweest bij de ZwaCri of subject zijn (geweest) bij een Team Groot-schalige Opsporing (TGO). Tot slot is ook gezocht in openbare bronnen. Op basis van deze bronnen kunnen we de 36 leden van Tektos onderverdelen in drie categorieën. We geven een overzicht in tabel 4.3 en beschrijven vervolgens inhoudelijk de soorten criminele carrières.

Tabel 4.3: Stand van zaken begin 2012 met betrekking tot de leden van Tektos in aantallen en percentages

Categorie	n	%
Uit beeld	10	28
Kleine criminelen	11 ⁹²	30
Grote criminelen	15	42
Totaal	36	100

We plaatsen twee algemene opmerkingen bij de tabel. In de eerste plaats hebben we op basis van het aantal antecedenten, gekoppeld aan de ernst, een onderscheid gemaakt in de subgroep die zich vooral schuldig maakt aan lichtere vormen van criminaliteit (incidenteel versus veelpleger). In de tweede plaats is vastgesteld welke personen kunnen worden getypeerd als grote criminelen. Iets minder dan de helft van de 36 geselecteerde personen krijgt dat predicaat. Bij het bepalen wie we hiertoe rekenen, zijn we deels aangewezen op ‘zachte informatie’.⁹³ Dat laat enige ruimte voor interpretatie. We hebben ervoor gekozen alleen die gevallen mee te nemen waarin meerdere bronnen in die richting wijzen.

We vervolgen met een korte inhoudelijke schets van de criminele carrières van de drie groepen.

⁹¹ Onder meer van het jeugd- en jongerenwerk speciaal gericht op Antillianen.

⁹² Van wie drie personen incidenteel delicten plegen en acht te typeren zijn als veelpleger.

⁹³ Personen die in beeld zijn geweest bij de ZwaCri of subject zijn (geweest) bij een TGO.

Categorie 1: het gaat goed of de jongens zijn uit beeld (n=10)

Ruim een kwart van de voormalige leden van Tektos is uit beeld. Om direct de illusie weg te nemen: uit beeld zijn betekent hier een van de volgende drie opties:

- overleden;
- gestopt;
- elders actief.

Overleden of langdurig opgenomen (n=2)

Enigszins cynisch kan gesteld worden dat overlijden de enige echte garantie is dat iemand geen criminele feiten meer pleegt. Het gaat om één persoon die vroeger fanatiek meedeed aan illegale straatraces. Bij een dergelijke race in 2005 is hij dodelijk verongelukt. Daarnaast is een persoon langdurig opgenomen in een psychiatrische kliniek. En ook dat is een garantie voor het niet meer in beeld komen voor criminele activiteiten.

Gestopt of niet meer actief (n=5)

Dan is er een tweede groep van vijf personen waarbij ergens tussen 2000 en 2012 het aantal registraties in landelijke politiesystemen stopt en waarvoor diverse geraadpleegde bronnen geen sluitende argumenten kunnen vinden. Aardig is dat bij twee hiervan de kans bestaat dat ze daadwerkelijk zijn gestopt (of althans zich maar zeer beperkt bezighouden met criminele activiteiten). Het zijn figuren die in de voorafgaande jaren een tamelijk licht criminaliteitsprofiel hadden (zich alleen schuldig maakten aan lichtere feiten), bovendien een baan hadden als schilder, stukadoor en stratenmaker en ook gedurende langere tijd een stabiele relatie hadden (vaak met de verantwoordelijkheid voor een aantal kinderen). Een respondent:

‘L.Z. had destijds nogal wat drugsgelateerde antecedenten. Hij verkocht bolletjes cocaïne samen met R.R. en B.T. Deze jongens hadden aanzien door de wapens die ze bij zich hadden en de criminaliteit die ze pleegden. Hij heeft in die tijd een paar jaar gezeten. Later is hij gaan werken als aannemer en stukadoor. Hij heeft op dit moment al heel lang een relatie met dezelfde vrouw, waarbij hij vier kinderen heeft. Zijn laatste antecedent dateert van 2000.’

Bij de andere drie is het – gezien hun veelheid aan antecedenten en de consequente cyclus waarin die voorkomen – zeer onwaarschijnlijk dat ze voor een deugdzaam leven hebben gekozen. Het gaat om personen die vaak vanaf 1995 jaarlijks in beeld zijn (met uitzondering van periodes waarin ze zijn gedetineerd). In tabel 4.4 geven we de lijst met antecedenten van een van hen weer ter illustratie.

Tabel 4.4: Lijst van antecedenten

Antecedenten (HKS)		
Jaar	Aantal antecedenten	Soort
1993	1	Diefstal
1994	4	Vernielingen/diefstal
1995	5	Afpersing/diefstal (met geweld) e.d.
1996	8	Diefstal (met geweld)/joyriding/rijden onder invloed/ verlaten plaats ongeval
1997	5	Diefstal (met geweld)/ inbraak/ meeneed/vernieling
1998 ⁹⁴	1	Diefstal met geweld
2001	1	Belediging
2002	1	Dealen harddrugs
2006	1	Dealen harddrugs
2007	5	Vernieling / mishandeling/ bedreiging
2008	1	Belediging
2008-2012	Sinds 2008 niet meer voorkomend in HKS	

Er zijn wel geruchten ontrent het huidige lot van deze drie personen die midden in een actieve criminele carrière ineens van de aardbodem lijken te verdwijnen. Zo lijkt het erop dat de persoon uit tabel 4.4 in Brazilië is opgepakt in verband met drugs en daar een langdurige gevangenisstraf uitzit. Maar deze informatie is te ‘zacht’ om hem bij de laatste categorie (zwaar crimineel) te voegen. Vooralsnog geldt voor deze drie leden van Tektos dat ze uit beeld zijn en het is onduidelijk of ze crimineel nog actief zijn.

Elders actief (n=3)

Van drie personen geldt dat ze zich elders hebben gevestigd. In één geval gaat het om een andere stad in Nederland en de andere twee zijn uitgeweken naar

94 Veroordeling op basis van woningovervallen.

het buitenland. Op basis van de beschikbare informatie is het redelijk te veronderstellen dat ze daar deel uitmaken van de internationale, georganiseerde criminaliteit. Een respondent:

‘D.R. is een geharde crimineel, oorspronkelijk afkomstig uit Bosnië, uit het voormalige Joegoslavië. Zijn familie heeft zeer waarschijnlijk banden met de Italiaanse maffia, en heeft ook veel onroerend goed daar. D.R. was echt gevaarlijk op straat, getuige zijn betrokkenheid bij verschillende geweldsincidenten. Na ruzie in een Turks buurtcentrum heeft hij bijvoorbeeld een aantal schoten gelost. Later is hij gevlucht toen hij werd gezocht in verband met een steekpartij. Er zijn aanwijzingen dat hij zich in Italië bevindt.’

‘B.H. is de ex van M. en tot op de dag van vandaag actief als dealer. Hij is ongeveer drie jaar geleden vertrokken naar Curaçao. Het CJIB heeft wel een strop aan hem, want hij heeft in de tijd dat hij hier rondliep een vermogen afgerekend aan boetes. Er zijn overigens pogingen gedaan samen met de politie op Curaçao het adres te bezoeken dat hij had opgegeven, maar dat bleek niet te kloppen. Er zijn aanwijzingen dat hij smokkelroutes vanuit het Caribisch gebied coördineert.’

Categorie 2: kleine criminelen (n=11)

Er zijn, zoals uit voorgaande analyse blijkt, bepaald geen bewijzen voor *desistance* – het verschijnsel waarbij personen vaarwel zeggen tegen hun criminele carrière. Ook personen met een gezin (de meesten hebben een relatie of zijn getrouwd en hebben kinderen) zijn nog altijd crimineel actief.

‘B.Th. komt onder andere in beeld voor huiselijk geweld, waarbij hij zijn vriendin mishandelde. Zij deed dan aangifte tegen hem, maar trok die dan wel of niet onder druk weer in. Ze hadden samen een kindje, waardoor ze op een bepaalde manier tot elkaar waren veroordeeld. De twee hadden een soort haat-liefdeverhouding met elkaar. Het leek wel of ze niet met elkaar, maar in elk geval ook niet zonder elkaar konden leven. De gevoelige snaar bij B.Th. is het dochttertje dat hij bij zijn Nederlandse vriendin heeft, dat voor hem heel belangrijk is en met wie hij ook in een verhoor wel te raken was. Zo heeft hij samen met anderen een ramkraak

gepleegd op een speelgoedzaak, mede omdat B.Th. graag wat speelgoed voor zijn dochtertje wilde scoren. Zijn vriendin heeft nog steeds contact met hem, en ook toen hij vastzat, bezocht zij hem wel in de gevangenis.’

We typeren deze categorie als *kleine krabbelaars*. Ze plegen kleine vermogensdelicten (waaronder dealen en heling), zorgen voor de nodige overlast en openbare-ordeproblemen, maken zich schuldig aan verkeersdelicten, het houden van wietplantages of (bijstands)fraude. Deze groep komt ook in beeld bij intimidatie, bedreiging en geweld (vaak in de relationele sfeer). Het zijn, kortom, sociaal zwakkere personen die voor een belangrijk deel zijn afgeleden als gevolg van alcoholmisbruik en/of drugsverslaving (soms gepaard gaand met psychische problematiek). Circa een derde van de 36 geselecteerde personen kan tot deze categorie worden gerekend. Gemeenschappelijk is hun sociaal zwakkere achtergrond, ook al in de tijd waarin ze actief lid waren van Tektos.⁹⁵

Een respondent:

‘P.M. gebruikte drugs, woonde in Krispijn, maar maakte niet echt deel uit van de groep. Zijn vader werd destijds de koning van Krispijn genoemd en deed ook alles wat verboden was. Zij waren altijd op problemen uit, altijd op rellen uit, altijd de confrontatie met de politie zoeken. Als de zoon werd aangehouden, dan moesten ze met “zijn allen erop” om hem aan te houden. Hij bokste vroeger. Had een gebruiksaanwijzing. Hij was traag van begrip, licht verstandelijk gehandicapt. Hij was schilder, maar kreeg steeds conflicten met zijn werkgevers.’

Typerend voor de groep kleine criminelen is ook de verslavingsproblematiek. Zoals gezegd, heeft één persoon code 1 (alcoholist) en hebben elf personen code 2 (harddrugsgebruiker).⁹⁶ Dit bepaalt in grote mate hun criminele carrière. De nuance binnen deze groep zit eigenlijk alleen in de mate waarin ze maatschappelijk zijn gemarginaliseerd. Het merendeel is als verslaafde verafgeleden en komt veelvuldig in aanraking met politie en justitie. Van de elf personen die we rekenen tot deze categorie zijn er acht te kwalificeren als veelpleger.

⁹⁵ Vier van hen zijn licht verstandelijk gehandicapt.

⁹⁶ Een persoon is dus zowel alcoholist als harddrugsgebruiker.

Handel in verdovende middelen

De junks kochten heel graag bij ‘de Arabier’ (bijnaam in Curaçao voor een goede handelaar), zoals B.K. werd genoemd. Hij leende ze ook drugs, zodat ze bij hem terug moesten komen. Hij stond waar P. en zijn maatjes ook stonden. Dan kochten ze bij hem en niet bij de anderen, waardoor er ruzie kwam. Er kwamen niet alleen junks uit Dordrecht, maar ook uit omliggende gemeenten. Op straatniveau was hij een grote meneer. Ze betaalden hem terug met bijvoorbeeld gestolen spullen of kwamen aan het eind van de maand met hun uitkering. Hij heeft nog nooit gewerkt, maar kon met de verkoop van harddrugs in zijn levensonderhoud voorzien.

‘Hij was destijds een veelpleger in de regio Zuid-Holland-Zuid en had veel antecedenten op het gebied van diefstal, diefstal van auto’s en vervolgens rijden zonder rijbewijs. Hij pleegde zijn delicten meestal alleen. Ook veel achtervolgingen door de politie en verder een beetje dealen, maar hoofdzakelijk om zijn eigen gebruik te kunnen bekostigen. Hij handelde ook, maar meer het kruimelwerk. Het was een gebruiker van met name cocaïne. Op een gegeven moment heeft hij een enkele reis Curaçao aangeboden gekregen door de gemeente, in overleg met het bureau veelplegers. Dat is inmiddels ruim drie jaar geleden. We hebben hem toen bezocht in het huis van bewaring en daar met hem over gesproken. Hij wilde zelf ook wel graag terug, maar had daar geen geld voor. Het was destijds een vrijwillig traject. Hij zit nog steeds op Curaçao, want hij is vorig jaar nog door de politie bezocht. Hij woont daar bij zijn moeder in een van de slechtste wijken op Curaçao; Sera Fortuna. Als hij wordt bezocht, gaat er wel steeds een collega van het wijkbureau mee de wijk in, want die wijk is gevaarlijk. Hij ziet er nog steeds heel slecht uit. Op Curaçao is de aanvoer en het aanbod van cocaïne vele malen groter dan in Nederland. De prijs voor een gram cocaïne op Curaçao is vijf Antilliaanse guldens.’

Categorie 3: grote criminelen (n=15)

Iets minder dan de helft van de 36 geselecteerde personen krijgt nu, ruim 15 jaar na dato, het predicaat ‘grote crimineel’. Dat heeft primair te maken met de planmatigheid en professionaliteit waarmee de delicten worden gepleegd.

Wat opvalt bij de criminele records van deze vijftien personen, is niet zozeer de professionaliteit waarmee ze criminaliteit plegen, maar vooral de ernst van de gepleegde criminaliteit. Illustratief is dat elf van hen de code 4 (vuurwapen-

gevaarlijk) hebben. Het gebruik van geweld is dan ook – zoals we meerdere keren hebben betoogd – dé rode draad bij het analyseren van de groep Tektos en de daaropvolgende criminele carrières van de 36 geselecteerde personen die toentertijd een hoofdrol speelden.

Schieten op de Botermarkt

‘De 30- jarige [...] is op last van de officier van justitie op vrije voeten gesteld. Volgens de officier waren er onvoldoende ernstige bezwaren om [...] nog langer in voorlopige hechtenis te houden. De man zou op 2 december voor de rechtbank moeten verschijnen, maar de zaak gaat nu niet door. [...] zat drie maanden vast omdat het OM hem verantwoorde- lijk hield vanaf een bromscooter op een 21-jarige Dordtenaar te hebben geschoten, waardoor deze kwam te overlijden. Ook een andere plaatsge- noot die op 13 augustus naast het slachtoffer in het portiek van café De Stapper aan de Wijnstraat stond, raakte gewond. Dit slachtoffer staat don- derdag terecht voor zijn aandeel in een schietpartij op de nabijgelegen Botermarkt, drie dagen voor het dodelijke vuurgevecht. Volgens het OM is er een duidelijk verband tussen beide schietpartijen.’

(Bron: politie.nl)

Ten aanzien van het geweld zijn twee subgroepen te onderscheiden. Bij de eerste sub- groep (circa negen van de vijftien personen) komt het gewelddadige karakter tot uiting in de manier waarop vermogenscriminaliteit gepleegd wordt. Het gaat om gewelddadige (woning)overvallen, gijzelingen, ramkraken en dergelijke.

Disproportioneel geweld

Bij de woningovervallen werden bewoners ernstig bedreigd en mishan- deld. Er werden auto's meegenomen, sieraden, geld en dergelijke. Ze opereerden in de hele regio (Papendrecht, Vlaardingen, Dordrecht). De modus operandi van de woningovervallen was heel gewelddadig. Alle verdachten waren gewapend (onder meer met geweren met afgezaagde loop) en verschaften zich de toegang tot de woning door de achterdeur met veel geweld open te breken, waarbij de hele deur platging. De daders gingen meteen door naar de slaapkamer, waar de bewoners, die vaak al op bed lagen, met vuurwapens werden bedreigd en gedwongen tot

medewerking. Tijdens een van deze woningovervallen werd de vrouw des huizes in een kast opgesloten na met een vuurwapen te zijn bedreigd. Vervolgens werd dan de complete woning doorzocht op zoek naar geld, autosleutels en sieraden. Uiteindelijk werd de groep gepakt op basis van een klein DNA-spoor op een plastic tas en het feit dat de gestolen auto, een heel dure Audi, was uitgerust met een zogenoemd GPS track & trace.⁹⁷ Terwijl de groep getapt werd, is besloten in te grijpen omdat er nieuwe overvallen op stapel stonden. Uiteindelijk begonnen een paar jongens te praten en konden ze worden veroordeeld. Er rolden forse gevangenisstraffen uit. M.Ch. spande de kroon met negen jaar gevangenisstraf.

Bij de tweede subgroep is het geweld vooral drugsgerelateerd. Het gaat om ripdeals, gewelddadige berovingen van hennepplantages, intimidatie of bedreiging van andere dealers en/of klanten. Dergelijke geweldsdelicten worden toegeschreven aan circa zes van de vijftien personen.

Gewelddadige drugscriminaliteit

Drie groepsleden waren familie van elkaar. Een familielid werkte op het vliegveld van Curaçao, waardoor zij harddrugs van Curaçao naar Nederland konden smokkelden. Het drietal was zeer gewelddadig. Zij waren vaak in het bezit van vuurwapens en messen. Een van de eerste moorden in Krispijn is gepleegd door een van de leden van Tektos. 's Middags had er al een bedreiging in de wijk Krispijn plaatsgevonden. Daarvan was ook aangifte gedaan. De aanleiding voor deze moord was een ruzie tussen dealers op een feestje dat was georganiseerd door B. Op dat feest, een barbecue, is onenigheid ontstaan en toen is er iemand neergeschoten (op slag dood). Hij maakte eigenlijk geen deel uit van de groep, maar was wel een bekende dealer van harddrugs.

Z.P. heeft een hele poos gedetineerd gezeten, is weer vrijgekomen, maar daarna weer opgepakt voor geweld, mishandeling et cetera. Was destijds een heel vervelend ventje. Hij woonde in die tijd recht tegenover de politiepost. In 2001 waren hij en twee anderen betrokken bij een schietpartij in een discotheek. De aanleiding tot deze schietpartij, waarbij een schietballpoint was gebruikt,⁹⁸ was dat een Antilliaan uit Tilburg boos had gekeken.

Het is ingewikkeld om te bepalen wie van deze vijftien personen is doorgedrongen tot de wat zwaardere, georganiseerde criminaliteit. Niet óf ze actief zijn in de zwaardere (georganiseerde) criminaliteit, maar wel hoe hoog ze zijn gestegen op de criminele ladder, is de vraag. Bij het bepalen wie we daartoe rekenen, zijn we – zoals eerder gezegd – aangewezen op ‘zachte informatie’. Dat laat enige ruimte voor interpretatie. Bovendien geldt daarbij dat de mate waarin men erin slaagt uit beeld te blijven bij justitie mede een graadmeter kan zijn voor de positie binnen de georganiseerde criminaliteit en de mate van succes.

De recherche aan het woord:

‘B.Ch. zit nog gedetineerd op dit moment voor overvallen en berovingen. Hij was destijds een kleine jongen met veel bravoure, die bromfietzen, scooters en motoren stal, maar was in 2010 betrokken bij onder andere woningovervallen. B. is een voorbeeld van een jongen die duidelijk is doorgegroeid. Maar hoe ver hij is gestegen op de criminele ladder is onduidelijk. In ieder geval is hij op dit moment in beeld bij ZwaCri.’

‘R.N. is wel iemand die regelmatig in beeld komt, maar het is niet altijd te bewijzen. Wordt regelmatig gepakt voor woninginbraken. Is een slimmerik, die veel meer doet dan wij weten. Hij is in 2007 nog gepakt voor een beroving, waar ook dossier van is opgemaakt. In 2008 is hij ook nog aangehouden ter zake mishandeling. Het is een figuur die in beeld zou moeten zijn bij ZwaCri, en dan vooral inzake woninginbraken.’

‘F.G. is een overvaller, die – voor zover bekend – nog nooit heeft gewerkt. Hij zit ook in de handel in harddrugs. Zijn laatste bekende beroving stamt uit 2005. In diezelfde tijd is hij verdachte geweest van een schietpartij in de [...] in Dordrecht.⁹⁹ De beelden die daarvan destijds zijn gemaakt, waren echter van een dusdanig slechte kwaliteit dat dit feit niet kon worden bewezen. Hij heeft ook een poos vastgezeten voor een gijzeling in Amsterdam, waar hij vier jaar gevangenisstraf voor heeft gekregen. Dan komt hij – vlak na zijn vrijlating – weer in beeld voor het bezit van een vuurwapen. En dit jaar is hij in het midden van het land aangehouden voor een zedendelict. Er bestaat geen twijfel dat F. kan worden

97 Een systeem waarmee de auto via de satelliet is te volgen.

98 Zo’n wapen is niet te traceren bij bodyscans en daarom werd er bewust gebruik van gemaakt.

99 Heeft code 4 (vuurwapengevaarlijk).

gekwalificeerd als een zware crimineel die ook nu nog actief is op allerlei gebieden.’

Van drie (en wellicht vier) personen zou men kunnen besluiten ze te plaatsen in de categorie middelzware criminaliteit (MiCri). Ze verdienen goed geld in de drugshandel en komen vanuit die positie in aanraking met de grotere jongens. Bij het precies bepalen van hun status zou, met andere woorden, een gedetailleerder profiel moeten worden gemaakt.

‘S. maakte vroeger deel uit van Tektos. Hij had – net als de anderen – maar één doel: zo veel mogelijk bolletjes verkopen. Nu is dat nog steeds zo, hij handelt nog steeds. Hij vertoont nog steeds hetzelfde intimiderende gedrag. Er zit wel een steekje bij hem los, dat zeggen de jongens zelf ook. Hij draagt bijvoorbeeld een winterjas in hartje zomer. Hij bouwt ook niet echt iets op. Alles wat hij verdient, geeft hij direct weer uit. Hij heeft wel een paar klappers gemaakt door ripdeals. Hij is ook enkele keren gepakt voor zware mishandeling en afpersing. Toch blijft het een middenmoter. Hij trok wel met de grote jongens op, maar hoorde er niet echt bij.’

Relatief veel doorgroei naar zware criminaliteit

Dat in vergelijking met de twee voormalige jeugdgroepen in Utrecht en Amsterdam een relatief groter deel wordt gerekend tot de categorie ‘grote crimineel’,¹⁰⁰ heeft volgens onze analyse in de eerste plaats te maken met de hardnekkige criminele carrières (inclusief gewelddadig karakter) van de leden van Tektos. Dat resulteert – zeker in de latere criminele carrière – in het plegen van zwaardere delicten. Deze personen worden daarmee ook eerder subject van ZwaCri of onderwerp van een TGO.

Wat waarschijnlijk ook meespeelt, is de betrokkenheid bij drugshandel en vooral drugssmokkel. Personen die zijn ingevoerd in de laatstgenoemde tak van criminaliteit hebben meer mogelijkheden ongestoord een criminele carrière op te bouwen.¹⁰¹ Bovendien is er veel geld mee te verdienen. De indruk bestaat dat enkele personen die vroeger deel uitmaakten van Tektos zijn doorgegroeid en deel uitmaken van de internationale drugshandel.

¹⁰⁰ Van ruim een kwart daar tot circa veertig procent hier.

¹⁰¹ De pakkans van internationale drugssmokkel is zeer klein. Er is maar weinig opsporingscapaciteit gereserveerd voor dit thema.

‘[...] is een persoon in de organisatie die de slikkers vanuit Curaçao begeleidde. Hij is twee jaar geleden bij de ZwaCri nog bron van onderzoek geweest. Er is informatie dat hij veel geld heeft geïnvesteerd in Curaçao.’

‘S.L. woont inmiddels in Brussel (België) samen met een vrouw en vier of vijf kinderen.¹⁰² Daar heeft een onderzoek naar hem gedraaid in verband met mensenhandel. Hij komt uit een crimineel nest. Zijn vader is betrokken bij grootschalige drugshandel, waar hij zeven jaar gevangenisstraf voor heeft gekregen. In die periode is hij naar het buitenland gevlucht, waar hij een identiteit heeft aangenomen van iemand die al was overleden. Toen hij daar door de politie werd gecontroleerd, bleek dat de persoon wiens naam hij had aangenomen, voor moord werd gezocht. Bij een controle is hij gepakt en hij zit nu vast. Eerdaags zal hij [de vader, red] vrijkomen.’

Dat aan deze subgroep meer prioriteit zou moeten worden gegeven, blijkt wel uit de mate waarin nieuwe generaties hen als lichtend voorbeeld zien voor het succes dat men kan hebben in de criminele drugs wereld. De negatieve invloed die de subgroep uitoefent op jonge generaties moet niet onderschat worden.

‘C.B. is absoluut een ZwaCri-klant. Zijn basis was al niet goed, zijn vader was ook dealer en snoof, dat was zijn voorbeeld. Hij is in zijn voetsporen getreden (snuiven en dealen). Ook zijn neefjes zitten in die wereld (nu 15, 16 jaar oud).¹⁰³ Er hebben verschillende onderzoeken naar hem gelopen. Eén naar witwassen, dat overigens destijds niet is afgerond. Hij zit tot op de dag van vandaag in de handel in drugs. Hij was laatst nog in beeld toen hij iemand had opgezocht die voor hem altijd de bolletjes cocaïne draaide en die had geprobeerd een soort van ripdeal in scène te zetten. Ook was hij medeverdachte van een ripdeal in Amsterdam, waar het slachtoffer zijn huis via de regenwaterafvoer trachtte te ontvluchten. De pijp brak echter, waardoor het slachtoffer van driehoog naar beneden viel, rugletsel opliep en nu in een rolstoel zit. Heeft verspreid over de periode (slechts) dertien antecedenten, maar het zijn wel allemaal zware delicten.’

¹⁰² Zijn vrouw is veroordeeld voor zakkenrollerij en zit in een penitentiaire inrichting.

¹⁰³ Zie §4.3.

4.3 Tektos ‘nieuwe stijl’

Is Tektos verdwenen? Hebben zich al nieuwe criminele (jeugd)groepen gemanifesteerd? Medio 2012 concentreert de aandacht zich vooral op een criminele groep die zich ophoudt in de Mauvebuurt.¹⁰⁴ We noemen dit de Rembrandt-laangroep. De groep varieert van 40 tot 100 personen en bestaat voornamelijk uit (jong)volwassenen. Ze zijn afkomstig uit heel Dordrecht. Daaromheen opereren 20 à 30 jongeren die zich bezighouden met dealen. De meerderheid van deze groep bestaat uit Marokkaanse jongeren, aangevuld met Antilliaanse jongeren, een jongen uit het voormalige Joegoslavië, enkele Nederlandse jongeren en twee of drie Irakese jongeren.

Personen uit deze criminele groep zijn met enige regelmaat betrokken bij geweldsincidenten. Daarnaast zijn ze verantwoordelijk voor een aantal scooter-diefstallen en (gewapende) woningovervallen. Dat het hier een ernstig criminele groep betreft, blijkt wel uit het feit dat onlangs drie ‘kopstukken’ zijn veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf voor een gewapende woningoverval. De wijkagent stelt onomwonden:

‘We hebben daar te maken met georganiseerde criminaliteit. Dat blijkt uit de dure auto’s die ze rijden en dure kleding die ze aanhebben. Regelmatig vinden er ripdeals plaats of worden wiethokken overvallen.¹⁰⁵ Ook krijgen we informatie over koeriers die rechtstreeks vanaf Schiphol hun bolletjes komen afleveren.’

Verontrustend is dat er achter de schermen een aantal zware jongens actief is. Het gaat om zo’n tien man die het echt goed voor elkaar hebben. Zij organiseren de drugshandel, variërend van de wiethokken tot de invoer van cocaïne. De verkoop vindt veelal plaats in kleine hoeveelheden op straat, maar ook wel vanuit woningen.

104 De Mauvebuurt (onderdeel van Krispijn) bestaat onder andere uit de Mesdagstraat, de ‘beruchte’ Breitnerstraat, de Willem Marisstraat en het Mauveplein. Er is hier gesloopt en herbouwd, een ander deel ligt nog braak.

105 Illegale hennepplantages (in de volksmond ‘wiethokken’ genoemd) worden met regelmaat geript, soms met het nodige geweld.

4.3.1 Relaties met de groep Tektos

Er bestaan de nodige (familie)relaties tussen deze nieuwe groep en de vroegere groep Tektos. Zo is er laatst een steekpartij geweest waarbij een voormalig lid van Tektos was betrokken. Zijn kinderen behoren tot de (jonge lichte van de) huidige Rembrandtlaangroep. Gezien hun jonge leeftijd (14 en 15 jaar) en het tentoongespreide criminele gedrag belooft dat weinig goeds. Ze opereren al als kleine straatdealers en hebben daarmee al het nodige aanzien verworven.

‘Typerend is de reactie toen hij onlangs werd gepakt voor de verkoop van een bolletje. Zijn reactie was: “Mag dat dan niet?” Waar een andere jongere het verdient met een krantenwijk, is het voor deze jongens bij wijze van spreken normaal om een bolletje te verkopen. Ze hebben niet eens meer het idee dat het strafbaar is.’

Ook de kinderen van een ander lid van Tektos – recent aangehouden voor moord – behoren tot de huidige Rembrandtlaangroep. Daar zien we ook dat de appel niet ver van de boom valt. Een van deze kinderen is op 14-jarige leeftijd al gekwalificeerd als veelpleger. Samen met twee andere jongens (van Antilliaanse en Marokkaanse afkomst) houdt hij zich bezig met het stelen van scooters en bedrijfsinbraken. Hij komt, als gezegd, uit een crimineel nest waar ook het voornoemde handhavingsteam onvoldoende invloed op kan uitoefenen. De inbeslagname van, onder andere, enkele auto’s maakte nagenoeg geen indruk op de betrokken jonge crimineel en zijn familie.

Jong, maar professioneel

De leden van de Rembrandtlaangroep plannen zeer professioneel. Zo gingen ze naar de Hoekse Waard om scooters te stelen. Dan zijn vooraf enkele jongens diverse locaties gaan bekijken om te bepalen waar de juiste scooters staan en of ze er gemakkelijk bij kunnen komen. Het gaat om een club van in totaal vijftien man die in wisselende samenstelling scooters steelt in de regio. Ieder weekend trekken ze eropuit.

‘Doordat we een lok scooter hadden geplaatst, konden we haarfijn zien hoe ze te werk gingen en de taken verdeelden. Eerst kwam er iemand op de scooter twee of drie keer voorbij rijden die alleen even stopte bij de scooter. Uiteindelijk werd de scooter door twee andere jongens meegenomen. Degenen die hem meenamen, waren de “werkers”, dat waren

niet de intelligente daders die erachter steken. Ook de verdere verwerking van de scooters gebeurde redelijk professioneel. Zo hadden we informatie dat deze gestolen scooters waarschijnlijk naar de broertjes A. gingen. Deze hadden legale frames die ze vervolgens uitbouwden met gestolen onderdelen. Er was dus wel een bepaalde mate van rolverdeling tussen hen. Ze verdeelden de taken. De een was de chauffeur, de ander brak bijvoorbeeld het slot open. Weer een ander was de technische jongen die zorgde dat de scooters werden gedemonteerd, weer in elkaar gezet en weer berijdbaar waren. De simpele jongens stalen. Interessant waren ook enkele figuren die wat hoger in de criminele pikorde stonden. Er draaiden verschillende rechercheonderzoeken waarbij ook namen van deze criminele groep naar voren kwamen. Het ging voornamelijk om drugsmokkel vanuit het Caribisch gebied en verkoop.’

4.3.2 De criminele geschiedenis herhaalt zich

Als het criminele profiel van de huidige Rembrandtlaangroep nader wordt bekeken, zien we feitelijk dat de geschiedenis zich herhaalt. De nieuwe lichterling bestaat deels uit de kinderen van leden van Tektos. Zij zijn – zoals we hiervoor beschreven – nog steeds actief in het criminele circuit en hun kinderen treden wat dat betreft in hun voetsporen. De stellige indruk is dat op die manier de leden van Tektos op tweeërlei wijze hun stempel drukken op de huidige Rembrandtlaangroep. Vooral doordat ze als hofleverancier fungeren voor de vaste kern. Vaak zien we dat de kinderen (en andere familieleden) deel uitmaken van de huidige Rembrandtlaangroep. Ze vallen al op zeer jonge leeftijd op door hun uitgesproken criminele gedrag. Interessant is ook dat er aanwijzingen zijn dat personen behorende tot de vaste kern van Tektos de huidige Rembrandtlaangroep ook gebruiken of inzetten voor criminele activiteiten. We zien dat met name bij drugshandel.

4.4 Resumé

Bij het opmaken van de balans speelt op de achtergrond de vraag in hoeverre Tektos als één criminele groepering kan worden gekenschetst. Als door middel van deze terugblik gekeken wordt hoe de groep zich in de jaren negentig van

de vorige eeuw vormde, lijkt er eerder sprake van een los netwerk van jonge criminelen, dat zich vooral bezighield met drugshandel. De structuur van de wijk – en de mate waarin de wijk uitgroeide tot een vrijplaats waar andere wetten en normen golden – heeft wel bijgedragen aan de groei ervan en het ontstaan van allerlei criminele dwarsverbanden. Het uiteindelijke resultaat was een fluïde crimineel netwerk van jonge criminelen, aangeduid met de naam Tektos. Nadere analyses leren dat Tektos feitelijk bestond uit verschillende kleinere netwerken die elkaar bij gelegenheid vonden.

Gemeenschappelijke kenmerken van al deze kleinere criminele samenwerkingsverbanden waren drugshandel en drugsmokkel enerzijds en de geweldscultuur anderzijds. Vooral dit laatste trekt de aandacht. De eerder genoemde schietincidenten met dodelijke afloop (zich afspelend in de drugscene) kregen landelijke aandacht en vormden tevens het startpunt van een gecoördineerde aanpak van wat toen de ‘Antillianenproblematiek’ werd genoemd en waarvan Tektos een voorbeeld vormde.

Boeiend is het in beeld brengen van de criminele carrières van een aantal hoofdrolspelers. Allereerst de manier waarop in stappen bepaald is welke personen we mogen rekenen tot de echte harde kern van Tektos.¹⁰⁶ Het gaat om 36 personen die niet alleen een centrale positie innemen in het grotere criminele netwerk in deze Dordtse wijk, maar ook om personen die fungeren als liaison (verbindende schakel) tussen diverse kleinere criminele subnetwerken. De selectiestap heeft ook nog eens onderstreept hoe belangrijk het is te zoeken naar deze samenhang tussen schijnbaar los van elkaar opererende criminele personen of kleine groepjes. Door het in beeld brengen van deze criminele dwarsverbanden kan opsporing (veel) gecoördineerder en effectiever vorm worden gegeven.

Vervolgens kunnen alleen al op grond van politieregistraties ruim 800 antecedenten worden genoteerd die op het conto van deze 36 personen komen. En dat hierachter waarschijnlijk een veelvoud aan feitelijke antecedenten schuilt, hoeft geen betoog. Voeg daarbij dat een substantieel deel van deze groep in de tijdsspanne van tien tot vijftien jaar ook nog langere periodes heeft doorgebracht in penitentiaire inrichtingen, dan wordt duidelijk dat we te maken hebben met een selectie personen die een forse stempel drukte en nog steeds drukt op de lokale (en regionale) criminaliteit.

Op basis van de uiteindelijk verzamelde informatie is het mogelijk een eer-

106 Door het fluïde karakter van de Dordtse groepen, waardoor er een tussenstap in de analyse noodzakelijk was, heeft de analyse zich hier – meer dan in Amsterdam en Utrecht – op de echte vaste kern gericht en minder op de meelopers.

ste, voorzichtige prognose te geven van de manier waarop deze 36 personen zich op het gebied van criminaliteit verder zijn gaan ontwikkelen. Eerste bevinding is dat de kans op beëindigen van de criminele carrière uiterst klein lijkt. Van de groep die uit beeld is verdwenen, is slechts van twee personen met zekerheid te zeggen dat ze zijn gestopt. Een daarvan is overleden en de ander is vanwege ernstige psychische stoornissen langdurig opgenomen in een psychiatrische inrichting. Van nog eens vier tot vijf personen is in ieder geval duidelijk dat tussen 2002 en 2012 geen nieuwe criminele feiten meer aan het licht zijn gekomen. Maar dat zal waarschijnlijk vooral samenhangen met een combinatie van lichtere vergrijpen met een geringe pakkans en/of een lagere frequentie waarin ze dergelijke vergrijpen plegen.

Daarnaast zien we dat de resterende groep wel een positie inneemt op de criminele ladder. Onderaan de criminele ladder staat de verslaafde veelpleger die zich schuldig maakt aan veel lichte vergrijpen. Gemeenschappelijk kenmerk van deze veelplegers is langdurig drugsgebruik dat heeft geleid tot verslaving, vaak in combinatie met psychische problematiek. Bovenaan de ladder zien we een substantieel deel van Tektos, dat is doorgegroeid en gelabeld kan worden als grote crimineel. Twee factoren bepalen het feit of de groepsleden dit label krijgen en beide factoren zijn specifiek (of wellicht moeten we zeggen: typerend) voor Tektos. Ze verklaren ons inziens tevens waarom in Tektos – in vergelijking met de twee voormalige jeugdgroepen in Utrecht en Amsterdam – een relatief groter deel wordt gerekend tot de categorie ‘grote crimineel’.

Dat heeft in de eerste plaats te maken met het gewelddadige karakter van Tektosleden. Dat resulteert – zeker in de latere criminele carrière – in het plegen van zwaardere delicten. Deze personen worden daarmee ook eerder subject van ZwaCri of onderwerp van TGO's. Wat waarschijnlijk in de tweede plaats meespeelt, is de betrokkenheid bij drugshandel en vooral drugssmokkel. Personen die zijn ingevoerd in laatstgenoemde tak van criminaliteit hebben meer mogelijkheden ‘ongestoord’ een criminele carrière op te bouwen. Bovendien is er veel geld mee te verdienen. De indruk bestaat dat een aantal personen die vroeger deel uitmaakten van Tektos is doorgegroeid en deel uitmaakt van de internationale drugshandel.

De balans opgemaakt

In dit slothoofdstuk maken we de balans op van een bijzonder onderzoek. Als onderzoekers mochten we terug in de tijd en reconstrueren hoe het de leden van drie criminele jeugdgroepen – die rond de eeuwwisseling zowel lokaal als landelijk zeer negatief in de spotlights stonden – in de jaren daarna is vergaan. Van deze drie groepen zijn op basis van politieregistraties, rapportages, open-bronnenonderzoek en interviews casestudies gemaakt. De centrale vraag die wij ons als onderzoekers gesteld hebben, is hoe het de leden van de jeugdgroepen van toen is vergaan. Gaat het goed met ze of zijn ze nog steeds crimineel actief? Welke invloed heeft hun gedrag destijds gehad op de omgeving en wat valt er te zeggen over de aanpak van pakweg tien tot vijftien jaar geleden? Tot slot kijken we ook welke lessen we daaruit kunnen trekken voor de huidige aanpak van ernstig overlastgevende en criminele groepen. De rest van dit hoofdstuk is opgebouwd rondom thema's en lessen die ons bij de algehele analyse van de drie casestudies zijn opgevallen.

Grootschalige escalaties

Landelijk onderzoek bij de politie wijst uit dat er eind 2012 in totaal 976 problematische jeugdgroepen in ons land zijn. Het grootste deel (75%) van de problematische jeugdgroepen is op basis van gedrag als hinderlijke jeugdgroep te typeren. Een veel kleiner deel (19%) is te typeren als overlastgevend en een nog kleiner deel (6%) als crimineel.¹⁰⁷ De door ons geselecteerde drie jeugdgroepen vallen in de zwaarste categorie. Het zijn criminele jeugdgroepen die zich binnen en buiten de eigen buurt en wijk schuldig maken aan straatroof, winkeldiefstal, overvallen, auto-inbraak, autodiefstal en drugshandel. Ze zijn daarnaast ook bedreigend en intimiderend naar hun omgeving, waarbij het niet uitmaakt of het gaat om buurtbewoners, ondernemers of professionals die in de wijk

107 Ferwerda & Van Ham 2013.

werken. Alle drie de groepen terroriseren de buurt.¹⁰⁸ Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in een lage aangiftebereidheid van buurtbewoners en weinig animo om gemeente en/of politie te helpen en informeren in geval van problemen. Dat is niet verwonderlijk als men zich realiseert dat deze groepen er niet voor terugdeinzen om ‘lastige’ bewoners systematisch te bedreigen en intimideren (ruiten ingooien, huizen bekladden, autobanden leksteken, maar ook persoonlijke bedreigingen). Het is meermaals voorgekomen dat bewoners als gevolg hiervan zijn verhuisd.

Het zijn, met andere woorden, drie jeugdgroepen die rond de eeuwwisseling een negatieve stempel op de buurt en de wijk drukten. Dat ging zelfs zo ver dat deze groepen eind jaren negentig van de vorige eeuw wekenlang landelijk nieuws waren. De Willem Drostgroep, die vooral bestond uit Marokkaanse jongens, veroorzaakte rellen in Amsterdam Slotervaart-Overtoomse Veld, de Marokkaanse Kanaalbruggroep uit het Utrechtse Kanaleneiland haalde de voorpagina's met een ‘dodenlijst’ van politiefunctionarissen en de groep Tektos, bestaande uit Antilliaanse jongemannen uit de wijk Krispijn in Dordrecht, zorgde – na een aantal drugsgerelateerde, dodelijke schietincidenten – ook voor rellen in de wijk.

We hebben gezocht naar mogelijk onderliggende factoren. Duidelijk werd dat de gemeenschappelijke noemer van deze drie jeugdgroepen was dat ze het publieke domein – de straat of de buurt – als hun territorium beschouwden.¹⁰⁹ Ze gingen daarbij heel ver. Ze leefden min of meer op straat (waar bijvoorbeeld openlijk werd gedeald), buurtbewoners werden – zoals gezegd – geïntimideerd en bedreigd en ook de politie werd niet getolereerd en ook geïntimideerd en bedreigd. Het is opvallend dat deze jeugdgroepen in die periode lange tijd min of meer ongestoord hun gang konden gaan, want er was destijds nauwelijks toezicht en handhaving. Veel signalen van hun wangedrag bleven ongezien, omdat bewoners in dergelijke buurten uit angst voor represailles niet durfden op te treden en ook geen aangifte durfden te doen. De impact bleek wel uit het feit dat publieke diensten (zoals de postbezorging) en zelfs de politie zich aanvankelijk terugtrokken uit deze wijken.

Toen vervolgens op grond van ernstige incidenten besloten werd om wel op te treden en dan ook nog massief (de zogenaamde zerotoleranceaanpak door de politie) werd dit min of meer als een oorlogsverklaring beschouwd. De massale ongeregelde heden kunnen zonder meer worden getypeerd als een strijd om de

¹⁰⁸ Zie ook Schaafsma 2010.

¹⁰⁹ Zie ook verderop ‘Van wie is de wijk?’

heerschappij over het publieke domein; de straat.¹¹⁰ Deze strijd werd pas gewonnen toen de politie in voornoemde wijken speciale teams formeerde die serieus werk maakten van het herwinnen van deze no-goareas.

Het leeuwendeel van de jongens is medio 2012 nog steeds crimineel actief

Wanneer we voor de leden uit de drie groepen de balans opmaken, is de conclusie niet zo positief. Van de 89 jongens die tot de kern behoorden, zijn er anno 2012 op basis van politie-informatie maar liefst 60 (68%) nog steeds te typeren als kleine (33%) of (zeer) grote (35%) criminelen.

We beginnen met de op het oog positieve groep, namelijk de 29 jongemannen waar het goed mee gaat of die uit beeld zijn. Opvallend aan deze groep is dat 'goed' een relatief begrip is. Van een enkeling weten we dat hij een reguliere baan en/of een gezin heeft. Van anderen weten we dat ze niet meer in de politieregistraties voorkomen, maar dat het niet echt goed met hen gaat, omdat ze met psychische en verslavingsproblemen kampen en soms geen vaste woon- of verblijfplaats hebben. De groep die uit beeld is, is ook interessant. Een enkeling is uit beeld omdat hij is overleden. Hij is, zeggend, in het harnas gestorven, want hij is tijdens een schietpartij bij een ripdeal aan zijn einde gekomen. De overige jongens die uit beeld zijn, komen weliswaar niet meer in de politieregistraties in ons land voor, maar van een aantal weten we dat ze inmiddels in het buitenland wonen en het is goed mogelijk dat ze daar gewoon hun criminele levenswandel hebben voortgezet. Ook is het goed denkbaar dat er binnen de groep die niet meer in beeld is bij de politie enkele jongemannen zitten die nog steeds op een bepaalde manier in de misdaad actief zijn. Zij kunnen dit dermate slim doen dat ze uit handen van de politie blijven of meer achter de schermen aanwezig zijn als facilitator of organisator. Ook bestaat de mogelijkheid dat zij actief zijn op een crimineel gebied dat binnen de opsporing geen of weinig prioriteit krijgt. Van de jongens waarvan we weten dat ze uit de criminaliteit zijn gestapt, is het opvallend dat *life events*, zoals het overlijden van de familielid, een scheiding of een zelfmoord in de directe omgeving, aan de basis van die carrièrerandering hebben gestaan.¹¹¹

De 29 mannen die op basis van politie-informatief medio 2012 als kleine criminelen te typeren zijn, houden zich bezig met vermogensmisdriven,

¹¹⁰ Ferwerda 2012; Beke e.a. 2013.

¹¹¹ Zie bijvoorbeeld Sampson & Laub 1993; Rutenfrans & Terlouw 1994; Blokland & Nieuwbeerta 2005.

opiumdelicten, geweldsmisdrijven en in sommige gevallen een misdrijf op het gebied van de Wet Wapens en Munitie. Ze komen regelmatig voor in politie-mutaties, maar zitten – volgens respondenten die we gesproken hebben – niet in de zware (georganiseerde) criminaliteit. Bij deze groep is het opvallend dat veel van deze mannen kampen met verslavingsproblematiek dan wel persoonlijkheidsstoornissen hebben.

De 31 jongemannen die medio 2012 als grote criminelen te typeren zijn, maken deel uit van de zware en/of georganiseerde criminaliteit. Het zijn veelplegers (dan wel beroepscriminelen). Ze zijn keihard en schuwen het gebruik van (vuur)wapens en geweld niet. Ze zijn actief in de wereld van de drugshandel (hennep, cocaïne en heroïne), gewapende overvallen, fraude, oplichting, vervalsingen, ripsdeals, vrouwenhandel, prostitutie en liquidaties.

Zoals eerder aangegeven, heeft de analyse van de Dordtse groep zich exclusief gericht op de vaste kern van de groep van toen. In Utrecht en Amsterdam zijn daarnaast ook de meelopers van toen meegenomen in de analyse. Dat meer jongeren in Dordrecht zijn doorgegroeid naar de zware en georganiseerde criminaliteit dan in Amsterdam en Utrecht heeft alles te maken met het feit dat de focus in Dordrecht gericht is op de harde kern. Dit levert ook een belangrijke les op die we hierna zullen beschrijven.

De ‘geboorte’ van een groep zware criminelen

Een belangrijke les die uit het onderzoek is te trekken, is dat we met terugwerkende kracht de ‘geboorte’ zien van een groep zware criminelen. Politie, hulpverlening en andere instellingen hebben aan de wieg gestaan, maar de kans niet aangegrepen om deze leden van jeugdgroepen die zich schuldig maakten aan ernstig overlastgevend en crimineel in beeld te brengen en – heel belangrijk – in beeld te houden. Zij stonden in deze jaren op te grote afstand.¹¹² Onderhavig onderzoek laat zien dat de crème de la crème van de jeugdgroepen de belangrijkste kraamkamer is van een groot deel van de veelplegers en de beroepscriminelen (al dan niet deel uitmakend van de georganiseerde criminaliteit). Met het nauwkeurig in beeld brengen van dergelijke criminele jeugdgroepen komt, met andere woorden, een substantieel deel van de latere ZwaCri-subjecten in

¹¹² In de jaren daarna verlegt de focus zich bij de instanties en zijn vroegsignalering en het in beeld brengen van probleemgroepen en daarbinnen probleemjongeren belangrijke elementen van gemeenschappelijke aanpak.

beeld. Het lijkt dan ook zinvol deze personen in de daaropvolgende jaren systematisch in het vizier te houden. Dat geldt niet alleen voor deze individuele personen, maar ook voor de criminele netwerken waar ze deel van uitmaken, want ook deze blijken later nog voor een belangrijk deel bepalend voor de samenwerkingsverbanden die criminelen aangaan.

Toen de groepen in de vorige eeuw wat betreft overlast en criminaliteit aan hun top zaten, is er, zeker nadat de gebieden dreigden te verworden tot zogenaamde no-goareas, in alle drie de gemeenten vanuit de politie fors geïnvesteerd. Amsterdam zette het Amazoneteam in, Dordrecht het WKK-team en ook Utrecht koos met het project Topic voor een zerotolerance of no-nonsense-aanpak. De straatcriminaliteit wordt in die jaren hard aangepakt en zowel de wijkpolitie als de recherche bouwt een uitstekende informatiepositie (zowel harde als zachte) op over de groepsleden, hun criminaliteit, modus operandi en hun criminele netwerken. Helaas – zo zien we nu in dit onderzoek – is veel van die kennis, met het verdwijnen van de tijdelijke teams of de wijkagenten van toen, op de momenten dat deze leden van jeugdgroepen in de afgelopen tien à vijftien jaar weer in beeld kwamen bij ZwaCri of onderwerp werden van TGO's, maar mondjesmaat of in het geheel niet gebruikt.

Sterker nog: alle informatie die in deze jaren is opgebouwd, is weggegooid op het moment dat deze personen uit het straatbeeld verdwenen en – inmiddels ruim in de twintig of begin dertig – zich volledig gingen toeleggen op het plegen van (ernstige) criminaliteit. Daar komt bij dat de actieradius van deze criminelen tevens groter werd (regionaal en vaak zelfs (inter)nationaal) en daarmee ontsnapten ze aan reguliere handhaving en toezicht door politie, die voornamelijk lokaal is georiënteerd. Of ze vervolgens in beeld kwamen van districtelijke opsporingseenheden was afhankelijk van de opsporingsprioriteit die er aan de door hen gepleegde delicten werd gegeven.

Onze conclusie is dan ook dat personen met een *hoog risicoprofiel* 'ZwaCri' systematisch moeten worden gevolgd. Hiermee zal de opsporing aanzienlijk efficiënter kunnen worden vormgegeven en de pakkans aanzienlijk toenemen.

Stoppen of doorgaan: desistance of persistence

In het eerste hoofdstuk werd ingegaan op de factoren c.q. life events die van invloed kunnen zijn op het stoppen met criminaliteit door delinquenten. Te denken valt aan de dood van een familielid of vriend(in), het aangaan van een relatie of trouwen en het in andere sociale circuits komen en andere vrienden krijgen.

Eigen onderzoek¹¹³ wijst uit dat het niet zozeer life events zijn die bepalend zijn bij het daadwerkelijk stoppen van een criminele carrière. Veel bepalender is de aanwezigheid van *significant others* in de sociale omgeving van de betreffende persoon (een familielid, een onderwijzer, een schoolvriend). Het gaat om belangrijke personen die steeds weer pogingen ondernemen om de betreffende persoon op de rails te helpen en te houden. *Desistance* wordt, met andere woorden, niet veroorzaakt door een eenmalige, ingrijpende verandering in het persoonlijke leven van dergelijke criminelen, maar door het permanent en langdurig aanwezig zijn van personen die de delinquent op de juiste momenten steunen in zijn pogingen te stoppen met zijn criminele levenswijze en hier ook in blijven investeren na meerdere mislukte pogingen.

De allerbelangrijkste voorwaarde is echter dat de betreffende delinquent zelf ook waarde en betekenis geeft aan het stoppen met criminaliteit. En dat is veelal een kosten-batenafweging, waarbij de kosten van een criminele levensstijl zwaarder moeten wegen dan de baten. Pas dan ontstaat een mogelijk kantelpunt en pas dan kunnen personen uit de sociale omgeving van de betreffende crimineel pogingen om op het rechte pad te komen ondersteunen en stimuleren.

Wellicht dat we hiermee impliciet ook een onderscheid hebben geschetst tussen jonge criminelen die als meelopers of als harde kern worden beschouwd. Bij eerstgenoemde groep (de meelopers) kunnen life events wellicht een keerpunt betekenen. Bij hen is de kosten-batenafweging nog niet definitief in het voordeel van een criminele carrière uitgevallen. Voor jongeren uit deze categorie die wij hebben gevolgd, geldt dat life events sporadisch kunnen leiden tot *desistance*. De voorbeelden zijn echter schaars, want een groot deel van de groepsleden van toen die we hebben onderzocht, was en is nog steeds crimineel actief of is zelfs te typeren als zware crimineel. Dit laatste is bijna zonder uitzondering bij de harde kern van toen het geval. Wat leert ons dit? Voor de harde kern van groepsleden uit alle drie de groepen uit het einde van de vorige eeuw geldt:

- Dat op het moment dat ze uit het publieke domein verdwijnen, ze ook uit het oog worden verloren door politie (en hulpverlening). Gevolg is dat ze ongestoord hun gang kunnen gaan en kunnen uitgroeien tot volwaardige criminelen. Juist deze ervaring versterkt bij hen de overtuiging dat een criminele carrière loont. De pakkans is (uitermate) klein, de verdiensten zijn goed. En de keren dat ze gepakt worden, worden beschouwd als 'bedrijfsrisico'. Bovendien staat de daaropvolgende sanctie vaak in geen verhouding

113 Beke e.a. 1998.

tot hetgeen ze werkelijk op hun kerfstok hebben. Daar komt nog eens bij dat ze inmiddels de tools die ze nodig hebben om een normale maatschappelijke carrière te kunnen doorlopen, volledig zijn kwijtgeraakt. Ze hebben bijvoorbeeld geen opleiding, geen kansen op een goed betaalde baan en geen vermogen een stabiele gezinssituatie te creëren.

- Dus ondanks het feit dat deze jongeren life events meemaken of personen hebben in hun sociale omgeving die bereid zijn support te geven op de juiste momenten, geven ze er geen betekenis of waarde aan in de zin dat ze überhaupt de ambitie hebben om te stoppen met het plegen van misdrijven. Deze groep heeft ‘gekozen’ voor een criminele carrière voor het leven: *persistence*. De pakkans is zeer gering en de opbrengsten zijn zeer goed.

Georganiseerde criminaliteit en jeugd

Op basis van ons onderzoeksmateriaal hebben we reden om aan te nemen dat er een link is tussen jeugdcriminaliteit en de zwaardere, georganiseerde criminaliteit. In elk geval zien we dat sommige jeugdcriminelen in onze drie groepen zijn doorgecriminaliseerd. Zij zijn beroepscriminelen geworden en maken deel uit van lokale, bovenlokale en soms ook internationale misdaadnetwerken.

In 2006 nog merkten Pennings, Bruinsma & Weerman op dat zij op basis van HKS-registraties deze doorstroming niet zo nadrukkelijk zagen. Zij bekeken in 2004 een steekproef van 2565 Amsterdamse verdachten uit HKS die op dat moment 23 jaar oud waren en onderzochten in welke mate en op welke manier personen uit die steekproef waren betrokken bij georganiseerde misdaad. Deze cohorte bleek op dat moment de oudste cohorte waarover politiegegevens beschikbaar waren. Wel zagen zij, evenals Kleemans & de Poot in 2007, vele onbekende vissen in de politienetten wanneer het verdachten van ZwaCrisaken betrof. Subjecten waren pas later in hun leven bij criminaliteit betrokken geraakt of woonden het eerste deel van hun leven in het buitenland en kwamen pas als volwassen (zwarte) crimineel naar Nederland. De doorstromers die Kleemans & de Poot in hun onderzoek wel tegenkomen, zijn opvallend vaak personen die als jongere nog niet vaak en nog niet zwaar werden gestraft. Slechts enkele jeugdcriminelen groeiden door tot zware jongen en de zware jongens waren lang niet altijd ooit ook (bij politie en justitie bekende) jeugdcriminelen. Ook het onderzoek van Kleemans & de Poot is gebaseerd op documentenanalyse, namelijk op justitiële gegevens van 979 personen die betrokken zijn geweest bij 79 zaken.

Interessant is ook dat in het onderzoek van Kleemans & de Poot vijf basis-manieren worden genoemd waardoor personen betrokken raken bij de georganiseerde criminaliteit: sociale relaties, werk- en beroepsgerelateerde relaties, hobby's en nevenactiviteiten, life events (onder andere faillissement) en rekrutering.

Intimidatie en bedreiging als belangrijk signaal

Een andere belangrijke les die uit onze analyse van de drie jeugdgroepen naar voren komt, is dat geweld dat door de leden van deze jeugdgroepen op jonge leeftijd wordt gepleegd in de vorm van intimidatie en bedreiging in de buurt een belangrijke voorspeller lijkt te zijn voor het instrumenteel toepassen van geweld op het moment dat groepsleden doorgroeien in de criminaliteit. Het eerste type geweld is aan te duiden als territoriaal geweld en bestaat uit het intimideren van wijkbewoners en ondernemers, maar ook uit het intimideren en bedreigen van professionals. Te denken valt aan de Utrechtse 'dodenlijst' met de namen van politiemensen, het plein in Slotervaart-Overtoomse Veld waar buurtbewoners slechts na betaling gebruik van mochten maken, het leksteken van de banden van de auto's van de recherche of noodhulp, het feit dat bepaalde functionarissen niet meer werkzaam durven te zijn in een wijk en het ingooien van de ramen van het kantoor van justitie in de buurt. Dit territoriale geweld verandert bij een deel van de groepsleden langzaam maar zeker richting crimineel geweld, dat veel instrumenteler van karakter is.¹¹⁴ Te denken valt aan overvallen, straatroven en gewelddadige woninginbraken, maar uiteindelijk ook aan ripdeals, vrouwenhandel en liquidaties. Crimineel geweld is overigens veel minder buurt- en wijkgebonden en ook minder zichtbaar. Dit retrospectieve onderzoeksresultaat sluit haarfijn aan bij de recente analyses en opbrengsten van een onderzoek naar een achttal gewelddadige jeugdgroepen.¹¹⁵

114 Territoriaal geweld is dan ook voor sommige jongeren te beschouwen als een voorloper of voorspeller van crimineel geweld.

Ook De Haan & De Bie 1999 wezen eerder op de voorspellende waarde van geweld (in groepsverband) voor persistent crimineel gedrag.

115 Beke e.a. 2013.

Van wie is de wijk?

In de voorgaande hoofdstukken is beschreven binnen welke context de jongeren opgroeien en de jeugdgroepen actief zijn. Het valt op dat er in alle drie de wijken midden jaren negentig van de vorige eeuw sprake is van een monocultuur. Marokkaanse gezinnen in het geval van Utrecht en Amsterdam, dan wel Antilliaanse gezinnen in het geval van Dordrecht, maken het leeuwendeel van de wijkbevolking uit en hun kinderen domineren op straat. Op sommige momenten zijn ze de baas op straat. Zij beschouwen de straat, met andere woorden, als hun domein en er woedt in de ogen van de jongeren een strijd over de zeggenschap op straat. De jongeren voelen zich onaantastbaar en verzetten zich niet alleen tegen volwassenen, maar vooral ook tegen de ‘blanke’ overheid. In de drie wijken is sprake van een zeer sterk ‘wij-zij-perspectief’.¹¹⁶ Dit perspectief is ook getrapt. In eerste aanleg gaat het om wij, de jongeren, versus zij, de volwassenen en de overheid, en in tweede aanleg gaat het om wij, de Marokkaanse of Antilliaanse gemeenschap, versus zij, de overheid. Tekenend is dat tijdens rellen en onrust in de wijken in Amsterdam en Dordrecht ook een deel van de buurt zich tegen de politie keert. Tekenend is ook dat een harde aanpak van deze jonge straatcriminelen geen steun vindt bij hun ouders en familie. Als het erop aankomt, vergoeilijken ze het wangedrag en leggen de verantwoordelijkheid niet bij henzelf of bij hun kinderen.

Terugkijkend – en wij vinden dit een belangrijke les – zien we met name in Amsterdam en Dordrecht dat sociale vernieuwing en stadsvernieuwing in de wijken Slotervaart-Overtoomse Veld en Krispijn de monocultuur c.q. de concentratie van probleemfamilies voor een deel heeft doorbroken. Hele straten – met voornamelijk Marokkaanse en Antilliaanse gezinnen – zijn verdwenen. De gezinnen – en ook sommige van onze jeugdgroepleden – zijn vervolgens over de stad verspreid. Ook zijn er nieuwe bewonersgroepen in Slotervaart-Overtoomse Veld en Krispijn gaan wonen. Terugkijkend, heeft dit een positieve invloed op deze wijken en dus ook op de veiligheid gehad. Hiermee is niet gezegd dat er nu sprake is van modelwijken, want zoals het onderzoek laat zien, is er nog steeds sprake van jeugdproblematiek, maar deze is wel minder dan in het verleden. Er is sprake van het verdelen van de problematiek over de stad. De concentratie van meerdere probleemfamilies in een buurt of straat maakt plaats voor individuele probleemfamilies in meerdere buurten, waardoor de impact van de families op de buurt en de overlast afnemen.

116 Zie ook Adang e.a. 2006.

Kortom, van een heel fundamentele maatregel (stadsvernieuwing) met een lange looptijd kunnen we in dit onderzoek – dat ver terugkijkt – inzichtelijk maken dat een dergelijke rigoureuze operatie na verloop van tijd een positief effect kan hebben op c.q. een bijdrage kan leveren aan de (sociale) veiligheid. Aandachtspunt bij stadsvernieuwing is wel dat probleemfamilies niet collectief in andere wijken moeten worden geherhuisvest, maar dat er aandacht is voor spreiding. Dit wordt ondersteund door een onderzoek van stadssocioloog Gideon Bolt. Hij schreef in 2011 met zijn collega's het onderzoeksrapport *Jongeren, sloop en sociale stijging*.¹¹⁷ Daarin wordt ingegaan op effecten van gedwongen verhuizingen op de woon-, onderwijs-, arbeids- en vrijetijdscarrière van jongeren. Een markante conclusie is dat jongeren uit niet-westerse gezinnen in achterstandswijken een veel grotere kans lopen om bij een verhuizing weer in een achterstandswijk terecht te komen dan andere jongeren.

Criminele families

De jongens uit de drie jeugdgroepen groeien bijna zonder uitzondering op in grote gezinnen, die over het algemeen klein behuist zijn. Het is eigenlijk logisch dat de jongens opgroeien op straat, waar(door) de controle door de ouders klein is. Het betreft daarnaast ook geen standaardgezinnen. Naast de gezinsomvang, die soms extreem is (15 tot 20 kinderen), staan ook heel veel moeders er wat betreft de opvoeding alleen voor en niet zelden is er sprake van pedagogische onmacht en soms ook onverschilligheid. Ook valt op dat diverse gezinnen en families een dekmantel en voedingsbodem voor criminaliteit zijn. Zo zijn vaders soms meer dan gemiddeld actief binnen de zware en georganiseerde criminaliteit, profiteren gezinnen mee van de criminele opbrengsten van hun zoons en hebben families willens en wetens gestolen waar in huis. Gezinnen faciliteren, met andere woorden, crimineel gedrag en soms is er sprake van criminele gezins- en familieorganisaties. Binnen dergelijke gezinnen zijn meerdere gezinsleden – waaronder de ouders – crimineel actief en wordt 'het vak' aan de jongere generatie doorgegeven. Jongere broers volgen langzaam maar zeker het pad der misdaad, waarbij hun oudere broers, neven of ooms hun de weg wijzen c.q. hen streetwise maken.¹¹⁸ We hebben tijdens het onderzoek verhalen opgetekend dat de fami-

¹¹⁷ Bolt e.a. 2011.

¹¹⁸ Zie ook later in dit hoofdstuk 'De geschiedenis herhaalt zich'.

lie de jeugdgroep gebruikte als straitsoldaten voor inbraken en de drugshandel (drugsridders).

Een les die we hiervan kunnen leren, is dat de aanpak van de leden van criminele jeugdgroepen verder moet gaan dan de aanpak van de individuen. Vooral bij criminele gezinsstructuren is het belangrijk om de aanpak te verbreden naar een integrale gezinsaanpak. Daarbij dient overigens wel een onderscheid te worden gemaakt tussen kansrijke en kansloze interventies in dergelijke criminele families.

Er zijn in diverse gemeenten (waaronder Dordrecht, Amsterdam en Utrecht) goede resultaten geboekt met zogenaamde gezinsinterventieteams. Deze teams bepalen welke extra begeleiding en hulpverlening noodzakelijk is. In dat opzicht fungeren interventieteams als gemeentelijke regisseurs. De insteek is dat de gezinnen en jongeren een handreiking wordt geboden om de situatie te verbeteren. Indien hier geen gehoor aan wordt gegeven, moet een duidelijk lik-op-stuk-beleid volgen. Inmiddels hebben deze gemeentelijke interventieteams de beschikking over een heel arsenaal aan (druk)middelen om niet meewerkende gezinnen of vastekernjongeren het leven zuur te maken. De primaire uitgangspunten van de aanpak zijn integratie en een positieve benadering van de gezinnen. Ook de gezinnen en vastekernjongeren die zijn gelabeld als 'kansarm' krijgen vooralsnog het voordeel van de twijfel. Maar tegelijkertijd dient er een discussie te worden gevoerd over de middelen die de overheid ter beschikking heeft om criminele gezinnen en/of de daaraan gekoppelde jongeren die iedere medewerking weigeren, aan te pakken.

Indicaties voor professionaliteit: onzichtbaar en mobiel

Jongeren, ook allochtone jongeren, zijn blijkens onderzoek (zeer) actief op internet en de sociale media.¹¹⁹ In dat opzicht is het opvallend dat we veel van de leden van de drie jeugdgroepen bij de reconstructie van hun carrière slechts summier of in het geheel niet hebben kunnen terugvinden via open bronnen. In hoeverre er sprake is van een bewuste strategie om zo min mogelijk sporen achter te laten op internet, omdat politie, justitie en sociale dienst bijvoorbeeld ook meelesen, is niet duidelijk. Ook andere mensen die op internet actief zijn, gebruiken immers vaak *nicknames* om lastig vindbaar te zijn en zo hun privéleven af te schermen. Toch blijft het een opvallende bevinding,

die een indicatie zou kunnen zijn voor de professionaliteit van onze jeugdgroepleden.

Deze bevinding lijkt in lijn te liggen met de toenemende mobiliteit en de vergroting van de actieradius van de groepsleden bij het plegen van hun criminele gedrag. Zijn ze in hun beginjaren nog vooral actief in de wijk, later zien we dat ze regionaal, landelijk en zelfs internationaal gaan opereren. Hiermee raken ze – hoogstwaarschijnlijk bewust – ook meer en meer uit beeld bij politie en justitie.

Leiders blijven leiders

Samen met de wijkagenten van toen hebben we bij het opstellen van de eerste groslijsten van de groepsleden ook steeds in beeld gehad welke rollen de jongens in de groep hadden. Waren het leiders of juist meelopers? Achteraf zien we dat veel jongens die in de hoogtijdagen van hun jeugdgroep tot leider werden gebombardeerd dit ook in hun latere leven doortrekken. Meestal in negatieve zin, omdat ze groot worden in de zware (georganiseerde) criminaliteit en heel soms in positieve zin, doordat ze ook in het maatschappelijk leven iets met die leidende kwaliteiten zijn gaan doen.¹²⁰

Beperkingen en verslavingen

Hoewel er onder professionals op het straatniveau eind jaren negentig nog weinig kennis was over jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB), is er in de gesprekken met professionals – zeker in relatie tot het onvoorspelbare en gewelddadige gedrag van groepsleden – regelmatig gesproken over de gedragsstoornissen en psychische problematiek waar veel jongens in hun optiek mee te kampen hadden.¹²¹ Het niet willen onderkennen van de problematiek en de afkeer van allochtone gezinnen van behandeling en hulpverlening op dit punt waren ook opvallend.

120 In Utrecht is hier minder duidelijk zicht op gekomen, maar respondenten geven aan ‘dat het zeer onwaarschijnlijk is dat de leiders van toen nu rustiger zijn geworden’.

121 Uit onderzoek is bekend dat er een relatie is tussen LVB en afwijkend en crimineel gedrag. Zie bijvoorbeeld Colloot d’Escury 2007 en Teeuwen 2012.

Ook later in hun leven zien we dat een aantal jongeren nog steeds kampt met psychische problemen en verslavingsproblematiek. Een deel is verslaafd aan drank en drugs, een ander deel aan een flitsende levensstijl.

Heet de nieuwe Holleeder Omar?

In 2007 zei Willem Woelders, die toen recherchechef in Amsterdam was, dat zich binnen Marokkaanse criminele jeugdgroepen jongens aan het ontwikkelen zijn die zich een status aanmeten en crimineel gedrag vertonen dat te vergelijken is met het gedrag en de status van Willem Holleeder. Kijkend naar de analyses van onze jeugdgroepen en de carrières van sommige groepsleden krijgt Woelders gelijk. Een aantal jeugdgroepleden van toen – Antilliaanse en Marokkaanse Nederlanders – zijn in tien tot vijftien jaar doorgroeid in de zware (georganiseerde) misdaad en hebben een *trackrecord* dat er niet om liegt. Handel in drugs, vuurwapenbezit en -gebruik, overvallen, vrouwenhandel, ripdeals en liquidaties staan op hun curriculum vitae. En zelfs als ze in de gevangenis zitten, weten ze nog te bepalen wat er buiten gebeurt.

Er is op basis van (politie)analyses dus reden om te veronderstellen dat Marokkaanse en Antilliaanse jongeren aan het doorgroeien zijn richting zwaardere, georganiseerde criminaliteit. Ook onderhavige studie roept dat beeld op. Daarbij moet wel in beschouwing worden genomen dat wij slechts drie groepen in beeld hadden waarvan er twee voornamelijk bestonden uit Marokkanen en een uit Antillianen. Daarom kunnen we alleen op basis van onze drie casus niet die conclusie trekken.

En hoe zat het dan met de aanpak van toen?

Indirect is er in dit hoofdstuk al het nodige gezegd over de aanpak van de jeugdgroepen en de groepsleden die wij hebben gevolgd. Wat opvalt, is dat – zeker in het midden en eind van de jaren negentig van de vorige eeuw – de aanpak vooral de verantwoordelijkheid was van wijkagenten en op het moment van escalatie van speciale (tijdelijke) teams die zich kenmerken door zero tolerance en repressie. Kennis over groepsleden was tijdelijk en verdween met het overplaatsen van een wijkagent of het afbouwen van een team. In de jaren daarna kwam langzaam maar zeker de integrale samenwerking rondom problematische jeugdgroepen op wijkniveau van de grond, waarbij naast de politie ook de

gemeente, het jongerenwerk en het Openbaar Ministerie een rol gingen spelen. Ook werden informatieverzameling en informatiedeling steeds belangrijker. Wellicht dat de afname van het aantal en de ernst van problematische jeugdgroepen in de drie wijken waar wij onderzoek hebben gedaan op het conto geschreven kan worden van de lokale integrale aanpak. ‘Onze’ jongens hebben hun werkgebied op dat moment (vanaf begin 2000) echter al verlegd naar andere delen van de stad en het land.

Dit laatste levert ook een les op voor de toekomst. Zeker als het gaat om ernstig overlastgevende en criminele jeugdgroepen zal de monitoring van de groepsleden verder moeten gaan dan het gedrag van de jongens in de eigen leefomgeving en zich niet alleen moeten beperken tot de zichtbare, lokale groep. Dit onderzoek heeft namelijk ook laten zien dat als jongens doorgroeien in de criminaliteit, ze ook deel gaan uitmaken van fluïde, criminele netwerken die regionaal, landelijk en soms zelfs internationaal opereren. Een methodiek om jeugdgroepen, of specifieke leden binnen deze groepen, te monitoren is de zogenaamde Fluïde Netwerkanalyse (FNA). In het kader van een pilot is deze methodiek recentelijk toegepast op vijf overlastgevende dan wel criminele jeugdgroepen en hun leden. Mede dankzij deze methodiek is meer zicht ontstaan op bovenregionale activiteit van groepsleden en hun activiteit en rol binnen bij de Landelijke Eenheid (LE) bekende criminele netwerken. Met het oog op monitoring kan derhalve worden overwogen om de FNA verder door te ontwikkelen.

De geschiedenis herhaalt zich

We eindigen dit boek met een positieve en met een ietwat trieste constatering. Als we anno 2012 in de drie wijken van toen kijken naar het aantal en de aard van de problematische jeugdgroepen, dan is het positieve nieuws dat het aantal problematische jeugdgroepen flink is afgenomen en dat de groepen die er nog zijn, wat betreft hun overlastgevende en criminele gedrag, over het algemeen minder ernstig zijn dan de jeugdgroepen van toen. In alle drie de wijken heeft zich echter vanuit de jeugdgroep van toen een nieuwe jeugdgroep ontwikkeld. Soms met dezelfde naam en soms onder een andere naam. Familieleden van de leden van toen, bestaande uit jongere broertjes, neefjes en zelfs hun eigen kinderen maken deel uit van deze groepen. Er is sprake van lerend vermogen en van elkaar leren (oud leert jong). Uit observaties van wijkagenten kan worden afgeleid dat de oudere jongens jongeren in de leeftijd van tien tot vijftien jaar

langzaam wegwijs maken in het criminele circuit, door hen bijvoorbeeld te betrekken bij het plegen van auto-inbraken. De jongere jongens doen in dit geval de voorverkenning en seinen de oudere jongens in wanneer waardevolle voorwerpen zichtbaar in de auto liggen. Ook komt het voor dat oudere jongens de jonkies betrekken bij de handel in verdovende middelen. Het geheel van deze 'jongerenactiviteiten' kan worden omschreven als een vorm van georganiseerde criminaliteit op informele basis, waarbij loyaal naar elkaar zijn en het elkaar niet verlinken de kenmerkende normen zijn.

Al met al lijkt de geschiedenis zich dus te herhalen. De les die daaruit te trekken valt, formuleerden we eerder onder het kopje 'criminele families' en vraagt om adequate signalering van de aard en kenmerken van ernstig problematische jeugdgroepen en een daarbij passende integrale – soms onconventionele – brede aanpak die zich niet alleen richt op de jongere, maar ook op het gezin.

Literatuur

- Adang, O., N. Kop, H. Ferwerda e.a. (2006). *Omgaan met conflictsituaties: op zoek naar goede werkwijzen bij de politie*. Apeldoorn: Programma Politie & Wetenschap.
- Beke, B., H. Ferwerda, P. van der Laan & A. van Wijk (1998). *De dunne draad tussen doorgaan en stoppen. Allochtone jongeren en criminaliteit*. Utrecht: SWP.
- Beke, B., H. Ferwerda, E. van der Torre & E. Bervoets (2013). *Jeugdgroepen en geweld. Van signalering naar aanpak*. Den Haag: Boom Lemma.
- Beke, B., A. van Wijk & H. Ferwerda (2000). *Criminaliteit in groepsverband ontrafeld. Tussen rondhangen en bendeforming*. Amsterdam: SWP.
- Bervoets, E. (2006). *Tussen respect en doorpakken: de politieke aanpak van Marokkaanse jongeren in Gouda, Utrecht en Amsterdam*. Den Haag: Elsevier Overheid.
- Bervoets, E. (2012). *Vlindermessen en Djonko's: jeugdcriminaliteit, hangjongeren en een praktijkverhaal uit West*. Den Haag: Boom Lemma.
- Bicknese, L. & J. Slot (2007). *De staat van de aandachtswijken 2007*. Gemeente Amsterdam: dienst onderzoek en statistiek.
- Blokland, A. (2005). *Crime over the Lifespan. Trajectories of Criminal Behavior in Dutch Offenders*. Leiden: NSCR.
- Blokland, A. & P. Nieuwbeerta (2005). 'The effects of life circumstances on longitudinal trajectories of offending', in: *Criminology*, 43, 4, 1203–1240.
- Bolt, G., P. Hooimeijer, R. van Kempen e.a. (2011). *Jongeren, sloop en sociale stijging. Effecten van gedwongen verhuizingen op de woon-, onderwijs-, arbeids- en vrijetijdscarrière van jongeren*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Faculteit Geowetenschappen.
- Collot d'Escury, A. (2007). 'Lopen jongeren met een lichte verstandelijke beperking meer kans om in aanraking te komen met justitie?', in: *Kind en Adolescent*, 28 (3), 197–214.
- COT (1998). *Incident en ongeregelde heden Amsterdam West, 23 april 1998*. Marokkaanse jongeren, politie en bestuur. Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Dijk, E. van & M. Geldorp (1997). *Leefbaarheidmonitor. Stadsdeel Slotervaart / Overtoomse Veld 1997*.

- Ferwerda, H. (2012). 'Problematische jeugdgroepen synoniem voor maatschappelijke onrust?', in: *Magazine nationale veiligheid en crisisbeheersing*. Thema 'Maatschappelijke onrust'. Uitgave van het ministerie van Justitie, jaargang 10, nummer 15, 6-7.
- Ferwerda, H. & T. van Ham (2010). *Problematische jeugdgroepen in Nederland*. Omvang, aard en politieproces beschreven. Arnhem: Bureau Beke.
- Ferwerda, H. & T. van Ham (2013). *Problematische jeugdgroepen in Nederland*. Omvang en aard in het najaar van 2012. Arnhem: Bureau Beke.
- Ferwerda, H., T. van Ham & B. Bremmers (2013). *Van wie is de straat? Methodiek en lessen – op basis van vijf praktijkcasus – voor de politie om ongrijpbare veiligheidsfenomenen grijpbaar te maken*. Apeldoorn: Programma Politie en Wetenschap.
- Ferwerda, H. & A. Kloosterman (2004). *Jeugdgroepen in beeld*. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlistmethodiek. Apeldoorn: Programma Politie & Wetenschap.
- Geenen, M. (2010). *Stoppen is afzien: welke betekenis geven jongeren aan professionals in het proces van stoppen met criminaliteit?* Breda: Avans Hogeschool.
- Gemeente Amsterdam, stadsdeel Slotervaart (2008). *Buurtuitvoeringsprogramma OvertoomseVeld 2008-2009*.
- Gemeente Amsterdam (2011). *Met zorg aangepakt, top 600*.
- Haan, W. de & E. de Bie (red.) (1999). *Jeugd en geweld. Een interdisciplinair perspectief*. Assen: van Gorcum.
- Kempen, E. van (2003). *Neighbourhood Governance Capacity for Social Integration. The Dutch case study: OvertoomseVeld*. Amsterdam: Department of Geography and Planning.
- Kleemans, E. & C. de Poot (2007). *Criminele carrières in de georganiseerde misdaad. Cahier 2007-13*. Den Haag: WODC.
- Laub, J., D. Nagin & R. Sampson (1998). 'Trajectories of change in criminal offending: good marriages and the desistance process', in: *American Sociological Review*, Vol. 63, 225-238.
- Laub, J. & R. Sampson (2001). 'Understanding desistance from crime', in: Tonry, M. (red.) *Crime and Justice: a review of research*, vol. 28, Chicago: University of Chicago Press.
- Leurs, K. (2012). *Digital passages. Moroccan-Dutch youths performing diaspora, gender and youth cultural identities across digital space*. Dissertatie, Universiteit Utrecht.

- Maruna, S. (2001). *Making good: how ex-convicts reform and rebuild their lives*. Washington DC: Apa books.
- Moffitt, T. (1993). 'Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: a developmental taxonomy', in: *Psychological Review*, 100, 674-701.
- Naeyé, J. & R. Bleijendaal (2008). *Agressie en geweld tegen politiemensen: beledigen, bedreigen, tegenwerken en vechten*. Apeldoorn: Progamma Politie en Wetenschap.
- Nieuwbeerta, P. (2007). *Gevangenisstraf, levenslopen en criminele carrière*. Oratie, NSCR en Universiteit Utrecht.
- Obdeijn, H., P. de Mas, P. Hermans & H. Pel (2002). *Geschiedenis van Marokko*. Herziene druk. Amsterdam: Bulaaq.
- Pennings, L., G. Bruinsma & F. Weerman (2006). 'Jeugd en georganiseerde misdaad. Een empirische verkenning van de betrokkenheid van jongeren bij de illegale handel', in: *Tijdschrift voor Criminologie*, 48 (1), 51-66.
- Politie Utrecht (2010). *Problematische Jeugdgroepen in Zuidwest*. Bevindingen van de short-listanalyse. Utrecht: Districtelijk Informatieknooppunt Politie.
- Rutenfrans, C. & G. Terlouw (1994). *Delinquentie, sociale controle en 'life events'*. Eerste resultaten van een longitudinaal onderzoek. Arnhem: Gouda Quint.
- Sampson, R. & J. Laub (1993). *Crime in the making. Pathways and turning points through life*. Cambridge: Harvard University Press.
- Schaafsma, H. (2010). *De buurt is bang. Knelpunten in de opsporing van criminele jeugdgroepen*. Amsterdam: SWP.
- Stokkom, B. van (2010). *Wat een hufter! Ergernis, lichtgeraaktheid en maatschappelijke verruwing*. Den Haag: Boom.
- Teeuwen, M. (2012). *Verraderlijk gewoon. Licht verstandelijk gehandicapte jongeren, hun wereld en hun plaats in het strafrecht*. Amsterdam: SWP.
- Vorst, R. van (2010). *Jullie zijn anders als ons: jong en allochtoon in Nederland*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Wijk, A. van & B. Bremmers (2011). *Snelle jongens. Een onderzoek naar drugsrunners en daaraan gerelateerde problematiek in Limburg-Zuid*. Arnhem: Bureau Beke.

Yablonsky, L. (1959). 'The delinquent gang as a near-group', in: *Social problems*, 7, 108-117.

Websites

www.elsevier.nl/web/Nieuws/Nederland/143621/ME-beveiligt-brandweer-in-Amsterdam.htm
www.headlines.nos.nl/forum.php/list_messages/8248
www.politie.nl
www.rtvutrecht.nl/nieuws/347952
www.wikipedia.nl

Krantenartikelen

Algemeen Dagblad/Utrechts Nieuwsblad (21 december 2005). 'Nergens voor terugdeinzen. Scooterstunten in Kanaleneiland, Overvecht of Maarssen'.

Algemeen Dagblad (18 september 2007). 'Opvolgers Holleeder staan te trappelen'.

Algemeen Dagblad (9 mei 2008). 'De nieuwe Holleeder heet Omar'.

Algemeen Dagblad (5 januari 2013). 'Marokkanen vormen nieuwe generatie topcriminelen'.

ANP (24 april 1998). 'Harde botsing tussen allochtone jongeren en politie in Amsterdam'.

De Dordtenaar (1 december 1999). 'Twee verdachten Dordtse moordzaak vrij'.

De Volkskrant (24 maart 1998). 'Graffiti in Utrecht: drie wijkagenten op 'dodenlijst''.

De Volkskrant (16 mei 1998). 'Luister naar wat die jongens zelf willen'.

De Volkskrant (16 september 2000). 'Rellen in Dordtse wijk na arrestatie'.

De Volkskrant (2 oktober 2010). 'Wilders doet alsof wij apart zijn'.

De Volkskrant (22 juli 2012). 'Utrechtse wijk Kanaleneiland deels vrijgegeven'.

NRC Handelsblad (24 maart 1998). 'Agenten op 'dodenlijst''.

NRC Handelsblad (23 juni 2001). 'Youssef weet van niets; op stap met de Marokkaanse risicojongeren van Kanaleneiland'.

Utrechts Nieuwsblad (13 mei 2003). 'Overlast jongeren op Kanaleneiland al jaren probleem'.

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter	prof. dr. H.G. van de Bunt Hoogleraar Criminologie Erasmus Universiteit Rotterdam
Leden	mr. drs. C. Bangma Districtschef Flevoland-Noord, Politie Eenheid Midden Nederland Lid Commissie Politie & Wetenschap
	drs. P. Holla Districtschef regiopolitie Kennemerland
	Mr. W.M. de Jongste Projectbegeleider wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum Ministerie van Veiligheid en Justitie
	prof. dr. P. van Reenen Van Reenen-Russel Consultancy b.v. Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) Universiteit Utrecht
Secretariaat	Programmabureau Politie & Wetenschap Politieacademie Arnhemseweg 348 7334 AC Apeldoorn
	Postbus 834 7301 BB Apeldoorn www.politeenwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiekunde

1. **Criminaliteit in de virtuele ruimte**
P. van Amersfoort, L. Smit & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam/TNO-FEL, Den Haag, 2002
2. **Cameratoezicht. Goed bekeken?**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2002
3. **De 10 stappen van Publiek-Private Samenwerking (PPS)**
J.C. Wever, A.A. van Pel & L. Smit, DSP-groep, Amsterdam/TNO-FEL, Den Haag, 2002
4. **De opbrengst van projecten. Een verkennend onderzoek naar de bijdrage van projecten aan diefstalbestrijding**
C.J.E. In 't Velt, e.a., NPA-Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2003
5. **Cameratoezicht. De menselijke factor**
A. Weitenberg, E. Jansen, I. van Leiden, J. Kerstholt & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/TNO, Soesterberg, 2003
6. **Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlist-methodiek**
H.B. Ferwerda & A. Kloosterman, Advies- en Onderzoeksgroep Beke & Politieregio Gelderland-Midden, Arnhem, 2004 (vierde druk 2006)
7. **Hooligans in beeld. Van informatie naar aanpak**
H.B. Ferwerda & O. Adang, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/Onderzoeksgroep Politieacademie Apeldoorn, 2005
8. **Richtlijnen auditieve confrontatie**
J.H. Kerstholt, A.G. van Amelsfoort, E.J.M. Jansen & A.P.A. Broeders, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg/Politieacademie, Apeldoorn/NFI, Den Haag, 2005
9. **Niet verschenen**
10. **De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg**
O. Zoomer, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2006
11. **Inzoomen en uitzoomen op Zaandam**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem 2006
12. **Aansprakelijkheidsmanagement politie. Beschrijving, analyse en handreiking**
E.R. Muller, J.E.M. Polak, C.J.J.M. Stoker m.m.v. M.L. Diepenhorst & S.H.E. Janssen, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden, 2006

13. **Cold cases – een hot issue**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
14. **Adrenaline en reflectie. Hoe leren politiemensen op de werkplek?**
A. Beerepoot & G. Walraven e.a., DSP-groep BV, Amsterdam/Walraven onderzoek en advies, 2007
15. **Tussen aangifte en zaak. Een referentiekader voor het aangifteproces**
W. Landman, L.A.J. Schoenmakers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, adviseurs en managers, Amersfoort, 2007
16. **Baat bij de politie. Een onderzoek naar de opbrengsten voor burgers van het optreden van de politie**
M. Goderie & B. Tierolf, m.m.v. H. Boutellier & F. Dekker, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2008
17. **Hoeveel wordt het vandaag? Een studie naar de kans op voetbalgeweld en het veiligheidsbeleid bij voetbalwedstrijden**
E.J. van der Torre, R.F.J. Spaaij & E.D. Cachet, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2008
18. **Overbelast? De administratieve belasting van politiemensen bij de afhandeling van jeugdzaken**
G. Brummelkamp & M. Linssen, EIM, Zoetermeer, 2008
19. **Geografische daderprofilering. Een inventarisatie van randvoorwaarden en succesfactoren**
G. te Brake & A. Eikelboom, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg, 2008
20. **Solosurveillance. Kosten en baten**
S.H. Esselink, J. Broekhuizen & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, 2009
21. **Onderzoek naar de mogelijke meerwaarde van AWARE voor de politie. Ervaringen met een nieuwe aanpak van belaging door ex-partners**
M.Y. Bruinsma, J. van Haaf, R. Römken & L. Balogh, IVA Beleidsonderzoek en Advies, i.s.m. INTERVICT/Universiteit van Tilburg, 2008
22. **Gebiedsscan criminaliteit en overlast. Een methodiekbeschrijving**
B. Beke, E. Klein Hofmeijer & P. Versteegh, Bureau Beke, Arnhem, 2008
23. **Informatiemanagement binnen de politie. Van praktijk tot normatief kader**
V. Bekkers, M. Thaens, G. van Straten & P. Siep; m.m.v. A. Dijkshoorn, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2009
24. **Nodale praktijken. Empirisch onderzoek naar het nodale politieconcept**
H.B. Ferwerda, E.J. van der Torre & V. van Bolhuis, Bureau Beke, Arnhem/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009

25. **Rellen om te reellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstoorers**
I. van Leiden, N. Arts & H.B. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2009
- 26a. **Verbinden van politie- en veiligheidszorg. Politie en partners over signaleren & adviseren**
W. Landman, P. van Beers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2009
- 26b. **Politiepolitiek. Een empirisch onderzoek naar politieke signalering & advisering**
E.J.A. Bervoets, E.J. van der Torre & J. Dobbelaar m.m.v. N. Koeman, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
27. **De politie aan zet: de aanpak van veelplegers in Deventer**
I. Bakker & M. Krommendijk, IPIT, Enschede, 2009
28. **Boven de pet? Een onderzoek naar grootschalige ordehandhaving in Nederland**
O.M.J. Adang (redactie), S.E. Bierman, K. Jagernath-Vermeulen, A. Melsen, M.C.J. Nogarede & W.A.J. van Oorschot, Politieacademie, Apeldoorn, 2009
29. **Rellen in Ondiep. Ontstaan en afhandeling van grootschalige ordeverstoring in een Utrechtse achterstandswijk**
G.J.M. van den Brink, M.Y. Bruinsma (redactie), L.J. de Graaf, M.J. van Hulst, M.P.C.M. Jochoms, M. van de Klomp, S.R.F. Mali, H. Quint, M. Siesling, G.H. Vogel, Politieacademie, Apeldoorn, 2010
30. **Burgerparticipatie in de opsporing. Een onderzoek naar aard, werkwijzen en opbrengsten**
A. Cornelissens & H. Ferwerda (redactie), met medewerking van I. van Leiden, N. Arts & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2010
31. **Poortwachters van de politie. Meldkamers in dagelijks perspectief**
J. Kuppens, E.J.A. Bervoets & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem & COT, Den Haag, 2010
32. **Het integriteitsbeleid van de Nederlandse politie: wat er is en wat ertoe doet**
M.H.M. van Tankeren, Onderzoeksgroep Integriteit van Bestuur, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
33. **Civiele politie op vredesmissie. Uitzendervaringen van Nederlandse politie-functionarissen**
H. Sollie, Universiteit Twente, Enschede, 2010
34. **Ten strijde tegen overlast. Jongerenoverlast op straat: is de Engelse aanpak geschikt voor Nederland?**
M.L. Koemans, Universiteit Leiden, 2010

35. **Het districtelijk opsporingsproces; de black box geopend**
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2010
36. **Balanceren tussen alert maken en onrust voorkomen. Publiekscommunicatie over seriële schokkende incidenten (casestudy Lelystad)**
A.J.E. van Hoek, m.m.v. P.F. van Soomeren, M.D. Abraham & J. de Kleuver, DSP-groep, Amsterdam, 2011
37. **Sturing van blauw. Een onderzoek naar operationele sturing in de basispolitiezorg**
W. Landman, m.m.v. M. Malipaard, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
38. **Onder het oppervlak. Een onderzoek naar ontwikkelingen en (a)select optreden rond preventief fouilleren**
J. Kuppens, B. Bremmers, E. van den Brink, K. Ammerlaan & H.B. Ferwerda, m.m.v. E.J. van der Torre, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
39. **Naar eigen inzicht? Een onderzoek naar beoordelingsruimte van en grenzen aan de identiteitscontrole**
J. Kuppens, B. Bremmers, K. Ammerlaan & E. van den Brink, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
40. **Toezicht op zedendelinquenten door de politie in samenwerking met de reclassering**
H.G. van de Bunt, N.L. Holvast & J. Plaisier, Erasmus Universiteit, Rotterdam/Impact R&D, Amsterdam, 2012
41. **Daders over cameratoezicht**
H.G.A. van Schijndel, A. Schreijenberg, G.H.J. Homburg & S. Dekkers, Regioplan Beleidsonderzoek, Amsterdam, 2012
42. **Aanspreken op straat. Het werk van de straatcoach in al zijn verschijningsvormen**
L. Loef, K. Schaafsma & N. Hilhorst, DSP-groep, Amsterdam, 2012
43. **De organisatie van de opsporing van cybercrime door de Nederlandse politie**
N. Struiksmā, C.N.J. de Vey Mestdagh & H.B. Winter, Pro Facto, Groningen/Kees de Vey Mestdagh, Groningen, 2012
44. **Politie in de netwerksamenleving. De opbrengst van de politieële netwerkfunctie voor de kerntaken opsporing en handhaving openbare orde en de sturing hierop in de gebiedsgebonden politiezorg**
I. Helsloot, J. Groenendaal & E.C. Warners, Crisislab, Renswoude, 2012
45. **Tegenspraak in de opsporing. Verslag van een onderzoek**
R. Salet & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit Nijmegen, 2012

46. **Tunnelvisie op tunnelvisie? Een verkennend en experimenteel onderzoek naar de besluitvorming door VKL-teams met betrekking tot het onderkennen van tunnelvisie en andere procesaspecten**
I. Helsloot, J. Groenendaal & B. van 't Padje, Crisislab, Renswoude, 2012
47. **M.-waarde. Een onderzoek naar de bijdrage van Meld Misdaad Anoniem aan de politionele opsporing**
M.C. van Kuik, S. Boes, N. Kop, M. den Hengst-Bruggeling, T. van Ham & H. Ferwerda, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2012
48. **Seriebrandstichters. Een verkennend onderzoek naar daderkenmerken en delictpatronen**
Y. Schoenmakers, A. van Wijk & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2012
49. **Van wie is de straat? Methodiek en lessen voor de politie om ongrijpbare veiligheidsfenomenen grijpbaar te maken – op basis van vijf praktijkcasus**
H. Ferwerda, T. van Ham, B. Bremmers, K. Tijhof & M. Grotens, Bureau Beke, Arnhem, 2013
50. **Recherchesamenwerking in de Euregio Maas-Rijn. Knooppunten, knelpunten en kansen**
H. Nelen, M. Peters & M. Vanderhallen, Politieacademie, Apeldoorn/ Universiteit Maastricht, 2013
51. **De operationele politiebriefing onderzocht. Een onderzoek naar de effectiviteit van de operationele politiebriefing**
A. Scholtens, J. Groenendaal & I. Helsloot, Crisislab, Renswoude 2013
52. **Sociale media: factor van invloed op onrustsituaties?**
R.H. Johannink, I. Gorissen & N.K. van As, Politieacademie Apeldoorn/ VDMMP, Houten, 2013
53. **De terugkeer van zedendelinquenten in de wijk**
C.E. Huls & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen/Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, Groningen, 2013
54. **Van meld- naar aantoonplicht. Een onderzoek naar een systeem van digitale surveillance**
C. Veen & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen, 2013
55. **Heterdaadkracht in twee Haagse pilotgebieden**
B. van Dijk, J.B. Terpstra & P. Hulshof, Politieacademie, Apeldoorn/DSP-Groep, Amsterdam, 2013

56. Inzet op Maat. Onderzoek naar kenmerken en mogelijkheden van duurzame inzetbaarheid van oudere medewerkers

H. de Blouw, I.R. Kolkhuis Tanke & C.C. Sprenger, Politieacademie, Apeldoorn, 2013

57. Interventies in de opsporing. Impulsen in kwaliteit en effectiviteit van het opsporingsproces

R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013

